

www.mruni.eu

EUROPOS SAJUNGOS BENDROJI ŽEMĖS ŪKIO POLITIKA

Vygandas Paulikas
Gediminas Kazėnas

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Vygandas Paulikas
Gediminas Kazėnas

**EUROPOS SAJUNGOS
BENDROJI ŽEMĖS ŪKIO
POLITIKA**

V a d o v ė l i s

Vilnius
2012

UDK 338.43(4)(075.8)
Pa395

Recenzavo:

dr. Leonas Milčius, Lietuvos Nepriklausomybės Akto signataras
prof. dr. Imantas Lazdinis, Mykolo Romerio universitetas

Autorių indėlis:

prof. habil. dr. Vygandas Paulikas – įvadas, pratarė, 2, 4, 6, 7, 8 dalys, priedai – 5-10; 24-31; 73-79; 90-167 psl. (4,7 autorinio lanko)
doc. dr. Gediminas Kazėnas – 1, 3, 5 dalys – 11-23; 32-72; 80-89 psl. (3,6 autorinio lanko)

Sudarytojas ir atsakingasis redaktorius

prof. habil. dr. Vygandas Paulikas

Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto Politikos mokslų katedros 2012 m. sausio 21 d. posėdyje (protokolas Nr. 1PMK-28) pritarta leidybai.

Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto Politikos mokslų krypties bakalauro studijų programos, magistrantūros studijų programų ir papildomųjų studijų programų komiteto 2012 m. kovo 7 d. posėdyje (protokolas Nr. 3PV-PMK-2) pritarta leidybai.

Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto tarybos 2012 m. vasario 9 d. posėdyje (protokolas Nr. 1PV-25) pritarta leidybai.

Mykolo Romerio universiteto mokslinių-mokomųjų leidinių aprobavimo spaudai komisijos 2012 m. kovo 14 d. posėdyje (protokolas Nr. 2L-25) pritarta leidybai.

Visos knygos leidybos teisės saugomos. Ši knyga arba kuri nors jos dalis negali būti dauginama, taisoma arba kitu būdu platinama be leidėjo sutikimo.

Turinys

Pratarmė	5
Įvadas	7
1. Bendrosios žemės ūkio politikos formavimosi aplinkybės ir charakteristika.....	11
2. ES bendrosios žemės ūkio politikos reformos.....	24
3. ES bendrosios žemės ūkio politikos rinkų reguliavimas.....	32
Rinkų reguliavimo priemonės.....	32
Pagrindinių žemės ūkio produktų rinkų reguliavimas Europos Sąjungos bendrojoje žemės ūkio politikoje.....	49
4. ES kaimo plėtros politika.....	73
5. Kaimo plėtros priemonės	80
6. Kaimo plėtros politikos Lietuvoje įgyvendinimas pagal ES bendrąją žemės ūkio politikos 2003 metų reformą.....	90
7. Tausojantis (organinis, ekologinis ir kt.) ūkininkavimas ES.....	130
8. ES bendrosios žemės ūkio politikos formavimo, sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo institucijos.....	139
Priedai	155
Literatūra	169

Pratarmė

Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto Politikos mokslų katedros dėstytojų parengtas vadovėlis yra skirtas viešosios politikos ir viešojo administravimo antrosios pakopos studijų studentams. Jis atitinka strateginius universiteto tikslus – vykdyti fundamentinius bei taikomuosius socialinių mokslų tyrimus ir rengti visuomenės lyderius.

Vienas iš vadovėlio autorių – katedros profesorius turi praktinio bendradarbiavimo patirties su Europos Sąjungos (toliau ES) institucijomis, nes atliko tiesiogines pareigas Lietuvos Respublikos Vyriausybės aparate nuo 1996 iki 2000 m. pabaigos, vykstant Lietuvos pasirengimo ES narystės procesui. Vėlesniais metais abiem vadovėlio autoriams teko gilinti savo teorines žinias ir praktinį pasirengimą, dėstant su vadovėlio tematika susijusias temas antrosios universitetinių studijų pakopos studentams, vadovaujant ir dalyvaujant magistro studijų mokslinių tiriamųjų darbų rengimo ir gynimo procesuose Mykolo Romerio universitete. Be to, vienam iš vadovėlio autorių teko dalyvauti daktarinių disertacijų, parengtų ES bendrosios žemės ūkio politikos tematika, gynimo procesuose Mykolo Romerio ir Vytauto Didžiojo universitetuose, Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir Politikos mokslų institute.

Daug vietos vadovėlyje skiriama ES bendrosios žemės ūkio politikos formavimo bei šios politikos reformų procesams, veikiamiems mokslo ir technologijų plėtros, žemės ūkio gamybos intensyvinimo procesų, taip pat nuo jų priklausiančio pakankamo gyventojų aprūpinimo pagrindiniais maisto produktais ir perteklinės žemės ūkio produkcijos gamybos.

Atskiras vadovėlio skyrius skirtas ES bendrosios žemės ūkio politikos rinkų reguliavimo mechanizmams, jų kaitai, atsižvelgiant į atitinkamo bendrosios žemės ūkio politikos reformos etapą, aprašyti.

Daug vietos vadovėlyje skiriama ES kaimo plėtros politikos priemonėms ir joms įgyvendinti reikalingiems finansinės paramos mechanizmams charakterizuoti. Vadovėlyje aptariami pagrindiniai ES tausojančiojo ir ekologinio ūkininkavimo raidos etapai ir tendencijos.

Vadovėlio prieduose išvardijamos lemiamą įtaką ES bendrajai žemės ūkio politikai formuojant ir įgyvendinant turinčios ES valdymo struktūros:

ES Tarybos komitetai, darbo grupės ir pogrupiai bei Europos Komisijos komitologijos komitetai.

Informacija vadovėlyje pateikiama iš oficialių šaltinių, siekiant mokymosi procese suteikti pagrindines žinias apie ES institucijas ir valdymą. Literatūros šaltiniai pateikiami puslapių išnašose ir literatūros sąrašė, tai sudaro prielaidas operatyviai informacijos šaltinių paieškai, gilinant savo žinias studentų savarankiško darbo metu.

Kiekvieno vadovėlio skyriaus pabaigoje pateikiami kontroliniai klausimai ir užduotys studentams, pagrindiniai literatūros šaltiniai, su kuriais studentai turėtų susipažinti. Vadovėlyje nurodomi atitinkami ES teisės aktai ir internetinės informacijos svetainių adresai.

Autoriai tikisi, kad vadovėlis bus naudingas ne tik antrosios universitetinės pakopos studijų studentams, bet juo kaip pagalbine medžiaga galės pasinaudoti ir kitų universitetinių studijų pakopų studentai, kad jis taps naudinga priemone visiems, bent kiek besidomintiems ES bendrąja žemės ūkio politika.

Įvadas

Žemės ūkio ir kitų su kaimu susijusių verslų sėkmė bei kaimų bendruomenių narių sutelkti veiksmai akivaizdžiai lėmė pasaulio valstybių ekonomi-
nę ir karinę galią, buvo civilizacijų ir kultūrų klestėjimo šaltiniai, gamtinių
ekosistemų stabilumo garantai nuo žemdirbių visuomenės susiformavimo
pradžios prieš 10–12 tūkstančių metų iki industrinės visuomenės formavi-
mosi pradžios XVIII a.

Demografinė statistika rodo, kad pradėjus formuotis industrinei visuo-
menei Žemėje gyveno tik apie 900 milijonų žmonių, kurių absoliuti dauguma
buvo kaimų gyventojai. Netgi iki praėjusio šimtmečio pradžios daugumos
pasaulio valstybių gyventojai vis dar gyveno kaimuose ir vertėsi žemės ūkio
produktų gamyba, žvejyba, miškininkyste bei kitais su kaimu susijusiais vers-
lais. To meto kaimiškose vietovėse, nepaisant visur vykstančių sparčios in-
dustrializacijos ir urbanizacijos procesų, vis dar tebegyveno apie 85 proc. viso
pasaulio valstybių gyventojų. Praeito šimtmečio pradžios Europos valstybių
kaimuose vis dar gyveno apie tris ketvirtadalius visų Europos gyventojų.

XXI a. pradžioje visų Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organi-
zacijai (toliau EBPO) priklausančių valstybių kaimiškose vietovėse gyveno
apie trečdalį visų šiai organizacijai priklausančių pasaulio valstybių gyventojų,
o kaimiškos vietovės užėmė apie 95 proc. visų EBPO valstybių teritorijos.
Kaimuose gyvenančių gyventojų dalis sudarė nuo 60 proc. Suomijoje iki 10
proc. Belgijoje ir Nyderlanduose gyvenančių visų tų valstybių gyventojų¹.

Industrinės visuomenės formavimosi procesas lėmė spartų žemės ūkio
mechanizavimą, chemizavimą ir gamybos intensyvumą. Modernios žemės
dirbimo, tręšimo, pasėlių priežiūros bei derliaus doravimo, gyvulių ir paukš-
čių auginimo technologijos didino darbo našumą ir žemės ūkio produkcijos
gamybos efektyvumą. Per keletą industrinės visuomenės dešimtmečių labai
sumažėjo kaimo vietovėse gyvenančių ir žemės ūkio versluose užimtų žmo-
nių skaičius. Nūdienos labiausiai išsivysčiusių pasaulio valstybių žemės ūkio
bei su juo susijusiuose versluose tėra užimta tik 3–5 proc. darbingų visuo-
menės narių. Sumažėjo žemės ūkio verslo bei kaimo svarba valstybių ekono-

1 Shucksmith, M.; Thomson, K. J.; Roberts, D. *The CAP and the Regions. The Territorial impact of the Common Agricultural Policy*. CABI Publishing, 2005, p. 1–15.

miniuose bei socialiniuose procesuose, ir kaimas pamažu imtas vertinti vien tik kaip žemės ūkio ir maisto produktų tiekimo šaltinis miestų gyventojams.

Po Antrojo pasaulinio karo pasireiškęs didelis maisto produktų stygius Europoje ir visame pasaulyje dar labiau sustiprino kaimo kaip vien tik maisto produktų tiekimo šaltinio miestų bendruomenėms įvaizdį. Visuotinio bado grėsmė karo ir pokario metais, griežtai pagal kortelių sistemas skirstomi maisto produktai skatino didinti valstybių paramą žemės ūkio produkcijos gamybai. Dėl to Europoje buvo išvystyta itin sudėtinga, plati ir labai dosni paramos sistema žemės ūkiui. Visa tai tik dar labiau skatino spartesnę žemės ūkio mechanizavimą bei chemizavimą, galop sukėlė didelės perprodukcijos ir rimtų aplinkosauginių problemų. Taip Europos Sąjungos bendroji žemės ūkio politika tapo „savo pačios sėkmės auka“, kaip dabar populiariu sakyti.

Tačiau klausimas dėl žemės ūkio produkcijos didinimo reikalingumo nėra vienareikšmis. Susimąstyti verčia vien jau tas faktas, kad gyventojų skaičius padidėjo keleriopai nuo 0,9 mlrd. industrinės visuomenės pradžioje iki beveik 7 mlrd. postindustrinėje visuomenėje. Jungtinės Amerikos Valstijos tik 1956 m. pirmosios iš visų pasaulio valstybių sugebėjo visiškai aprūpinti savo gyventojus pagrindiniais maisto produktais ir, siekdamos išvengti nuostolingų šių prekių eksporto į užsienio valstybes, pradėjo riboti žemės ūkio gamybą, išmokant fermeriams premijas už nedirbamą žemę, nustatant jiems žemės ūkio produkcijos gamybos kvotas². Tuo tarpu Antrojo pasaulinio karo nuniokotose Europos Bendrijos valstybėse netgi iki 1973 m. vis dar stigo pagrindinių maisto produktų. Tuo laiku Bendrijos valstybėse buvo gaminama tik 66 proc. vidaus rinkai reikalingos avienos ir ožkienos, 91 proc. grūdų ir cukraus, 80–90 proc. vaisių ir daržovių, 96 proc. jautienos³. Tokiomis aplinkybėmis visiškai natūralus tampa poreikis skatinti gamybą, Europos Sąjungos bendroji žemės ūkio politika tai ir darė.

Nors trečiojo tūkstantmečio pradžios žmonija gamina kur kas daugiau žemės ūkio produkcijos negu kada nors anksčiau, bet iš totalitarinių režimų bei kolonializmo išsivadavusiose ir besivystančiose pasaulio valstybėse vis dar labai daug žmonių badauja ir miršta iš bado. Pasaulio banko paskelbtais 2008 m. duomenimis, net 1,345 mlrd. žmonių visame pasaulyje badavo, nes savo maisto poreikiams tenkinti tegalėjo išleisti ne daugiau nei 1,25 JAV do-

2 Tracy, M. *Žemės ūkio politika Europos Sąjungoje*. Briuselis, Vilnius: Diemedis, 1998, p. 166.

3 Ten pat.

lerio per dieną⁴. Tokių žmonių Subsacharinės Afrikos valstybėse buvo apie 600 mln., tai sudarė net 50,9 proc. visų šio regiono valstybių gyventojų. Pietinės Azijos regiono valstybėse badavo 40,4 proc. gyventojų, Rytų Azijos ir Ramiojo vandenyno regiono valstybėse badavo 16,8 proc. gyventojų, Lotynų Amerikos ir Karibų jūros regiono valstybėse – 8,2 proc., visose besivystančio pasaulio valstybėse kartu paėmus badavo 28,8 proc., arba kas trečias šių šalių gyventojas.

2010 m. pabaigoje paskelbtais Pasaulinės maisto ir žemės ūkio organizacijos (FAO) duomenimis, išlieka tendencijos, kad badaujančių žmonių pasaulyje gausės dėl šių priežasčių:

- dėl didelio skurdo valstybėse ir nepakankamo tų šalių vyriausybių bei tarptautinių organizacijų dėmesio skurdui mažinti;
- dėl pasaulinės ekonominės krizės padarinių;
- dėl pastaraisiais metais nepaliamajai visame pasaulyje sparčiai didėjančių maisto produktų kainų⁵.

Prognozuojama, kad 2030 m. pasaulyje gyvens 8,7 mlrd. žmonių ir kiekvienam iš jų teks vidutiniškai tik po 0,17 ha ariamosios žemės (2000 m. teko po 0,25 ha), jeigu iki to laiko neišsiplės miestų teritorijos, nebus tiesiami nauji keliai, oro uostai, kosmodromai, sporto aikštynai. Akivaizdu, kad šie ariamosios žemės mažinimo pašalinant iš žemės ūkio gamybos procesai mūsų planetoje neišvengiami plėtosis, kaip neišvengiamas yra bet koks pažangos plėtros procesas. Negana to, dalis žemės dėl intensyvaus jos naudojimo pamažu nualinama ir virsta dykumomis. Šie neigiami procesai akivaizdžiai pastebimi tankiai apgyvendintuose ir mažiau išsivysčiusiuose pasaulio regionuose, kuriuose labiausiai stinga maisto produktų ir dirbamoji žemė yra labai stipriai išnaudojama (Subsacharinė Afrika, Kinija ir kt.). Skirtingų literatūros šaltinių duomenimis, nūdienos pasaulyje degraduoja ir virsta dykumomis 10–40 proc. dirvožemių.

Nuo 2000 m. kaimo plėtra Europos Sąjungos bendrojoje žemės ūkio politikoje tampa antruoju ramsčiu, kuris yra nuolat stiprinamas pirmojo ramsčio sąskaita. Nūdienos ūkininkavimas bei kitokia žmonių veikla kaime vis labiau ir aiškiau yra suvokiami ne vien tik kaip techninis maisto produkcijos gamybos procesas, bet ir kaip socialinių, kultūrinių, politinių, ekonominių,

4 Replicate the World Bank's regional aggregation, <<http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/povDuplic.html>> [žiūrėta 2010-05-05].

5 Food and Agriculture Organization. 2010. The state of Food Insecurity in the World. 2010,

biologinių reiškinių žmonių visuomenėje ir gamtinėse ekosistemose visuma. Kaimo plėtros politika siekiama išlaikyti gyvybingą kaimą, kuris gebėtų ne tik aprūpinti maisto produktais, bet ir išsaugotų kultūrinį paveldą.

Pasaulyje ir Europoje smarkiai populiarėja ekologinis ir tausojantysis žemės ūkis. Industrinės visuomenės saulėlydyje buvo aiškiai susivokta, kad žmonija, plėtodama nelimituotą žemės ūkio ir maisto produktų gamybą, beatodairiškai naudodama gamtinius išteklius, šiurkščiai pažeidžia ekologinėse sistemose evoliucijos procese nusistovėjusius dėsningumus ir dėl to kyla egzistencinių pavojų ne tik ekosistemas sudarančioms gyvybės rūšims, bet ir biologinis pavojus pačiai *Homo sapiens* populiacijai.

Negana to, žmonijai tuo pat metu iškilo aštrūs socialiniai pavojai, kai vienos socialinės grupės neribotai gali naudotis gamtos ir žmonių darbu sukurtais gėrybėmis, o kitos yra pasmerktos gyventi skurde, tenkintis samdinio dalia, mirti iš bado ir tuo pagrindu pasaulyje grėsmingai augti žmonių migracijai iš socialiai nepalankių regionų į labiau palankius regionus bei valstybes (Europos Sąjunga, JAV ir kt.). Nualintos ekosistemos bei socialinė disharmonija besivystančiose Afrikos valstybėse ir visuomenėse tapo vos ne nuolatiniais tampančių vietos karinių konfliktų dėl paprasčiausio išgyvenimo priežastimis, šie konfliktai gresia persimesti ir į kitas valstybes bei kitus žemynus.

Postindustrinės visuomenės priešaušryje buvo suvokta, kad tik darni ekonominė ir socialinė plėtra gali garantuoti ekosistemų stabilumą ir *Homo sapiens* kaip vienos iš daugybės ekosistemos rūšių išlikimą. Pagrindinės darnios plėtros nuostatos buvo suformuluotos pasaulio valstybių vadovų susitikime Rio de Žaneire 1992 m. Darni plėtra buvo įteisinta kaip pagrindinė ilgalaikė pasaulio visuomenės plėtros ideologija. Rio de Žaneire buvo priimta darnios plėtros įgyvendinimo veiksmų programa – „Darbotvarkė 21“⁶, kurioje numatyti tikslai ir priemonės darniai pasaulio ateities plėtrai.

Rengiant šiuos pasauliui svarbius dokumentus Jungtinėse Tautose buvo pasinaudota pažangia Vakarų Europos valstybių ūkininkavimo ir kaimo plėtros politikos formavimo patirtimi.

6 UN Department of Economics and Social Affairs Division for Sustainable Development <<http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/index.htm>> [žiūrėta 2011-05-30].

1. Bendrosios žemės ūkio politikos formavimosi aplinkybės ir charakteristika

ES bendroji žemės ūkio politika yra viena svarbiausių ir brangiausių ES politikų. Iki šiol jai yra skiriama didžiausia ES biudžeto dalis. Kaip teigia Stevenas P. McGiffenas, Bendroji žemės ūkio politika buvo sukurta politikų, kurių atmintis apie karą ir recesiją buvo dar labai gyva. Ji buvo sukonstruota taip, kad garantuotų „šešetuko“ gyventojams, jog badas niekada nebeprisikartos⁷. Tačiau neoficialiai yra manoma, kad daugiausia tai yra politinio susitarimo tarp Prancūzijos ir Vokietijos rezultatas, kai Prancūzija tik tuomet sutiks atverti savo rinkas Vokietijos pramoninėms prekėms, jei panašiomis sąlygomis galės įeiti į Vokietijos rinką su savo žemės ūkio produkcija. Todėl Prancūzija palaikė idėją sukurti Europos žemės ūkio bendriją, valdomą viršnacionalinės institucijos⁸. Vokietija tuo metu dėl atsigaujančios pramonės turėjo geresnes sąlygas remti savo ūkininkus nei kitos „šešetuko“ šalys, kurios daugiausia susidūrė su struktūrinėmis problemomis žemės ūkyje. Prancūzijoje tuo metu žemės ūkyje dirbo apie ketvirtadalis darbo jėgos, ir dėl tokios situacijos Prancūzijos vyriausybė stengėsi visaip pataikauti žemdirbių visuomenei, kad išlaikytų socialinį ir ekonominį stabilumą. Panaši situacija buvo ir Belgijoje, kurios užsienio reikalų ministras Paulis Henris Sparkas vadovavo komitetui, rengiančiam Europos ekonominės bendrijos sutarties projektą. Neatsitiktinai turbūt P. H. Sparko raporte žemės ūkio politikos tikslai yra labai panašūs į tuos, kurie numatyti Vokietijos 1955 m. žemės ūkio įstatyme⁹.

Kuriant Europos ekonominę bendriją ir bendrąją žemės ūkio politiką reikšmingą vaidmenį suvaidino valstybių vidiniai interesai. Vokietija telkėsi į karo sugriautos pramonės atkūrimą ir turėjo daug mažiau konkurencingą žemės ūkio sektorių nei Prancūzija ir Olandija, kurios buvo suinteresuotos realizuoti savo produkciją kitose rinkose. Dėl to jos taip pat buvo suinteresuotos žemės ūkio rėmimo finansinę naštą perkelti į europinį lygį. Prancūzija ir Olandija taip pat buvo suinteresuotos kuriamą Europos ekonominę bendriją apsaugoti nuo trečiųjų šalių importo. Vokietija, matydama pramonės

7 McGiffen, S. P. *The European Union: a critical guide*. London: Pluto Press, 2001, p. 109.

8 Brian, J. *Agriculture and EU Environmental Law*. Ashgate Publishing Group, 2009, p. 1.

9 Rosemary, F. *The common agricultural policy : continuity and change*. Oxford : Clarendon Press, 1997, p. 14.

sektorius pranašumus prieš žemės ūkio sektorių, sutiko, kad kuriama bendra rinka apimtų pramonę ir žemės ūkį. Bendra žemės ūkio rinka bus paremta aukštomis Vokietijos kainomis ir bus saugoma nuo išorės konkurencijos, o tai atitiko Prancūzijos ir Olandijos interesus¹⁰.

Tačiau pažūrėjus į šios politikos formavimo aplinkybes platesniame kontekste, galima rasti nemažai paaiškinimų ar net pateisinių. Galima kaltinti to meto politikus trumparegyste ar net politiniu pataikavimu rinkėjams, nes jau tuo metu daugeliu atvejų žemės ūkio produkcijos gamyba tenkino arba buvo labai arti paklausos tenkinimo. Tačiau situacijos matymas ir vertinimas iš šių dienų perspektyvų ne visada gali būti objektyvus. Keletas esminių aplinkybių lėmė, kad bendroji žemės ūkio politika buvo suformuota kaip protekcionistinė ir smarkiai subsidijuojama politika. Prie aplinkybių, kad to meto politikų vis dar buvo gyva bado ir nepritekliaus baimė, reikėtų paminėti, jog po Antrojo pasaulinio karo tarptautinė situacija nebuvo tokia optimistiška ir aiški. Čia visų pirma reikia paminėti prasidėjusią socialistinio ir kapitalistinio bloko konfrontaciją, peraugusią į šaltąjį karą ir Korėjos karą. Taip pat būtina paminėti ir vidines aplinkybes, tarp kurių svarbiausia yra ta, kad pokario Europos valstybių vyriausybėms svarbus klausimas buvo prekybos balansas ir užsienio valiutos, visų pirma JAV dolerio, stygius. Tad žemės ūkio produkcijos poreikių tenkinimas gaminant vietoje ir importo sumažinimas ženkliai prisidėtų spendžiant šį klausimą. Tad visiškai suprantamas ir natūralus tampa savęs apsirūpinimo politikos skatinimas. Savęs apsirūpinimo nuostatos svarba didėjo ir dėl to, kad tuo metu jau buvo labai reali branduolinio karo grėsmė, o dėl jo dideli žemės plotai ir derliai būtų užteršti radiacija. Tokiu būdu savęs apsirūpinimo nuostata tapo nacionalinio saugumo dalimi¹¹.

Pasibaigus šaltajam karui, šios grėsmės sumažėjo, tačiau iškilo kitos problemos, kurių sprendimas daug priklauso nuo žemės ūkio. Viena iš dažniausiai minimų nacionalinio saugumo problemų yra energetika. Pasauliniai iškastinio kuro išteklių mažėjimas, be to, didžioji jo dalis yra sutelkta politiškai nestabiliuose ar priešiška nusiteikusių pasaulio regionuose. Dėl to nuolat aktyviai ieškoma atsinaujinančių energijos išteklių kaip iškastinio kuro pakaitalo. Daugelis Vakarų pasaulio valstybių savo raidos strategijose yra nu-

10 Garzon, I. *Reforming the common agricultural policy :history of a paradigm change*. Basingstoke; New York: Palgrave Macmillan, 2006, p. 22–23.

11 Rosemary, F. *The common agricultural policy : continuity and change*. Oxford : Clarendon Press, 1997, p. 1–3.

mačiusios padidinti atsinaujinančių energijos išteklių panaudojimą bendrame energijos suvartojimo balanse.

Kaip vienas iš atsinaujinančios energijos išteklių yra energetiniai augalai. Energetiniai augalai gali būti panaudojami tiek šilumos gamybai (energetiniai žilvičiai, šiaudai), tiek kaip vidaus degimo variklių kuras (etanolis, aliejus). Buvęs JAV CŽV vadovas J. Woolsey'us jau XX a. amžiaus pabaigoje teigė, kad žemės ūkis yra svarbus nacionaliniam saugumui, nes energetiniai augalai gali sumažinti JAV priklausomybę nuo importuojamos naftos¹². Tačiau energetinių augalų auginimas kelia konkurenciją žemės ūkio augalams, skirtiems maistui, nes dalis dirbamosios žemės pereina nebe maistiniams augalams auginti. Plečiantis energetinių augalų sektoriui, mažėja dirbamosios žemės plotai, skirti maisto produktų gamybai, o tai reiškia, kad sumažėja jų pasiūla ir tai lemia maisto produktų kainų augimą. Kai kurių ekspertų nuomone, taip ir atsitiko 2007–2008 m. per pasaulio ekonomikos augimo bumą, kai išaugusios naftos kainos skatino Europos ir Šiaurės Amerikos vyriausybes didinti biodegalų gamybą ir vartojimą. Tai buvo viena iš maisto produktų kainų kilimo priežasčių, lėmusių „bado“ protestus įvairiose valstybėse¹³.

Akivaizdu, kad maisto tiekimo problema tebėra aktuali ir šiandien. Jungtinių Tautų maisto ir žemės ūkio organizacijos duomenimis, nors pastaruoju metu maisto stygiaus problema pasaulyje ir sumažėjo, vis tiek išlieka didelė. Didžiausias badaujančiųjų skaičius pasaulyje buvo 2009 m., kai viršijo 1 mlrd. žmonių, o tai sudarė 18 proc. pasaulio žmonijos¹⁴. Taigi savęs apsirūpinimo politika yra siekiama patenkinti vidaus vartojimo poreikius, kad būtų galima apsisaugoti nuo pasaulinės rinkos sutrikimų, nes didelė priklausomybė nuo užsienio maisto produktų tiekimo daro valstybę strategiškai pažeidžiamą. Minimalus savęs apsirūpinimas apsaugo valstybę nuo sukrėtimų dėl nepalankių geopolitinių pokyčių. Todėl suprantamas ES valstybių siekis

12 Woolsey, J. *US Agriculture and National Security, 2002*, <<http://www.hort.purdue.edu/newcrop/ncnu02/pdf/woolsey.pdf>> [žiūrėta 2011-09-06].

13 Wats, J. *Riots and hunger feared as demand for grain sends food costs soaring*, The Guardian, 2007, <<http://www.guardian.co.uk/world/2007/dec/04/china.business>> [žiūrėta 2011-09-06]; Mortished, C., *Already we have riots, hoarding, panic: the sign of things to come?*, The Times, 2008, <<http://www.timesonline.co.uk/tol/news/environment/article3500975.ece>> [žiūrėta 2011-09-06]; Borger, J., *Feed the world? We are fighting a losing battle, UN admits*, The Guardian, 2008, <<http://www.guardian.co.uk/environment/2008/feb/26/food.unitednations>> [žiūrėta 2011-09-06].

14 *World food and agriculture in review*, Part II, FAO, p. 65–66, <<http://www.fao.org/docrep/013/i2050e/i2050e07.pdf>> [žiūrėta 2011-09-06].

išlaikyti atitinkamą gamybos lygį viduje, nors tai ir kainuoja brangiai ir dėl to yra labai kritikuojama politika. Dėl besikeičiančios pasaulinės situacijos ir tebeprognozuojamos naujos antros pasaulinės finansų ir ekonominės krizės, ES bendrosios žemės ūkio politikos tikslai ir dabar yra aktualūs.

EB Sutarties 34 straipsnis įpareigojo ją pasirašiusias valstybes organizuoti bendrąją žemės ūkio ir maisto produktų rinką. Tuo tikslu valstybėse narėse buvo būtina pradėti įgyvendinti:

- bendras konkurencijos taisyklės;
- privalomą nacionalinių rinkos organizavimo institucijų veiklos koordinavimą;
- bendrosios Europos rinkos organizavimą.

Nelengva buvo Bendrijos narėms organizuoti bendrąją žemės ūkio ir maisto produktų rinką, nes kiekviena valstybė, itin stingant po karo maisto produktų, savaip skatino žemės ūkį (skirtingos supirkimo kainos, skirtingas paramos priemonės ir kt.). Bene svarbiausia priežastis, sutrukdžiusi Didžiajai Britanijai anksčiau prisijungti prie Europos Bendrijų, buvo jos tvirtas atsiskyrimas ištraukti žemės ūkį į bet kuriuos bendrus Bendrijų projektus.

1962 m. po ilgų ir sunkių derybų Ministrų Taryba priėmė sprendimą dėl bendrosios grūdų rinkos organizavimo. Buvo nustatytos visoms šešioms EB sutartis pasirašiusioms valstybėms šios pagrindinės bendrosios grūdų rinkos organizavimo priemonės:

- **tikslinė kaina**, kurią buvo siekiama palaikyti rinkoje daugmaž vienodo lygio, panaudojant kitus rinkos elementus, kaip importo muitus, eksporto subsidijas, intervencines kainas ir kt.;
- **intervencinė kaina**, už kurias veikiančios pagal Bendrijos reglamentus nacionalinės intervencinės agentūros supirkdavo produkcijos perteklių, kai rinkoje jos kainos nukrisdavo žemiau nustatytos ribos;
- **slenkstinė kaina**, t. y. kaina su įskaičiuotais importo mokesčiais ties Bendrijos siena, per kurią neleidžiama įvežti importuojamų prekių už mažesnę kainą;
- **eksporto subsidijos** kitaip dar vadinamos kompensacijos, kurioomis yra sumažinamos eksportuojamų prekių kainos iki pasaulinėje rinkoje egzistuojančių kainų lygio;
- **eksporto mokestis** taikomas tais atvejais, kai pasaulinės rinkos kainos yra aukštesnės už Bendrijos vidaus rinkos kainas.

Vienodos grūdų kainos visose valstybėse buvo įvestos tik 1967 m., nes tam itin priešinosi Vokietijos ūkininkai, kuriems iki tol buvo nustatytos didžiausios grūdų kainos iš visų Bendrijos valstybių.

Bendrosios grūdų rinkos organizavimo modelis buvo panaudotas sukuriant tais pačiais metais kitų Europos Bendrijų žemės ūkio produktų bendrąsias rinkas (kiaulienos, paukštienos, kiaušinių).

1962 m. buvo susitarta ir dėl Europos Bendrijų žemės ūkio politikos svarbiausio finansinio įrankio Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondo (EŽŪGOF) įsteigimo, kuriam pirmaisiais metais buvo skiriama absoliuti dauguma Europos Bendrijų biudžeto lėšų. Vėlesniais metais buvo nuosekliai mažinamos EŽŪGOF lėšos, kai Bendrija išsprendė apsirūpinimo maisto produktais problemas.

Romos sutarties tikslams pasiekti buvo sukurti įvairūs bendrosios žemės ūkio politikos įgyvendinimo įrankiai. Pirmasis ir daugiausia finansinių sąnaudų reikalaujantis įrankis buvo rinkos intervencijos mechanizmas, kuris turėjo gamintojams užtikrinti minimalias (intervencines) kainas. Panaudojant intervencinį mechanizmą, buvo teikiama finansinė parama produkcijai sandėliuoti, sienų apsaugai, produkcijos eksporto subsidijos. Visa tai garantavo, kad importuojama produkcija nebūtų pigesnė nei pagaminta Bendrijoje, o perteklinės vietinės produkcijos eksportas būtų remiamas eksporto subsidijomis.

Antrasis bendrosios žemės ūkio politikos įrankis buvo kaimo plėtrai skatinti ir kaimo socialinei struktūrai optimizuoti naudojamų priemonių visuma. Iš pradžių daugiausia dėmesio ir lėšų tuo tikslu buvo skirta žemės ūkio produkcijos perdirbimo įmonėms remti, jų technologiniams pajėgumams gerinti.

Visas bendrosios žemės ūkio politikos priemonių mechanizmas ir racionali finansinė parama lėmė spartų žemės ūkio ir maisto produktų gamybos didėjimą, ir jau 1973 m. Bendrijos valstybėse susidarė nedidelis kai kurių žemės ūkio bei maisto produktų perteklius. Statistikos duomenys apie Bendrijos valstybėse vidaus rinkos pagrindinių maisto produktų poreikių tenkinimą pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė / Vidaus rinkos poreikių žemės ūkio produkcijai tenkinimas (procentais)

Pavadinimas	1973 m.	1984 m.	1986 m.	1993 m.
Grūdinės kultūros	91	118	110	126
Cukrus	91	128	123	135
Šviežios daržovės	94	101	107	106
Švieži vaisiai	82	83	87	85
Citrusiniai	47	50	75	70
Vynas	103	100	104	97
Daržovių aliejus	30	47	56	65
Jautiena ir veršiena	96	108	107	105
Kiauliena	100	102	102	106
Paukštiena	102	107	105	107
Aviena ir ožkiena	66	76	80	84
Kiaušiniai	100	102		103

Šaltinis: Tracy, M. *Žemės ūkio politika Europos Sąjungoje*. Briuselis, Vilnius: Diemedis, 1998, p. 166.

Iš 1 lentelės duomenų matyti, kad jau 1973 m. buvo visiškai tenkinami Bendrijoje vartotojų poreikiai paukštienos, vyno, kiaušinių, kiaulienos gaminiams ir sandėliuose pradėjo kauptis per didelės jų atsargos.

Vėlesniais metais, didėjant žemės ūkio produktų gamybai ir susidarant jų pertekliui, buvo sunaudojama vis daugiau EB paramos lėšų kainoms palaikyti, produkcijos atsargoms sandėliuoti, eksporto subsidijoms. Dėl to visuomenėje kilo nepasitenkinimas ir aštuntojo dešimtmečio pabaigoje prasidėjo įnirtingos politinės diskusijos dėl būtinumo reformuoti bendrąją žemės ūkio politiką. Padėtį aštrino ir tai, kad, ekonomistų paskaičiavimu, net 80 proc. visos paramos iš Europos žemės ūkio garantijų ir orientavimo fondo atiteko 20 proc. pačių turtingiausių EB ūkininkų.

Eiliniams Europos Bendrijos mokesčių mokėtojams kėlė pasipiktinimą neracionalus jų pinigų panaudojimas, šelpiant pačius turtingiausius kaimo žmones. Politikams buvo būtina apsispręsti: arba mažinti žemės ūkio pro-

dukcijos kainas, arba pradėti riboti žemės ūkio gamybą, įvedant produkcijos gamybos kvotas.

Bendrosios žemės ūkio politikos tikslai

Bendrosios žemės ūkio politikos tikslai yra išdėstyti Romos sutarties 33 str.:

- didinti žemės ūkio našumą per technologinę pažangą;
- tokiu būdu užtikrinti deramą žemės ūkiu besiverčiančios bendruomenės gyvenimo lygį, ypač didinant žemdirbių asmenines pajamas;
- stabilizuoti rinkas;
- garantuoti pakankamą tiekimą;
- užtikrinti vartotojams priimtinas žemės ūkio produkcijos kainas.

Šie tikslai atspindi trumpalaikę rinkos ir kainų politiką. Supaprastinus galima sakyti, kad tuose tiksluose yra tik viena bendrosios žemės ūkio politikos ašis, kurios pagrindinis tikslas – užtikrinti žemdirbiams atitinkamas gyvenimo sąlygas, tinkamai suregulius atitinkamų produktų rinkas.

Sutartyje nurodytos nuostatos, kurios yra pagrindas ilgalaikiai – struktūrinei politikai žemės ūkyje, vadinamajai kaimo plėtros politikai. Tai yra antroji bendrosios žemės ūkio politikos ašis. Štai Romos sutarties 33 str. 2 d. teigiama, kad kuriant bendrąją žemės ūkio politiką ir vėliau ją įgyvendinant, turi būti atsižvelgta į:

- žemės ūkio veiklos savitumą, kuris priklauso nuo žemės ūkio socialinės struktūros ir nuo struktūrinių bei gamtinių įvairių žemės ūkio regionų skirtumų;
- tai, kad atitinkami pokyčiai turi vykti nuosekliai;
- tai, kad žemės ūkis visose valstybėse narėse yra glaudžiai susijęs su visa ekonomika.

Abi šios ašys, rinkos ir kainų bei struktūrinė politika turi būti tarpusavyje susijusios. Taigi šiame straipsnyje tarsi yra sakoma, kad atitinkamas kaimo bendruomenės gyvenimo lygis turi būti pasiektas per struktūrines permainas žemės ūkyje. Apie tai kalbėjo Sicco L. Mansholtas Strezos konferencijoje 1958 m., tačiau vėlesnėse valstybių derybose buvo užmiršta.

Pirmas tikslas – **žemės ūkio produkcijos gamybos efektyvumo padidinimas**. Žinant dabartinę situaciją dėl perprodukcijos, abejonių nekyla, kad šis tikslas yra pasiektas ir netgi viršytas. Tačiau daugumai analitikų kyla klau-

simas, kas tai lėmė: ar taikoma bendroji žemės ūkio politika, ar mokslinė-technologinė pažanga? Deja, vienareikšmiškai atsakyti negalima, tačiau nėra abejonių, kad ir viena, ir kita turėjo nemažos įtakos.

Antras tikslas – **užtikrinti atitinkamą gyvenimo lygį kaimo bendruomenei** – iš esmės pateisino esamų kainų, kurios buvo aukštesnės nei pasaulinės, lygio įtvirtinimą. Šitaip tos kainos buvo vienodos tiek smulkiesiems žemdirbiams, tiek ir besiverčiantiems versline žemdirbyste. Tai sudarė sąlygas dar labiau didėti pajamų skirtumui. Tad iškilo pagrindinis klausimas, ar sumažinti kainas ir ar tuomet tiesiogiai kaip nors paremti smulkiuosius ūkininkus.

Analizuojant Bendrosios žemės ūkio politikos tikslus, matyti, kad pagrindinis tikslas yra didinti individualias žemdirbių pajamas. Iki 1985 m. nebuvo jokių esminių kainų mažinimo, nors kai kurių produktų kainos augo lėčiau nei didėjo infliacija. Toliau vystantis bendrajai žemės ūkio politikai ir Makšėry'io (*McSharry*) reformos sumažino kainas, tačiau įvedė tiesiogines išmokas tam, kad būtų galima kompensuoti prarastas pajamas. Taigi galima sakyti, kad anksčiau iškilusi dilema taip buvo išspręsta.

Trečias tikslas – **rinkų stabilizavimas** – yra tiesiogiai susijęs su kitu tikslu, t. y. tiekimo užtikrinimu. Bendrojoje žemės ūkio politikoje yra nuostata, kad tiekimas gali būti užtikrinamas tik tuomet, jei yra tam tikra perprodukcija, nes žemės ūkis itin priklauso nuo gamtos sąlygų ir nėra jokių garantijų, kad bus gautas suplanuotas derlius. Tad reikėjo sukurti sistemą, kuri tvarkytų produkcijos perteklių ir užtikrintų jos tiekimą, kai yra stygius. Todėl Bendrija per garantuotas kainas ir garantuotą supirkimą planavo sumažinti tą ciklinį pasiūlos svyravimą.

Ketvirtas tikslas – **tiekimo garantavimas** – turi būti suprantamas kaip nepertraukiamas kiekybinis, kokybiškų ir saugių žemės ūkio produktų tiekimas, kad būtų visiškai patenkinta paklausa. Kokybinis ir saugumo reikalavimas vis labiau aktualėja, nes pastaruoju metu padažnėjo atvejų dėl pavojingų žmonėms gyvulių ligų, dioksino likučių maisto produktuose ir pan.

Nedaug esama teisės aktų, kurie reguliuotų **virtotojams prieinamas žemės ūkio produktų kainas**. Pasak A. Jurcewicz¹⁵, „čia galima būtų paminėti tik tuos atvejus, kai bandoma kaip nors sutvarkyti perteklių ir kai yra subsidijuojamas tam tikrų produktų vartojimas. Tačiau, kita vertus, kitų šalių var-

15 Jurcewicz, A. *Wspólna polityka rolna. Zagadnienia prawne*. Warszawa: LexisNexis, 2004, p. 53–54.

totojai gali džiaugtis, kad ES yra įvedusi eksporto subsidijas, kurios sumažina ES produktų kainas tose rinkose.“

Bendrosios žemės ūkio politikos principai

Kaip jau buvo rašyta anksčiau, pirmuosiuose bendrosios žemės ūkio politikos teisės aktuose (reglamentuose ir direktyvose) buvo įtvirtinti trys principai, kurie išliko įgyvendinant vėlesnes šios politikos reformas:

- rinkos bendrumas;
- finansinis solidarumas;
- Europos Bendrijos pirmenybė.

Šie principai išlieka kaip bendrosios žemės ūkio politikos šerdis, tačiau vėliau evoliucionuojant bendrajai žemės ūkio politikai atsirado ir daugiau principų, tarp kurių labiausiai išryškėja gamintojų atsakomybės principas¹⁶.

Bendrosios rinkos principas yra netiesiogiai įtvirtintas Romos sutarties 32 str. 1 d. Suprantama, kad šis principas Romos sutartyje nėra išimtinai skirtas žemės ūkiui. Tačiau į jį reikėtų žiūrėti dvejopai, t. y., viena vertus, jis reiškia, kad laisvas prekių judėjimas liečia ir visus žemės ūkio produktus, kita vertus, reiškia vienodas intervencijos sąlygas visoje bendrojoje rinkoje.

Bendrijos pirmenybė. Šis principas buvo įrašytas Romos sutarties 44 str. 2 d., tačiau buvo panaikintas po Amsterdamo sutarties. Šis principas reiškia, kad visi Bendrijos finansiniai įrankiai turėtų skatinti pirkejus pirmiausia pirkti Bendrijoje pagamintus žemės ūkio produktus, o ne iš trečiųjų šalių. Galiausiai tai reiškia, kad Bendrijos produktai bus taip pat patrauklūs ir kad pirmenybė bus atiduodama Bendrijoje pagamintiems produktams. Kaip jau minėta, ši taisyklė po Amsterdamo sutarties buvo panaikinta ir formaliai jos nebėra. Be to, ir Pasaulio prekybos organizacija reikalauja, kad kai kurie produktai būtų įsileidžiami į vietinę rinką su nedideliais mokesčiais arba apskritai be jokių papildomų mokesčių. Nepaisant formaliosios pusės, kad ši taisyklė yra panaikinta, tačiau ji įsitvirtino kaip principas ir toliau galioja kaip nerašyta taisyklė. Vis dėlto reikia pripažinti, kad visos valstybės ar jų organizacijos visų pirma stengiasi ginti savus gamintojus.

Finansinis solidarumas. Šis principas yra įtvirtintas reglamente Nr. 25/62, įsteigiančiame Europos žemės ūkio orientacijos ir garantijų fondą, kuriame numatyta, kad nuo momento, kai yra įkuriama bendroji rinka,

16 McMahan, J. *Law of the Common Agricultural Policy*. Harlow: Longman: Pearson Education, 2000, p. 43.

jo finansinės pasekmės priskiriamos Europos ekonominei bendrijai. Kitaip sakant, kad visos valstybės narės prisiima vienodą finansinę atsakomybę už bendrąją žemės ūkio politiką. Šis principas buvo gerokai susilpnintas, kai Didžiajai Britanijai spaudžiant buvo jai įtvirtintas permokos grąžinimas. Kaip žinia, Didžioji Britanija turi santykinai mažą žemės ūkį ir istoriškai yra susiklostę, kad didžiąją dalį žemės ūkio produktų ji importuoja. Be to, tuo metu iš ES biudžeto žemės ūkiui buvo skiriama apie 70–90 proc., t. y. didžioji biudžeto dalis. Dėl to Didžiosios Britanijos įmokų ir išmokų ES biudžete balansas buvo ryškiai neigiamas. Kita vertus, Didžiosios Britanijos ekonomika tuo metu nebuvo tokia stipri kaip pastaraisiais metais. Susiklosčius visoms tokioms aplinkybėms, ministrė pirmininkė Margaret Thatcher sugebėjo išsikvoti, kad dalis jos šalies sumokamo įnašo į ES biudžetą būtų grąžinama. Didžiosios Britanijos permokos grąžinimas iki šiol nėra panaikintas ir jo panaikinimą Didžioji Britanija sieja su finansavimo žemės ūkiui sumažinimu, nors su tuo kategoriškai nesutinka Prancūzija ir dauguma naujųjų ES narių.

Bendrosios gamintojų atsakomybės principas už perprodukcijos tvarkymą. Šiuo atveju dėl didelio spaudimo ES biudžetui ir dalis atsakomybės už perteklinę produkciją yra perkeliama ant gamintojų pečių. Ši finansinė atsakomybė pasireiškia dviem formomis. Viena vertus, yra įvestos finansinės sankcijos už perprodukciją. Pvz., pieno sektoriuje yra mokestis už pieno kvotos viršijimą, cukraus rinkoje yra uždėtas gamybos mokestis, o vaisių ir daržovių rinkoje gamintojai per gamintojų organizacijas patys sprendžia, kiek produkcijos išimti iš rinkos, už ką ES dalį nuostolių kompensuoja. Kita bendros gamintojų finansinės atsakomybės forma įtvirtinta „Darbotvarkėje 2000“ ir yra susijusi su finansinės disciplinos taisykle, kuria vadovaujantis, kai yra viršijama nustatyta išlaidų riba, tai visiems proporcingai mažinamos išmokos, kad nebūtų peržengta nustatyta riba.

Bendrosios žemės ūkio politikos nuostatos

Anot A. Jurcewicz¹⁷, bendrojoje žemės ūkio politikoje yra susiformavusios 5 nuostatos, kurių vienos yra aiškiai išdėstytos teisės aktuose, kitos – suvokiamos.

Pirmoji nuostata susijusi su pagrindiniu bendrosios žemės ūkio politikos tikslu – tai **savęs apsirūpinimo** EEB garantavimas. Šiuo metu ši nuostata

17 Jurcewicz, A. *Wspólna polityka rolna. Zagadnienia prawne*. Warszawa: LexisNexis, 2004, p. 46–47.

globalėjančiame pasaulyje vis labiau atrodo pasenusi. Tačiau reikia prisiminti, kad pokarinė Europa jautė didelį maisto produktų stygių. Kurį laiką atrodė, kad ši nuostata ilgainiui bus pamiršta, nes buvo pradėta plačiai kalbėti apie tai, jog yra daug pigiau įsivežti pigesnius produktus iš trečiųjų šalių ir kartu duoti užsidirbti tų valstybių ūkininkams, nei juos remti per įvairias labdaras vien tik dėl to, kad siekiama išlaikyti savus gamintojus. Tačiau šiuo metu panašu, kad šis požiūris keičiasi ir ši nuostata atsigauja, nes manoma, jog tos šakos, kurios yra ekonomiškai apsimokančios ir Europoje gali būti vystomos, turi būti išlaikytos, taigi galima daryti išvadą, kad joms vienokia ar kitokia parama bus suteikiama.

Antroji nuostata yra ta, kad geriausias žemės ūkio gamybinis vienetas yra **šėimos ūkis**. Ši nuostata yra vieša ir vis stiprėjanti. Toks tikslas yra išdėstytas baltojoje knygoje, taip pat aiškiai suformuluotas Makšery'io ir „Darbotvarkės 2000“ reformose. Šėimos ūkis daugiau asocijuojasi su tradicine žemdirbyste nei su versline. Šėimos ūkis kaip geriausias gamybinis vienetas nelabai gali būti laikomas kalbant apie modernią, masinę gamybą ir prekybą. Tačiau šėimos ūkio svarba smarkiai išaugo antrojoje bendrosios žemės ūkio politikos ašyje – kaimo plėtroje. Pastaraisiais metais dėl didelės perprodukcijos ir dėl to išryškėjusių aplinkos apsaugos problemų bendrojoje žemės ūkio politikoje buvo susitelkta į kaimo plėtrą, po truputį mažinant dėmesį gamybai. Kaimo plėtra yra susijusi su alternatyviais verslais kaime ir tradicijų išsaugojimu, tarp jų – tradiciniai žemdirbystės būdai tam tikrose vietovėse, žemdirbystės puoselėjimas nepalankiuose (kalnuotuose, atokiuose) regionuose. Čia verslinė žemdirbystė tikrai nesiplėtos ir pagalba išlaikant žemdirbystę daugiausia skiriama šėimos ūkiams stiprinti.

Trečioji nuostata yra ta, kad **žemės ūkis – tai ypatingas šalies ekonomikos sektorius**. Tas ypatingas statusas yra įtvirtintas Romos sutartyje, kur žemės ūkiui yra suteiktos tam tikros privilegijos. Tai ir bendrosios rinkos reguliavimo išimtis, papildomas finansavimas, iki tam tikro laiko egzistavę specialūs keitimo kursai (žalieji kursai) ir t. t.

Ketvirtoji nuostata yra ta, kad **žemės ūkio rinka turi būti reguliuojama**. Bendroji žemės ūkio politika niekada neneigė laisvosios rinkos dėsnių ir principų. Tačiau taip jau susiklostė, kad valstybė vaidina pagrindinį vaidmenį žemės ūkio produktų rinkose. Pastaruoju metu ši nuostata silpnėja, tačiau galutinai jos nėra atsisakoma. Tai liudija faktas, kad nors bendrosios žemės ūkio politikos reformomis siekiama labiau priartinti prie laisvosios rinkos ir

sumažinti valstybės vaidmenį, tačiau prireikus yra palikta valstybės įsikišimo galimybė, kaip garantas siekiant stabilumo.

Penktoji nuostata, susijusi su bendrąja žemės ūkio politika, yra **bendrosios Europos rinkos sukūrimas**. Romos sutarties 34 str. 1 d. teigiama, kad bendros žemės ūkio produktų rinkų organizavimo formos gali būti tokios:

- 1) bendros konkurencijos taisyklės;
- 2) privalomas įvairių nacionalinių rinkos organizavimo formų koordinavimas;
- 3) Europos rinkos, t. y. apimančios visą Europą, sukūrimas.

Kadangi bendros konkurencijos taisyklės ir nacionalinių rinkos organizavimo formų koordinavimas labai silpnai integruotų rinkas, todėl buvo imtasi bendrosios rinkos sukūrimo. Ši forma garantuoja labiausiai integruotą Bendrijos rinką. Dėl to šiuo metu ES bendroji žemės ūkio politika yra viena iš labiausiai integruotų (tačiau ir reguliuojamų) ES bendrųjų politikų.

Klausimai

1. Kokie veiksniai skatino skirti tokį didelį dėmesį žemės ūkiui steigiant Europos ekonominę bendriją?
2. Kaip pasikeitė žemės ūkio vaidmuo nuo XX a. pabaigos?
3. Kokie bendrosios žemės ūkio politikos tikslai yra įtvirtinti Romos sutartyje? Apibūdinkite juos ir pasakykite, kaip juos matote dabartiniame kontekste.
4. Kokiais principais remiasi bendroji žemės ūkio politika?
5. Kokia reikšmė bendrojoje žemės ūkio politikoje atiduodama šeimos ūkiui?
6. Kodėl bendrosios rinkos sukūrimas buvo pasirinktas kaip būdas bendrai žemės ūkio produktų rinkai organizuoti?
7. Kodėl žemės ūkis išskiriamas iš kitų veiklos šakų ir kaip tai atsispindi Romos sutartyje?

Literatūra

1. Brian, J. *Agriculture and EU Environmental Law*. Ashgate Publishing Group, 2009, p. 1.

2. Garzon, I. *Reforming the common agricultural policy : history of a paradigm change*. Basingstoke; New York: Palgrave Macmillan, 2006, p. 22–23.
3. McGiffen, S.P. *The European Union: a critical guide*. London: Pluto Press, 2001, p. 109.
4. McMahon, J. *Law of the Common Agricultural Policy*. Harlow: Longman: Pearson Education, 2000, p. 43.
5. Rosemary, F. *The common agricultural policy: continuity and change*. Oxford : Clarendon Press, 1997, p. 1–3.
6. Tracy, M. *Žemės ūkio politika Europos Sąjungoje*. Briuselis, Vilnius: Diemedis, 1998, p. 166.
7. World food and agriculture in review, Part II, FAO, p. 65–66, <<http://www.fao.org/docrep/013/i2050e/i2050e07.pdf>> [žiūrėta 2011-09-06].
8. Woolsey, J. *US Agriculture and National Security*, 2002, <<http://www.hort.purdue.edu/newcrop/ncnu02/pdf/woolsey.pdf>> [žiūrėta 2011-09-06].

2. ES bendrosios žemės ūkio politikos reformos

Per pirmuosius trisdešimt bendrosios žemės ūkio politikos gyvavimo metų (1962–1992) didžioji dalis jos pagrindinių įrankių nebuvo keičiami, išskyrus pieno kvotų sistemos ir žemės pūdydavimo įvedimą.

Europos Bendrijos valstybių narių žemės ūkio ministrai nuo 1984 m. nustatė pieno gamybos kvotas. Nuo 1988 m. buvo padėta skatinti ariamosios žemės pūdydavimą (angl. *set aside*), tokią žemę naudoti techninėms kultūroms auginti, išmokant už tai ūkininkams pinigines kompensacijas.

Buvo nustatytos *set aside* finansinės paramos gavimo sąlygos, kurios įpareigojo penkerius metus nedirbti 20 proc. dirbamos žemės, siekiant gauti po 45 ekiu už toną grūdų pagal vidutinį Bendrijos derlingumą.

Reformuoti bendrąją žemės ūkio politiką skatino ir išorinės aplinkybės, t. y. derybos dėl GATT (bendras susitarimas dėl tarifų ir prekybos), siekimas liberalizuoti prekybą žemės ūkio produktais pasaulyje, prekybos globalizavimas.

Po ilgų metų, kai buvo taikomi ne visada laiko reikalavimus atitinkantys bendrosios žemės ūkio politikos valdymo įrankiai, pirma reikšminga reforma buvo pradėta įgyvendinti 1992 m. ir įgyvendinta 1994 m. Ši reforma buvo pavadinta tuometinio Europos Komisijos komisaro, atsakingo už žemės ūkį, reformos iniciatoriaus Makšėry'io (*McSharry*) vardu. Šia reforma buvo pradėta mažinti rinkos reguliavimą ir labiau integruotis į pasaulinę žemės ūkio bei maisto produktų rinką. Pagrindinis šios reformos tikslas – nuo kainų ir rinkos reguliavimo politikos pereiti prie sistemos, kuria pirmiausia buvo siekiama išlaikyti ūkininkų pajamas ir labiau atsižvelgti į aplinkosaugos problemas kaimo vietovėse.

Makšėry'io reforma 1992 m. buvo sumažintos žemės ūkio produkcijos supirkimo kainas, o dėl to prastoms ūkininkų pajamoms kompensuoti buvo įvestos tiesioginės išmokos. Dėl šių priemonių per trejus metus 30 proc. sumažėjo javų, jautienos bei sviesto intervencinės kainos. Taip pat ši reforma įvedė privalomą žemės pūdydavimo schemą, kuri leido sumažinti dirbamosios žemės plotus ir taip kontroliuoti produkcijos perteklių rinkoje. Smulkiesiems ūkininkams, užauginantiems iki 92 tonų grūdų, buvo nuspręsta mokėti tiesiogines išmokas už visus pasėlių hektarus, nereikalaujant iš jų palikti pūdytuoti žemės. Europos Komisija pasiūlė apriboti tiesioginių išmokų

mokėjimą turtingiems ūkininkams, t. y. jas mokėti vienam ūkininkui tik iki 50 ha žemės, bet tam pasiūlymui nepritarė buvusios komunistinės Rytų Vokietijos stambieji žemvaldžiai bei žemės ūkio kooperatyvų vadovai. Rytų Vokietijos žemvaldžiams pritarė Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos stambieji ūkininkai ir šis Komisijos pasiūlymas buvo atmestas.

1992 m. į bendrąją žemės ūkio politiką buvo integruota Europos Sąjungos aplinkosaugos politikos dalis, priimtose svarbios direktyvos dėl nitratų, dėl natūralių gyvūnijos ir augalijos buveinių išsaugojimo, buvo numatytas europinio masto apsauginių zonų tinklas „Natura 2000“, skatinama ekologinė ir tausojančioji žemės ūkio veikla.

Reformai įsigalėjus, buvo įtrauktos trys lydinčiosios priemonės, kuriomis buvo siekiama sumažinti žemės ūkio produkcijos gamybą, pagerinti ūkių struktūrą ir susilpninti neigiamą žemės ūkio įtaką aplinkai:

- ankstyvasis pasitraukimas iš žemės ūkio gamybos;
- žemės apželdinimas mišku;
- agroaplinkosauginės priemonės.

Pereinant į naująjį tūkstantmetį Europos Sąjungoje buvo inicijuota dar viena bendrosios žemės ūkio politikos reforma, pavadinta „Darbotvarkė 2000“ (angl. *AGENDA 2000*). Ji buvo patvirtinta Europos Taryboje 1999 m. kovo 26 dieną ir įgyvendinama, rengiantis į ES priimti 10 naujų Centrinės bei Rytų Europos valstybių. Pagal joje numatytą priemonių planą buvo siekiama dar labiau integruoti ES žemės ūkį į pasaulio žemės ūkio rinką, ES žemės ūkio ir maisto produktų kainas priartinti prie pasaulinių kainų, pamažu atsisakyti rinkos santykius iškreipiančio žemės ūkio produktų kainų subsidijavimo. „Darbotvarkės 2000“ priemonės buvo numatytos iki 2004–2006 metų, t. y. iki planuojamo naujo ES plėtros etapo, ir nustatė šiuos prioritetus:

- pasiekti, kad ES žemės ūkis būtų konkurencingas vidaus ir pasaulio rinkose, ypač atsižvelgiant į derybas Pasaulio prekybos organizacijoje (PPO) ir ES plėtrą;
- užtikrinti maisto produktų kokybę ir saugą;
- atsižvelgti į aplinkosaugos, aplinką tausojančių gamybos metodų ir gyvūnų gerovės svarbą. Be to, ūkininkai buvo raginami užimti vadovaujančias pozicijas prižiūrint gamtos išteklius ir saugant kraštovaizdį;
- garantuoti tinkamus pragyvenimo standartus žemės ūkyje dirbančioms žmonėms;

- išlaikyti ūkininkams ir jų šeimoms darbo vietas, kurti papildomas įdarbinimo galimybes;
- vystyti inovacines kaimo vietovių plėtros galimybes.

Panašiai, kaip ir 1992 m. reformos laikotarpiu, buvo teikiamos tiesioginės išmokos. Jos turėjo kompensuoti dar labiau sumažintas intervencines produkcijos supirkimo kainas (15 proc. javams ir 20 proc. jautienos produkcijai). Reformos metu buvo kreipiamas dar didesnis dėmesys aplinkosaugos politikos tikslams įgyvendinti nei ankstesnės reformos metu.

„Darbotvarkės 2000“ reformos paketas taip pat pristatė integruotos kaimo plėtros idėją kaip bendrosios žemės ūkio politikos antrąjį ramstį (pirmasis ramstis – žemės ūkio produkcijos rėmimas), kuris labiau propaguotų aplinkosauginius bei socialinius veiksmus, produkcijos kokybę.

2000 m. bendrajai žemės ūkio politikai ir sanglaudos politikai kartu sudėjus buvo skiriama apie 80 proc. ES biudžeto išlaidų¹⁸. Buvo pradėta nuogausti, kad neįvykdžius šių politikų reformų ir prisijungus prie ES silpniau išsivysčiusioms agrarinėms Rytų ir Vidurio Europos valstybėms kandidatėms, ES biudžeto išlaidos turės dar labiau padidėti. Atsižvelgiant į tai, buvo teigiama, kad iki naujojo ES plėtros etapo 2004 m. yra būtina reformuoti bendrąją žemės ūkio politiką ir sanglaudos politiką.

Siekiant išvengti su 2004 m. ES plėtra susijusios finansinės naštos padėjimo ES valstybėms narėms senbuvėms, buvo pradėta ieškoti argumentų, kuriais būtų galima pagrįsti, kad naujosios šalims narėms tiesioginių išmokų galima skirti mažiau nei tuometėms ES valstybėms narėms. Tuo tikslu 2002 m. pradžioje, prieš pateikdama eilinį pasiūlymą dėl būsimos bendrosios žemės ūkio politikos reformos, Europos Komisija išplatino pranešimą, skirtą pagrįsti ES derybinę poziciją dėl bendrosios žemės ūkio politikos taikymo naujosiose ES valstybėse narėse¹⁹. Šiame dokumente Europos Komisija nurodė, kad negalima taikyti dvejopų bendrosios žemės ūkio politikos paramos standartų, o kartu teigė, kad naujųjų ES valstybių narių ūkininkams tokio pat dydžio tiesioginių išmokų skyrimas kaip ir ES senbuvių valstybių ūkininkams būtų netikslingas dėl:

18 *Interinstitutional agreement between the European Parliament, the Council and the Commission on budgetary discipline and improvement of the budgetary procedure.* Brussels, 6 May, 1999.

19 *Enlargement and Agriculture: Successfully integrating the new Member States into the CAP.* Commission of the European Communities. Brussels, 30 January, 2002.

- galimo neigiamo poveikio žemės ūkio sektoriaus restruktūrizacijai, nes nuo pačios narystės pradžios skiriamos didelės tiesioginės išmokos konsoliduotų neefektyviai veikiančias žemės ūkio struktūras;
- didelės tiesioginės išmokos žemdirbiams juos privilegijuotai išskirs iš kitų naujųjų ES valstybių narių visuomenės socialinių grupių, kurios tokių išmokų negalės gauti.

Dėl šių priežasčių Europos Komisija siūlė įvesti pereinamąjį laikotarpį, per kurį tiesioginės išmokos būtų didinamos palaipsniui. Šiam Komisijos pasiūlymui buvo pritarta 2002 m. spalio 24–25 d. Briuselyje įvykusio ES Vadovų Tarybos susitikimo metu. Susitikimo dokumente buvo fiksuota, kad tiesioginės išmokos būsimų ES valstybių narių ūkininkams 2004 m. sudarys 25 proc., 2005 m. – 30 proc., 2006 m. – 35 proc., 2007 m. – 40 proc. mokamų tuometinių ES valstybių narių žemdirbiams. Vėlesniais metais tiesiogines išmokas numatyta didinti po 10 proc. kasmet, kol 2013 m. jos susilygins su ES senbuvų valstybių narių žemdirbių gaunamomis tiesioginėmis išmokomis.

Vadovaudamasi Vadovų Taryboje priimtais sprendimais dėl bendrosios žemės ūkio politikos finansavimo, Europos Komisija 2003 m. sausio mėn. pateikė detalius pasiūlymus „Vidurinio laikotarpio BŽŪP peržiūros“ reformai. Ši reforma buvo užprogramuota dar 1999 m. Berlyno Vadovų Tarybos susitikime, kai nepavyko susitarti dėl visų „Darbotvarkė 2000“ bendrosios žemės ūkio politikos reformos pasiūlymų ir buvo nutarta įpareigoti Europos Komisiją parengti pranešimą 2002 m. – „Vidurinio laikotarpio BŽŪP peržiūra“ (angl. – *Mid-Term Review of the Common Agricultural Policy*).

Europos Komisijos pasiūlytame ir Vadovų Taryboje patvirtintame trečiosios bendrosios žemės ūkio politikos reformos teisės aktuose buvo numatyta panaikinti paramą tiesioginėmis išmokomis ir gamybos apimčių sąsajas, orientuojant ūkininkus gaminti produkciją ne dėl už produkciją mokamų išmokų, o dėl realios jos paklausos ir gaunamos naudos, parduodant produkciją rinkoje. Šia reforma siekiama pakeisti požiūrį į žemės ūkio gamybą, skatinant ūkininkus labiau orientuotis į rinką ir prisiimti atsakomybę už valdant ūkį kylančią gamybos ir finansinę riziką. Pirmą kartą ES bendrosios žemės ūkio politikos istorijoje buvo pateiktas itin radikalus pasiūlymas atskirti finansinę paramą nuo gamybos apimčių.

2003 m. bendrosios žemės ūkio politikos reforma siekiama ES žemės ūkį pertvarkyti taip, kad jis taptų dar labiau konkurencingesnis pasaulio rinkose. Tuo tikslu:

- numatyta toliau mažinti intervencines kainas, siekiant padaryti ES žemės ūkio produkciją konkurencingesnę pasaulio rinkose;
- tiesioginės išmokos už plotus ir gaminamą produkciją keičiamos į vis labiau nuo gamybos apimties atsietą „bendrąją išmoką ūkiui“. Norintiesiems gauti paramą buvo įvesti privalomi kompleksiniai aplinkosaugos, maisto saugos, gyvūnų ir augalų sveikatos, gyvūnų gerovės bei kiti reikalavimai, atsižvelgiant į vartotojų poreikius (angl. *cross compliance*);
- pradėtas taikyti vadinamasis moduliacijos principas, kai, mažinant tiesiogines išmokas, sutaupyta lėšų dalis perkeliama kaimo plėtros politikai finansuoti;
- sukurtas finansinės disciplinos mechanizmas, užtikrinantis, kad nebūtų viršijamos rinkai reguliuoti numatytos išlaidos. Viršijimo atveju jos proporcingai mažinamos.

Šia reforma buvo siekiama ne tik daugiau finansinių išteklių skirti ES kaimo plėtros politikai įgyvendinti, bet ir supaprastinti jos įgyvendinimą.

„Vidurinio laikotarpio BŽŪP peržiūros“ reformos tikslams įgyvendinti buvo panaudotos priemonės, kurias galima skirstyti į tris pagrindines grupes.

Priemonė „**Sumažinti intervencines žemės ūkio produktų kainas**“ buvo 1992 m. Makšeryčio ir 1999 m. „Darbotvarkė 2000“ reformų tąsa. Taip buvo siekiama didinti ES žemės ūkio produkcijos konkurencingumą tarptautinėje rinkoje.

Grūdų rinkoje buvo pasiūlyta sumažinti intervencines kainas dar 5 procentais ir kartu sumažinti jas 20 proc. nuo 1999 m. Berlyne patvirtintos „Darbotvarkės 2000“ numatytų siekių. Šitaip Europos Komisija siekė visiškai priartinti ES grūdų kainas prie pasaulinių kainų lygio ir sudaryti galimybes funkcionuoti nereguliuojamai grūdų rinkai. Buvo numatyta galimybė tik ypatingais atvejais palaikyti grūdų kainas (įsikišti į rinką), kai grūdų kainos labai sumažėtų.

Panaudojant kitą priemonę „**Atskirti tiesioginę paramą nuo gamybos**“ buvo siekiama pritaikyti bendrąją žemės ūkio politiką prie vartotojų poreikių ir kartu padaryti ES žemės ūkio produkciją konkurencingesnę tarptautinėje rinkoje. Tuo metu naudojamas tiesiogines išmokas už tam tikrus žemės ūkio produktus buvo nutarta pakeisti į vieną tiesioginę išmoką ūkiui. Taip buvo siekiama, kad žemdirbiai gamintų ne tą produkciją, už kurią yra mokamos didžiausios tiesioginės išmokos, bet orientuotųsi į rinkos poreikius. Tiesioginė-

nių išmokų kiekvienam ūkiui dydį buvo nutarta nustatyti tokį, kiek tas ūkis gavo tiesioginių išmokų už tam tikrus žemės ūkio produktus, remiantis keleto metų produktyvumu.

Tiesioginių išmokų nebuvo numatoma mažinti smulkiesiems ūkiams, gaunantiems mažiau nei 5000 EUR tiesioginių išmokų per metus. Vidutinio dydžio ūkiams, gaunantiems nuo 5000 iki 50 000 EUR per metus, buvo pasiūlyta sumažinti tiesiogines išmokas nuo 1 proc. 2006 m. iki 12,5 proc. 2012 m. ir stambiesiems ūkiams, gaunantiems daugiau kaip 50 000 EUR per metus, buvo siūloma sumažinti nuo 1 proc. 2006 m. iki 19 proc. 2012 m.

Visiškai nepriklausomą nuo žemės ūkio produkcijos gamybos apimčių tiesioginę išmoką nutarta mokėti tik tiems ūkininkams, kurie visiškai atitiktų visus nustatytus aplinkos apsaugos, gyvūnų gerovės ir maisto kokybės reikalavimus (angl. – *cross compliance*).

Taip ūkininkus buvo siekiama labiau skatinti gaminti ekologišką produkciją, kurios pageidauja vartotojai, o ne palaikyti ir finansiškai remti chemizuotą intensyvią žemdirbystę ir kartu žaloti gamtinę aplinką.

Be to, buvo siūloma ir toliau taikyti dirbamosios žemės dirvonavimą (angl. – *set aside*). Ūkininkai, norėdami gauti ES finansinę paramą, privalėjo 10 proc. savo dirbamosios žemės palikti dirvonuoti dešimčiai metų. Pagal iki to laiko buvusią tvarką ūkininkai paliekamus dirvonuoti žemės sklypus galėjo kasmet keisti. Naujoji ilgalaikė dirvonavimo sistema turėjo palengvinti jos administravimą, apskaitą ir pagerinti aplinkos apsaugą. Smulkiesiems ūkiams ir toliau nebuvo taikoma privalomo žemės dirvonavimo sistema.

Igyvendinant bendrosios žemės ūkio politikos reformos „Darbotvarkė 2000“ tikslus buvo numatyta ir toliau stiprinti antrąją bendrosios žemės ūkio politikos ramstį, pagal priemonę „**Skirti didesnę dėmesį kaimo plėtrai**“. Tuo tikslu buvo siūloma labiau subalansuoti ES skiriamą finansinę paramą tarp abiejų bendrosios žemės ūkio politikos ramsčių ir įvesti privalomos dinamiškos moduliacijos sistemą (angl. – *dynamic modulation*). Pagal šią sistemą dalis tiesioginėms išmokoms skiriamų lėšų (pirmasis ramstis) privalėjo būti pervedama kaimo plėtrai (antrasis ramstis). Šios priemonės buvo siūloma netaikyti smulkiųjų ūkių tiesioginėms išmokoms ir taip labiau sulyginti stambiųjų ir smulkiųjų žemdirbių gaunamą finansinę paramą iš ES biudžeto.

Moduliacijos būdu sutaupytų lėšų buvo siūloma nepalikti tose valstybėse narėse, kuriose jos buvo sutaupytos, bet grąžinti jas į Europos žemės ūkio

garantijų ir orientavimo fondą, paskui perskirstyti pagal kiekvienos valstybės dirbamosios žemės plotą, žemės ūkyje užimtų žmonių skaičių bei kaimo plėtros perspektyvas toje valstybėje.

Taip buvo siekiama perskirstyti lėšas tarp valstybių, skiriant mažiau toms šalims, kuriose vyravo stambūs bei intensyvios žemdirbystės ūkiai, ir padidinti finansinę paramą valstybėms, kuriose vyravo smulkūs ūkiai ir buvo mažiau galimybių plėtoti alternatyvias žemės ūkiui veiklas kaime. Nebuvo numatoma taikyti moduliacijos sistemą naujosiose ES valstybėse narėse iki 2013 m., t. y. iki to laiko, kol šiose valstybėse tiesioginių išmokų dydis pasieks ES valstybių narių senbuvlių lygį.

Siekiant sustiprinti antrąjį bendrosios žemės ūkio politikos ramstį, buvo pasiūlyta greta jau egzistuojančių keturių kaimo plėtros paramos priemonių: ankstyvo pasitraukimo iš žemės ūkio veiklos, paramos mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms, žemės ūkio paskirties žemės apželdinimo mišku, agroaplinkosaugos, pradėti taikyti ir priemones maisto saugai bei kokybei gerinti ir gyvulių gerovės standartams įdiegti.

2003 m. ES bendrosios žemės ūkio politikos reforma pagal „Vidurinio laikotarpio BŽŪP peržiūros“ projektą numatė dar daugiau lėšų skirti kaimo žmonėms mokyti ir informuoti, jauniems ūkininkams įsikurti, pirma laiko pasitraukti iš žemės ūkio gamybos, konsultavimo paslaugoms, ūkiams modernizuoti, didesnės pridėtinės vertės produktų gamybai, miškų ekonominei vertei didinti, kooperacijai kaime skatinti, pusiau natūriniais ūkiams remti, agroaplinkosaugai, miškoaplinkosauginėms sistemoms kurti, „Natura 2000“ paramai, kaimo turizmui skatinti, kultūros paveldui išsaugoti ir kt.

Skirtingose ES valstybėse narėse buvo nevienodai vertinamas „Vidurinio laikotarpio BŽŪP peržiūros“ projektas. Reformai pritarė Vokietija, Jungtinė Karalystė, Nyderlandai, Danija, Švedija, Austrija ir Suomija. Reformai prieštaravo Prancūzija, Italija, Ispanija, Portugalija, Airija, Graikija, Belgija. Valstybių narių pozicijas reformos atžvilgiu lėmė įnašas į ES biudžetą bei iš jo gaunamų išmokų balansas, žemės ūkio sektorių konkurencingumas bei žemdirbių interesų grupių įtaka nacionalinėms vyriausybėms.

Klausimai

1. Nuo kada ir kokiomis priemonėmis buvo pradėta reguliuoti žemės ūkio gamybą Europos Bendrijos valstybėse?
2. Kokie yra pagrindiniai 1992 m. (Makšery'io) bendrosios žemės ūkio politikos reformos elementai?
3. Nuo kada ir kokiomis priemonėmis buvo pradėta integruoti į bendrąją žemės ūkio politiką aplinkos politika, kas tai lėmė?
4. Kokie yra pagrindiniai „Darbotvarkė 2000“ bendrosios žemės ūkio politikos reformos elementai?
5. Kokios sąlygos nulėmė tiesioginių išmokų ribojimą naujųjų ES valstybių narių žemdirbiams?
6. Kokie yra „Vidurinio laikotarpio BŽŪP peržiūros“ reformos pagrindiniai elementai?
7. Kokios sąlygos nulėmė finansinės paramos žemdirbiams atskyrimą nuo gamybos apimčių?
8. Kokia yra moduliacijos principo esmė ir jo pritaikymas?
9. Kodėl buvo pradėta mažinti finansinę paramą stambiesiems ūkiams?
10. Kokie yra visų bendrosios žemės ūkio politikos reformų pagrindiniai siekliai?

Literatūra

1. *Enlargement and Agriculture: Successfully integrating the new Member States into the CAP.* – Commission of the European Communities. Brussels, 30 January, 2002.
2. *Europos Sąjungos bendroji žemės ūkio politika.* Vilnius, 2011.
3. *Interinstitutional agreement between the European Parliament, the Council and the Commission on budgetary discipline and improvement of the budgetary procedure.* Brussels, 6 May, 1999.
4. Tracy, M. *Žemės ūkio politika Europos Sąjungoje.* Briuselis, Vilnius: Diemedis, 1998.

3. ES bendrosios žemės ūkio politikos rinkų reguliavimas

Vienas iš ES kūrimo tikslų yra vadinamųjų keturių laisvių įgyvendinimas, t. y. laisvas prekių, paslaugų, kapitalo ir žmonių judėjimas visoje Bendrijoje. Šių tikslų įgyvendinimas yra neatsiejamas nuo bendrosios rinkos sukūrimo. Žemės ūkis dėl savo reikšmės ir kai kurių valstybių politinių interesų buvo ta ES politikos sritis, kuriai teko pirmajai pradėti diegti „keturias laisves“. Bendrosios žemės ūkio produktų rinkos kūrimas yra neatsiejamas nuo bendrosios žemės ūkio politikos kūrimo (Romos sutarties 32 str. 4 d.).

Rinkos reguliavimas tai yra Bendrijos sprendimas reguliuoti žemės ūkio produktų gamybą ir prekybą jais tiek Bendrijos viduje, tiek su trečiosiomis valstybėmis. Šitaip nacionalinės rinkų reguliavimo priemonės nuosekliai buvo keičiamos bendromis europinėmis rinkos reguliavimo priemonėmis. Tuo tikslu buvo nustatytas 12 metų pereinamasis laikotarpis iki 1970 m.

Rinkos reguliavimo priemonėmis visų pirma siekiama įgyvendinti bendrosios žemės ūkio politikos tikslus, t. y. padidinti produktyvumą, stabilizuoti rinkas, užtikrinti deramas pragyvenimo sąlygas kaimo žmonėms. Per visą savo egzistavimą bendroji žemės ūkio politika sukūrė nemažai rinkos reguliavimo mechanizmų ir priemonių. Teisinis šių įrankių pagrindas yra Romos sutarties 34 str. 2 d., kuri leidžia ES institucijoms imtis visų priemonių, tokių kaip kainų reguliavimas, pagalba įvairių produktų gamybai ir pardavimui, jų laikymas ir likučio tvarkymas bei bendras importo ir eksporto stabilizavimo mechanizmas. Pradėjus ryškėti perprodukcijai, buvo imtasi kitų priemonių, tokių kaip kvotos, kuriomis būtų ribojama gamyba. Rinkų reguliavimas apima daugumą žemės ūkio produktų.

Žemės ūkio produktų rinkų reguliavimas ilgą laiką buvo bendrosios žemės ūkio politikos kertinis akmuo. Per ilgą savo egzistavimo laikotarpį bendroji žemės ūkio politika išvystė daug ir įvairių rinkos reguliavimo mechanizmų. Šie rinkos reguliavimo mechanizmai skyrėsi tarpusavyje pagal produktą. Būtent dėl to laikui bėgant ši politika tapo tokia gremėzdiška ir paprastam žmogui sunkiai iš šalies suvokiama politika, pvz., agromonetarinės priemonės arba „žalieji kursai“. Dėl to atsirado natūralus poreikis paprastinti rinkų reguliavimo priemones ir visą bendrąją žemės ūkio politiką. Apie tai kalbama 2005 m. spalio 19 d. išleistame Komisijos komunikate dėl bendrosios žemės

ūkio politikos supaprastinimo ir geresnio reglamentavimo²⁰. Paprastinimas susijęs visų pirma su sąlygų suvienodinimu ar priemonių sujungimu į vieną ir visuotiniu vienos priemonės taikymu. Toks supaprastinimas padaro pačią politiką skaidresnę ir lengviau administruojamą, be to, sumažina administravimo sąnaudas. Pradžioje buvo supaprastina tiesioginių išmokų mokėjimo sistema, sujungiant visas atskiras išmokas į vieną bendros išmokos schemą. Nuo 2008 m. šis procesas apėmė ir rinkų reguliavimo priemones, įvedant bendrą rinkos reguliavimo mechanizmą visiems žemės ūkio produktams, kurie iki tol buvo pagal kiekvienam produktui atskiras taisykles.

Rinkų reguliavimo priemonės

Rinkų reguliavimo įrankiai pasižymi tuo, kad jie tiesiogiai veikia žemės ūkio produktų rinkas. Be to, šis poveikis yra labai operatyvus ir pasireiškia dar tais pačiais ūkiniais metais. Ūkinių metų data skiriasi ir priklauso nuo produkto. Šie įrankiai veikia produktų kainas, intervencijos mechanizmus bei importą ir eksportą. Jų pagrindinis tikslas yra pagerinti žemės ūkio produktų konkurencingumą tiek Bendrijos viduje, tiek išorės rinkose ir garantuoti pakankamas pajamas produkcijos gamintojams.

Pagrindiniai įrankiai, skirti Europos Bendrijos vidaus rinkai reguliuoti, buvo: bendros žemės ūkio produktų kainos ir intervencinių pirkimų sistema, priemokos už privatų sandėliavimą, tiesioginės išmokos, vartojimo subsidijos bei priemonės, skirtos žemės ūkio produktų gamybai riboti.

Pagrindiniai įrankiai, skirti žemės ūkio produktų prekybai su trečiosiomis šalimis reguliuoti, yra: eksporto subsidijos, muitai, eksporto mokesčiai ir kvotos.

Bendrų kainų sistema

Bendrų kainų sistema yra viena svarbiausių žemės ūkio produktų rinkų reguliavimo mechanizmų, nes reguliavo žemės ūkio produktų kainas ES rinkos viduje ir taip tiesiogiai darė įtaką žemdirbių pajamoms. Kainos yra nustatomos Tarybos reglamentu, kuris yra priimamas pasiūlius Komisijai ir pasikonsultavus su Europos Parlamentu. Dėl to, kad šios kainos yra nustatomos ne rinkos, o teisės aktu, jos dar vadinamos institucinėmis kainomis. Dėl

20 KOM(2005) 509 galutinis.

didelio reguliuojamų kainų vaidmens ši intervencija į rinką dažnai vadinama kainų intervencija.

Šios kainos paprastai nustatomos aukštesniu nei pasaulinės kainos lygiu, nes Bendrija turi vykdyti Romos sutarties 33 str. tikslus ir garantuoti žemdirbiams atitinkamas pajamas. Iki pat Makšėry'io reformos bendros institucinės kainos kilo ir tik vėliau dėl didelės perprodukcijos ir išaugusių išlaidų, susijusių su subsidijomis, atsiranda tendencijos tas kainas iššaldyti, o vėliau ir mažinti.

Bet kuri bendra kaina grindžiama bendrais kriterijais ir vienodais apskaičiavimo metodais (EEB sutarties 34 str. 2 d.). Teisiškai įtvirtintos kainos yra privalomos visose valstybėse narėse ir galioja tik tais ūkiniais metais. Reikia pabrėžti, kad nustatytos kainos galioja tik didmeninei prekybai ir visiškai nėra susijusios su mažmeninės prekybos kainomis. Iki EURO įvedimo jos buvo nustatomos ECU ir vėliau buvo perskaičiuojamos į nacionalines valiutas.

Pagrindinės bendros kainos

Per visą savo egzistavimo laikotarpį bendroji žemės ūkio politika išvystė gana plačią įvairių institucinių kainų sistemą. Atskiroms žemės ūkio produktų rinkoms buvo taikomos skirtingos kainų kategorijos. Tačiau bendrosios žemės ūkio politikos paprastinimas paveikė ir kainų sistemą, nuo 2008 m. dauguma kainų kategorijų pranyksta, o pati valstybės intervencija tampa „saugos intervencija“. Iki 2008 m. buvo paplitusios tokios kainų kategorijos kaip tikslinė kaina, intervencinė kaina, bazinė kaina, referencinė kaina, minimali kaina ir slenkstinė kaina. Dažnai pagal kainų sistemą atitinkamo žemės ūkio produktų rinkoje galima spręsti apie tos žemės ūkio produkto rinkos padėtį, svarbą ir gebėjimą savireguliuotis. Pavyzdžiui, tokios jautrios rinkos kaip grūdų ar pieno turėjo nustatytą ir tikslinę, ir intervencinę kainą. Tuo tarpu kiaulienos sektorius turėjo tik bazinę kainą. Cukraus sektorius turėjo labai išvystytą kvotų sistemą, o kainos buvo daugiau pagalbinė priemonė reguliuojant rinką.

Tikslinė kaina (*target price*) dar kartais buvo vadinama orientacine. Tai optimali produkto kaina, žiūrint tiek gamintojo, tiek Bendrijos institucijų akimis ir parodo tą kainą, kurią norėta gauti tiek vidaus, tiek išorės rinkose. Ji skaičiuojama atsižvelgiant į planuojamą gamybą tais metais ir numatomą

vartojimą. Tikrovėje ji neegzistuoja ir yra naudojama atliekant kitus skaičiavimus.

Pagrindinė bendrosios žemės ūkio politikos naudojama kainų sistemos kategorija buvo ir yra **intervencinė kaina** (*intervention price*), kurios tikslas yra neleisti kristi kainoms, kai rinkoje atsiranda perprodukcija ir padidėja pasiūla. Kaina nustato žemutinę ribą, kai kainoms nukritus žemiau jos, intervencinės agentūros gali pradėti supirkinėti produkciją. Taigi ji yra ta riba, kai pradeda veikti intervencinis mechanizmas.

Intervencines kainas nustato Taryba reglamentu. Intervencinė kaina yra nustatoma daugeliui žemės ūkio produktų. Intervencinis mechanizmas ima veikti palyginus esamas kainas rinkoje su intervencinėmis kainomis. Intervencinės kainos galioja keletą mėnesių metuose, nes teisės aktai nustato, kad intervenciniai prikimai gali būti vykdomi tik nustatytą terminą.

Intervencinio pirkimo mechanizmas. Pagrindinis ES žemės ūkio rinkų stabilizavimo mechanizmas yra intervenciniai žemės ūkio produktų pirkimai, kuriuos atlieka specialiai įsteigtos ir akredituotos valstybės narėse intervencinės agentūros. Intervencinių pirkimų sistema yra skirta iš anksto nustatytoms kainoms palaikyti tuo laikotarpiu, kai yra padidėjusi pasiūla ir atsiranda tendencija joms kristi. Intervencinės agentūros kompetencijai priskiriamas produkcijos pertekliaus supirkimas, jo sandėliavimas, o vėliau tolesnis pardavimas. Tarp kitų jos kompetencijų yra tiesioginių išmokų mokėjimas už privatų sandėliavimą, priemokos už perdirbimą ir vartojimą atitinkamų produktų, eksporto subsidijų mokėjimas, importo ir eksporto licencijų išdavimas.

Intervencinės agentūros yra įpareigosotos supirkti žemės ūkio produktus intervencinių pirkimų periodo metu, kai tų produktų kaina nukrinta žemiau nustatytos intervencinės kainos. Intervenciniu būdu perkami produktai turi griežtai atitikti kokybės reikalavimus, kurie yra nustatyti teisės aktuose. Be to, yra nustatomi ir minimalūs kiekiai, kurie turi būti superkami (pvz., minimalus nugriebto pieno miltelių superkamas kiekis yra 20 t).

Auganti perprodukcija vertė griežtinti intervencinių pirkimų sąlygas. Daugiausia tas griežtinimas buvo susijęs su intervencinių pirkimų laikotarpiu, kai gali vykti intervenciniai pirkimai, trumpinimu ir kokybės reikalavimais, kuriuos turi atitikti superkami produktai.

Intervencinių agentūrų supirkti produktai turi būti saugomi toje pačioje valstybėje ir tik išimtiniais atvejais yra leidžiama sandėliuoti supirktą produkciją kitos valstybės narės teritorijoje.

Išlaidos, susijusios su supirktos produkcijos sandėliavimu intervencinėms agentūroms, yra dengiamos iš ES biudžeto. Taip supirkti produktai gali būti parduoti ir ES viduje su tam tikromis sąlygomis, o paprastai ne per daug žemomis kainomis, kad „neužlūžtų“ rinka. Šie produktai taip pat gali būti parduodami ir trečiosioms šalims komerciniais pagrindais. Galiausiai ši produkcija gali būti skirta besivystančioms šalims labdaros forma.

Importuojant žemės ūkio produktus iš trečiųjų valstybių yra taikomos **slenkstinės kainos** (*threshold, entry price*), kurių pagrindinis tikslas yra apsaugoti vidinę ES rinką nuo pigesnių produktų iš trečiųjų šalių. Ši kaina reiškia kainą, kuria gali būti pardavinėjami tie produktai ES rinkoje ir yra paprastai aukštesnė už intervencinę kainą. Tokiu būdu ES vartotojai yra skatinami pirkti vietinius produktus. Ši kaina netaikoma apyvartoje, tačiau gali būti pagrindas papildomiems muito mokesčiams taikyti. Tokie atvejai gali būti tada, kai importuojamų produktų kaina yra žemesnė nei teisės aktuose nustatyta slenkstinė kaina. Galimybė naudoti specialias apsaugos priemones, tarp jų ir papildomus muito mokesčius, yra numatyta Urugvajaus raundo susitarime dėl žemės ūkio. Slenkstinių kainų lygį kontroliuoja Komisija. Slenkstinės kainos galioja daugiausia vadinamiesiems jautriems produktams.

Be šių pagrindinių kainų, yra dar ir kitų specifinių kainų, kaip **bazinės, referencinės ar minimalios** kainos, kurios taikomos tik tam tikrose žemės ūkio produktų rinkose.

Bazinė kaina pirmiausia buvo įvesta kiaulienos rinkoje, o nuo „Darbo tvarkės 2000“ reformos – ir jautienos bei veršienos rinkoje. Tad ši kaina galima tik ten, kur rinka daugiau ar mažiau pati save reguliuoja ir nėra didelės perprodukcijos. Ji nustatoma tokiu lygiu, kuris neleidžia kauptis perprodukcijai ir todėl yra žemesnė nei rinkos kaina. Tokiu būdu bazinė kaina atspindi norimą rinkos rėmimo lygį. Ši kaina glaudžiai susijusi su **referencine kaina**, kuri yra Europos Sąjungos valstybių rinkų kainų vidurkis, paimtas per tam tikrą laikotarpį, atmetus ekstremalius kainos pakilimus arba nukritimus. Pastaruoju metu visos intervencinės kainos yra pakeistos referencinėmis kainomis, o tai reiškia institucinių kainų priartinimą prie natūralių rinkos kainų. Kai kaina nukrinta iki tam tikro lygio žemiau referencinės kainos, yra sprendžiamas klausimas dėl intervencijos į rinkos reguliavimą. Tokia intervencija pasireiškia kaip saugos intervencija ar parama privačiam saugojimui, kol padėtis rinkoje normalizuosis.

Minimalios kainos yra taikomos cukraus rinkoje, kai nustatoma minimali cukrinių runkelių kaina, kurią turi gauti augintojai.

Privataus sandėliavimo išmokos

Kitas labai svarbus vidaus rinkos reguliavimo įrankis yra finansinė parama privatiems verslininkams už žemės ūkio produktų sandėliavimą ir saugojimą. Išmokos yra skiriamos privačiam verslininkui, kuris ryžtasi sandėliuoti atitinkamus žemės ūkio produktus, prisiimdamas sau saugojimo sąnaudas ir riziką (tačiau pieno produktų rinkoje čia gali būti taikoma išimtis, kai parama gali būti padidinta, jei kaina rinkoje nukrinta pasibaigus saugojimo laikotarpiui, arba gali būti pareikalauta, kad produktai būtų gražinti į rinką dar nepasibaigus saugojimo laikui). Šis įrankis buvo įvestas kaip intervencinių pirkimų pakaitalas, nes intervenciniai pirkimai brangiai kainuoja ir labai ap sunkina ES biudžetą. Galiausiai buvo susivokta, kad vietoj tų išlaidų, kurios yra skirtos intervenciniams pirkimams ir vėliau supirktai produkcijai saugoti, daug ekonomiškiau yra skirti lėšas tam tikrą laikotarpį saugoti privačiai. Ši intervencinė priemonė leidžia sumažinti biudžeto išlaidas, susijusias su intervenciniais pirkimais, o kartu nepatekti į rinką produkcijos pertekliui. Taigi ši priemonė leidžia reguliuoti pasiūlos ir paklausos santykį rinkoje. Šiuo metu ši priemonė naudojama mėsos, pieno rinkose, cukraus ir kitose.

Privataus saugojimo išmokų mechanizmas ima veikti, remiantis valstybės narės kreipimusi, kai rinkoje kaina nukrinta žemiau nustatytos ribos.

ES taisyklės nustato trumpiausius ir ilgiausius saugojimo terminus (pvz., nugriebto pieno miltelių saugojimas negali būti trumpesnis nei 60 dienų ir ilgesnis nei 180 dienų). Saugojimo laikotarpiu galima kontrolė. Išmokų dydį nustato Komisija pagal atitinkamos rinkos komiteto pasiūlymą. Šiuo metu bendrosios žemės ūkio politikos pagrindu privatus saugojimas yra numatytas kiaulienai, sviestui, nugriebto pieno milteliams, o neseniai – ir jautienai bei veršienai.

Žemės ūkio produkcijos gamybos ribojimo įrankiai

Bendrosios žemės ūkio politikos kūrimo etape ši politika buvo pirmiausia skirta saktinti žemdirbius kuo daugiau gaminti (aukštos kainos ir subsidijos). Tokia bendrosios žemės ūkio politikos koncepcija galiausiai privedė prie nuolatinės perprodukcijos, išaugusių biudžeto išlaidų ir natūralios aplinkos išsekimo. Taigi nuo 9-ojo dešimtmečio pagrindinė bendrosios žemės ūkio politikos problema tapo žemės ūkio produkcijos gamybos ribojimas.

Sprendžiant šią sunkią problemą, reikėjo įvesti įvairius administracinius įrankius, ribojančius produkcijos gamybos apimtį. Šie įrankiai iš esmės

sujungė perprodukcijos kontrolės funkciją su ekologine bei aplinkosaugos funkcija ir taip papildomai prisidėjo saugant kaimo natūralią aplinką.

Bendroji žemės ūkio politika yra įtvirtinusi įrankių rinkinį, ribojantį produkcijos gamybos apimtį. Tų įrankių pobūdis taip pat yra skirtingas ir pritaikytas atsižvelgiant į sektoriaus pobūdį ir skirtingas ekonomines sąlygas.

Pagrindinis ir klasikinis produkcijos gamybos ribojimo įrankis yra **kvotos**, kurios glaudžiai susietos su garantuojamomis kainomis, taip pat ir su įvairių tiesioginių išmokų sistema. Bendrosios žemės ūkio politikos pagrindu kvotos pirmą kartą buvo įvestos 1967 m. cukraus sektoriuje, priimant Tarybos reglamentą Nr. 1009/67, o vėliau ir pieno sektoriuje priimant reglamentą Nr. 856/84. Šiuo metu bendrosios žemės ūkio politikos kvotos yra įvestos pieno, cukraus, tabako sektoriuose, taip pat ir krakmolo gamybai.

Gamybos kvotų sistema remiasi uždarosios rinkos koncepcija, ginančia iki šio momento esančių gamintojų, t. y. istorinių gamintojų, interesus. Tokie gamintojai atitinkamu laikotarpiu užsiėmė žemės ūkio veikla. Taigi naujiems gamintojams patekti į rinką yra itin sunku. Reikia pridurti, kad nauji gamintojai gali gauti kvotą iš valstybės rezervo arba ją nusipirkti ar išsinuomoti.

Kvotų sistemos esmė yra ta, kad gamintojams administracine tvarka yra nustatoma viršutinė tų ūkinių metų gamybos riba, skirta parduoti. Taigi kvotos lemia iš anksto nustatytos gamybos apimtį užšaldymą. Šios ribos viršijimas yra susijęs su tam tikromis finansinėmis sankcijomis.

Gamybos kvotos turi ne iki galo tiksliai apibrėžtą teisinį charakterį. Viena vertus, jos sėkmingai riboja gamybos apimtį, tačiau, kita vertus, į jas reikia žiūrėti kaip į tam tikrą privilegiją, kuri leidžia ūkininkams vykdyti ekonomiškai naudingą veiklą, nes tik kvotas turintys ūkininkai gali gauti tą garantuojamą kainą ir taip pat gali gauti tiesiogines išmokas. Gamybos kvotos taip pat gali būti įgyvendinamos, tai reiškia, kad jos gali būti civilinės teisės reguliavimo objektas, t. y. parduodamos, nuomojamos, paveldimos.

Gamybos kvotų sistema neabejotinai prisideda prie asortimento mažinimo ir riboja rinkos funkcionavimo sąnaudų mažinimą (intervencinių pirkimų sąnaudos, sąnaudos, susijusios su saugojimu ir sandėliavimu). Tačiau ta sistema reikalauja didesnių administracinių išteklių, tiek žmoniškųjų, tiek finansinių. Galiausiai ši sistema neskatina permainų, nes kvotos garantuoja stabilias pajamas už turimą kvotą.

Kitas žemės ūkio gamybos ribojimo įrankis yra **dirbamosios žemės pūdydavimas** (*set-aside*). Ši schema pirmą kartą buvo įvesta 1988 m. Jos esmė

yra tai, kad privaloma palikti pūdymuoti dalį dirbamosios žemės (šiuo metu reikalaujama 10 proc.). Už tai ūkininkui yra mokamos tiesioginės išmokos, kurių tikslas yra kompensuoti prarastas pajamas.

Kita priemonė, skatinanti gamybos ribojimą, yra **išmokos už ekstensyvią gamybą**. Ši priemonė numatyta kiaulienos sektoriuje ir skiriama tiems ūkininkams, kurie sumažino gyvulių kiekį ūkyje. Tuo tarpu vyno sektoriuje yra visai kita taisyklė, ribojanti gamybą. Čia iki 2010 m. buvo uždrausta kurti naujas vynuogynų plantacijas²¹. Tik tiksliai apibrėžtose situacijose yra numatyta išimčių. Siekiant apriboti vyno gamybą, šiose taisyklėse yra netgi numatytos išmokos už pasitraukimą iš vynuogių gamybos.

Ypatingas sprendimas, siekiant riboti gamybą, numatytas šviežių vaisių ir daržovių rinkoje. Galiojančios taisyklės leidžia **išimti iš rinkos** kai kuriuos produktus, už tai **išmokant finansinę kompensaciją**. Kaip rodo statistika, vidutiniškai išimama apie 4–5 proc. produkcijos. Tokie produktai gali būti skirti labdarai, mokykloms. Kitas gana kontroversiškas perprodukcijos tvarkymo būdas yra jos sunaikinimas (biodegradacija), laikantis atitinkamų aplinkos apsaugos reikalavimų. Siekiant riboti gamybos augimą, buvo nustatytos vadinamosios viršutinės gamybos ribos kai kuriems vaisiams ir daržovėms, o šias ribas viršijus, kitais metais mažinama finansinė parama.

Kiti būdai, ribojantys žemės ūkio produkcijos gamybą, yra priskiriami prie kaimo plėtros priemonių. Prie šių priemonių galima priskirti **žemės ūkio paskirties žemės apželdinimą mišku** ir kitas priemones, numatytas reglamente Nr. 1257/99.

Žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku yra skirtas žemės ūkio produkcijos gamybai riboti, be to, pasižymi ir aplinkosauginiais aspektais. ES, siekdama skatinti ūkininkus apželdinti savo valdas mišku, tam yra numaciusi lėšų.

Kita žemdirbių skatinimo forma mažinti žemės ūkio produkcijos gamybą yra finansinė parama už atitinkamų **agroaplinkosauginių reikalavimų laikymąsi**. Čia kalbama apie ekstensyvią žemdirbystę, laikantis aplinkos apsaugos reikalavimų. Finansinė parama skiriama tiems ūkininkams, kurie įsipareigoja aplinkosauginių reikalavimų laikytis mažiausiai penkerius metus. Parama apskaičiuojama remiantis negautomis pajamomis ir papildomomis išlaidomis, susijusiomis su ekstensyvių ūkininkavimo metodų įdiegimu.

21 Tarybos reglamentas Nr. 1493/99 dėl bendro vyno rinkos organizavimo.

Kaip matyti, ES įtvirtinta labai išplėsta ir komplikuoata produkcijos reguliavimo sistema. Be garantuotų kainų mažinimo, nuo 9-ojo dešimtmečio pradžios taikomos įvairios administracinės gamybos reguliavimo priemonės (pvz., kvotos). Rinkos reguliavimo įrankių plėtimo procese vis dažniau atsiranda kokybinių reikalavimų, kuriuos turi atitikti ir apyvartą patekę produktai. Tai savo ruožtu taip pat yra produkcijos ribojimo išraiška. Tie kokybiniai reikalavimai yra aukštas slenkstis, norint patekti į ES rinką, o tai yra labai nenaudinga trečiosioms šalims.

Tiesioginių išmokų sistema

Tiesioginės išmokos (*direct payments*) šiuo metu yra pagrindinis mechanizmas, palaikantis žemdirbių pajamas. Jos buvo įvestos po Makšėryčio reformos 1992 m. Tiesioginės išmokos pagal savo paskirtį turėjo kompensuoti žemdirbiams jų prarastas pajamas dėl sumažintų garantuotų kainų.

Šių tiesioginių išmokų įvedimas iš esmės pakeitė žemdirbių rėmimo mechanizmą. Sistema paremta tuo, kad pamažu einama nuo tarpinio pajamų palaikymo mechanizmo (garantuojamos kainos) link tiesioginės paramos. Šiuo metu pagrindinę dalį bendrosios žemės ūkio politikos išlaidų sudaro būtent tiesioginės išmokos.

Iš pat pradžių tiesioginės išmokos turėjo tik iš dalies kompensuoti žemdirbiams prarastas pajamas už garantuotų kainų sumažinimą, tačiau vis dėlto dėl politinio spaudimo tiesioginės išmokos buvo pakeltos iki visiško prarastų pajamų kompensavimo. Tai lėmė nepagrįstą žemdirbių pajamų augimą, kuris neturėjo nieko bendro su gamybos efektyvumo augimu.

Šiuo metu pagrindinė tiesioginių išmokų esmė yra finansinės paramos atsiejimas nuo gamybos apimties. Vis dėlto šio tikslo nepavyko visiškai pasiekti, nes vis dar didele dalimi tiesioginės išmokos yra susietos su gamybos apimtimi. Tačiau reikia pažymėti, kad tiesioginių išmokų sistema yra taip sukonstruota, kad verstų žemdirbius mažinti gamybos plotus arba bent jau stabdytų tolesnį jų didėjimą. Todėl tiesioginės išmokos yra susietos su tam tikrais kiekybiniais apribojimais, su nustatytų gyvulių kiekiu arba istoriškai nustatytu dirbamosios žemės plotu. Taigi tam, kad žemdirbys gautų visą išmoką, jis turi neviršyti istoriškai apibrėžtos dirbamosios žemės ploto. Pavyzdžiui, visos išmokos už grūdinių, aliejinių ir baltyminių augalų auginimą mokomos tik tada, jei dirbami plotai neviršijo to regiono 1989–1991 m.

vidurkio²². Jei bazinis plotas viršijamas, tuomet visiems žemdirbiams parama proporcingai mažinama, todėl neskatinama didinti pasėlių plotus. Taip netiesiogiai stabilizuojama gamyba, esant tam tikrai padėčiai.

Panašiai ir su gyvulininkystės ūkiais, ūkininkas gaudavo visą išmoką tik tuomet, jei bandos dydis neviršydavo to regiono bandos dydžio vidurkio. Papildomai ūkininkas gaudavo išmoką, jei sumažindavo bandą (pvz., ekstensyvinimo išmoka jautienos gamintojams).

Tiesioginės išmokos mokamos ne už visus žemės ūkio produktus, o tik už tam tikrus (pvz., grūdų sektorius, aliejiniai ir baltyminiai augalai, tabakas, bulvių krakmolai, apyniai, linai, o gyvulininkystės sektoriuje – jautiena, veršiena, avišiena, taip pat pieno produktai).

Tiesioginės išmokos nuo pat pradžių buvo kritikuojamos įvairiais atžvilgiais. Pirmiausia yra tvirtinama, kad išmokos ūkininkus daro per daug priklausomus nuo ES finansų ir ilgainiui skatina jų neracionalų elgesį rinkos atžvilgiu. Antra, kritikuojama dėl per didelių išmokų ir per didelės produktų apimtys. Trečia, pradžioje tas išmokas kritikavo patys žemdirbiai, sakydami, kad jos yra žeminančios. Iki to laiko žemdirbių pajamos buvo paslėptos kaip tam tikra žemės ūkio produktų finansuojamų iš vartotojų pajamų, kainos dalis. Tuo tarpu tiesioginės išmokos yra labai aiškiai matomos bendrame įplaukų balanse.

Tam tikros tiesioginių išmokų sistemos modifikacijos buvo įgyvendintos 1999 m. Berlyno viršūnių susitikime, Europos Tarybai priimant tam tikrus politinius sprendimus. Šie pakeitimai buvo daugiau kompromisiniai ir išlaikė ligšiolinę tiesioginių išmokų teisinę bazę ir teisinį reglamentavimą. Dėl tam tikrų valstybių spaudimo, o ypač Prancūzijos, ne tik kad nesumažintas tiesioginių išmokų dydis, bet dar ir numatytas jų augimas.

Berlyno viršūnių susitikime vis dėlto nepavyko nustatyti didžiausios išmokų sumos, kuri gali būti skiriama vienam ūkiui arba vienam gyvuliui. Tam pasipriešino Vokietija, pagal kurią tai būtų labai nepalanku dideliems ūkiams, esantiems Rytinėje Vokietijoje. Neįgyvendinta liko ir Vokietijos idėja, kad tiesioginės išmokos būtų kofinansuojamos iš nacionalinių biudžetų. Tam griežtai pasipriešino Prancūzija.

22 Tarybos reglamentas Nr. 1251/99 dėl tam tikrų lauko kultūrų augintojų paramos sistemos sukūrimo, 2 str.

2 lentelė / Nacionalinės bendros ūkio išmokos viršutinės ribos (mln. eurų)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012
Belgija		411		413	530			530	
Danija		838		838	996			996	
Vokietija		4489		4503	5492			5496	
Graikija		837		1700	1722			1760	
Ispanija		3244		4043	4241			4253	
Prancūzija		7199		7231	8091			8099	
Airija		1136		1136	1322			1322	
Italija		2539		3112	3464			3497	
Liuksemburgas		27		27	37			37	
Olandija		386		386	779			779	
Austrija		613		614	712			712	
Portugalija		452		493	559			561	
Suomija		467		467	552			552	
Švedija		612		612	729			729	
Naujosios narės									
Čekija	228,8	226,7	343,6	429,2	514,9	600,5	686,2	771,8	857,5
Estija	23,4	27,3	40,4	50,5	60,5	70,6	80,7	90,8	100,9
Kipras	8,9	12,5	16,3	20,4	24,5	28,6	32,7	36,8	40,9
Latvija	33,9	39,6	55,6	69,5	83,4	97,3	111,2	125,1	139
Lietuva	92	107,3	146,9	183,6	220,3	257	293,7	330,4	367,1
Vengrija	350,8	420,2	508,3	634,9	761,6	882,2	1014,9	1141,5	1268,2
Malta	0,67	0,83	1,64	2,05	2,46	2,87	3,28	3,69	4,10
Lenkija	724,6	881,7	1140,8	1425,9	1711,0	1996,1	2281,1	2566,2	2851,3
Slovėnija	35,8	41,9	56,1	70,1	84,1	98,1	112,1	126,1	140,2
Slovakija	97,7	115,4	146,6	183,2	219,7	256,2	292,8	329,3	365,9

Šaltinis: Tarybos reglamentai 1782/2003 ir 864/2004.

Tiesioginių išmokų reforma buvo numatyta 2003 m. birželio 26–27 d. Liuksemburgo viršūnių susitikime. Tuo klausimu buvo priimtas Europos Tarybos reglamentas Nr. 1782/2003, nustatantis bendras tiesioginės paramos taisykles. Esminis pokytis yra tas, kad iki tol buvusios kelios skirtingos tiesioginės išmokos yra pakeičiamos viena **bendra ūkio išmoka** (*single farm payment*), kurios dydis nepriklauso nuo produkcijos apimčių. Šio reglamento nuostatos įsigaliojo nuo 2005 m. sausio 1 d., nors valstybėms buvo palikta teisė iki 2007 m. tik sąlyginai taikyti naujas nuostatas, o vėliau šio reglamento nuostatas taikyti visose be išimčių valstybėse. Naujos tiesioginės išmokos įvedimo tikslas yra supaprastinti mokėjimo taisykles ir tokių mokėjimų kontrolę. Bendra ūkio išmoka apskaičiuojama pagal iki tol gautas išmokas ir sudarys tų išmokų sumą. Tokios išmokos dydis bus apskaičiuotas pagal 2000–2002 m. gautą išmokų vidurkį ir bus pastovus.

Bendra ūkio išmoka gali būti parduota, bet tik tos pačios valstybės subjektui (reglamento Nr. 1782/2003, 46 str.). Valstybėms palikta galimybė riboti šią teisę iki regiono lygio, išskyrus, jei yra paveldima. Tam tikrais griežtai reglamentuotais atvejais valstybei yra palikta teisė mažinti ūkio krepšelio dydį ir tą dalį perkelti į valstybės rezervą.

Antras esminis tiesioginių išmokų pokytis yra **moduliacija**. Tai reiškia, kad nuo 2005 iki 2013 m. tiesioginės išmokos bus nuosekliai mažinamos, tačiau tai taikoma tik dideliems ūkiams, kurių gaunama parama per metus viršija 5 tūkst. EUR. Moduliacija nebus taikoma naujoms valstybėms narėms iki tol, kol joms skiriamos tiesioginės išmokos dydis susilygins su senosiomis narėmis. Šios iš moduliacijos sutaupytos lėšos (apie 12 mlrd. EUR) bus skiriamos kaimo plėtrai. Be to, ši moduliacijos sistema yra taip sureguliuota, kad kiekviena valstybė turi gauti 80 proc. sutaupytų iš moduliacijos lėšų.

Kita naujovė, susijusi su šiomis permainomis, yra **kompleksinis paramos susiejimas** (ang. *cross-compliance*, liet. *kryžminė atitiktis*), t. y. toliau stiprinamos papildomos sąlygos, kurių turi laikytis naudos gavėjai, tos sąlygos – geros žemdirbystės praktikos laikymasis. Tai apima aplinkosauginių reikalavimų, gyvulių gerovės, maisto saugos, veterinarinių ir fitosanitarinių sąlygų laikymąsi.

Žemės ūkio produktų vartojimo ir perdirbimo subsidijos

Kitas bendrosios žemės ūkio politikos žemės ūkio produktų rinkų reguliavimo įrankis yra subsidijos už žemės ūkio produktų vartojimą ir jų perdirbimą ne maisto pramonei. Vartojimo subsidijų pagrindinis tikslas yra remti ir skatinti atitinkamų žemės ūkio produktų vartojimą, taip pat ir tvarkyti perteklių. Didelė skirtingų vartojimų subsidijų įvairovė yra numatyta pieno sektoriuje, kuris tradiciškai yra perteklinis sektorius. Tarp šių subsidijų yra ir programa, skirta pieno produktų vartojimui mokyklose finansuoti. Pieno vartojimo rėmimo programos taikomos jau daugiau kaip 30 metų. 2006–2007 m. 22 valstybių narių mokyklose buvo paskirstyta 305 tūkst. t pieno ir Bendrija tam skyrė daugiau kaip 50 mln. EUR²³.

2008 m. lapkričio 19 d. Žemės ūkio taryboje pasiektas politinis susitarimas dėl jos pasiūlymo visoje Europos Sąjungoje pradėti taikyti programą, pagal kurią mokiniams nuo 6 iki 10 m. būtų nemokamai skiriama **vaisių ir daržovių**. Kasmet bus skiriama 90 mln. EUR Europos lėšų šviežiams vaisiams bei daržovėms pirkti ir paskirstyti mokykloms. ES dengs 50 proc., skurdžiuose regionuose 75 proc. ES lėšos bus papildomos šią programą nusprendusių taikyti valstybių narių nacionalinėmis ir privačiomis lėšomis. Vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programa siekiama skatinti jaunimą tinkamai maitintis, nes iš tyrimų paaiškėjo, kad jaunystėje įgyti įpročiai dažniausiai ir toliau gyvenime išlieka nepakitę. Programoje numatyta, kad ES ne tik nemokamai tieks vaisius ir daržoves tikslinei mokinių grupei, bet ir reikalaus, kad valstybės narės kurtų nacionalines strategijas, įskaitant švietimo ir visuomenės informavimo iniciatyvas, ir dalytis gerąja patirtimi. Apskaičiuota, kad Europos Sąjungoje 22 mln. vaikų turi antsvorį. Iš jų daugiau kaip 5 mln. yra nutukę. Nustatyta, kad kasmet jų padaugės 400 tūkst. Bandant įveikti šią problemą, svarbu gerinti mitybą. Programa pradėta taikyti nuo 2009–2010 mokslo metų pradžios²⁴.

23 Pranešimas spaudai. Pienas mokykloms – naująja programa skatinamas pieno vartojimas ir sveikesnės mitybos įpročiai, 2008, EU Press reases IP/08/1131; Tarybos reglamentas nr. 1234/2007, nustatantis bendrą žemės ūkio rinkų organizavimą ir konkrečias tam tikriems žemės ūkio produktams taikomas nuostatas (Bendras bendro žemės ūkio rinkų organizavimo reglamentas).

24 Pranešimas spaudai. Komisija džiaugiasi, kad pasiektas politinis susitarimas dėl vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programos, kurios vertė – 90 mln. EUR per metus, 2008, EU Press realeses IP/08/1739.

Kita subsidijų forma yra priemokos ne pelno siekiančioms organizacijoms už sviesto pirkimą (pvz., benamių prieglaudos namai ir pan.).

Kalbant apie subsidiją perdirbimui, tai yra numatytos subsidijos už nugriebto pieno miltelių perdirbimą į kazeiną, krakmolo gamybai, skirtai ne maisto pramonei, alyvuogių perdirbimą, cukraus perdirbimą chemijos pramonėje. Esminis momentas skiriant subsidijas perdirbimui yra tas, kad po perdirbimo proceso, žemės ūkio produktas turi nebepriklausyti žemės ūkio ar maisto sektoriui, o pereiti į kitos pramonės sritį.

Įrankiai, skirti prekybai su trečiosiomis valstybėmis reguliuoti

ES valstybės narės tarpusavyje yra susietos muitų sąjunga. Tarpusavio santykiuose tai reiškia, kad valstybės narės tarpusavio prekyboje negali taikyti muitų mokesčių ir kitų mokesčių (Romos sutarties 23 str.). Kalbant apie prekybą su trečiosiomis šalimis, muitų sąjunga reiškia bendrą muitų tarifą. Vadinaisi, kad visos prekės, tarp jų ir žemės ūkio produktai yra apmokestinami tokiais pačiais mokesčiais, nesvarbu, į kurią valstybę narę būtų įvežami, ir yra draudžiama prekiaujant su trečiosiomis šalimis šalims narėms apmokestinti koku nors mokesčiu, lygiaverčiu muto mokesčiui, ar taikyti kokį nors kiekybinį apribojimą. Muitų sąjungos kūrimo ir tarpusavio prekybos barjerų naikinimo procesas buvo baigtas 1968 m. Tik išimtiniais atvejais, numatytais Romos sutarties 30 str., galima įvesti tam tikrus apribojimus prekyboje tarp šalių narių.

Bendrosios žemės ūkio politikos pagrindu santykiuose su trečiosiomis valstybėmis yra numatyti skirtingi rinkų reguliavimo įrankiai, kurių pagrindinis tikslas yra saugoti vidinę rinką nuo prekių iš trečiųjų šalių. Tie įrankiai gali būti skirstomi į: 1) ribojančius importą ir 2) nukreiptus į eksportą. **Ribojantys importą** įrankiai tai yra importo mokesčiai, importo kvotos, kokybiniai reikalavimai. **Nukreipti į eksportą** įrankiai gali būti: 1) skatinantys eksportą ir 2) ribojantys eksportą. Tai atitinkamai yra eksporto subsidijos ir eksporto mokesčiai (retais atvejais). Žemės ūkio produktų eksportas ir importas ES yra paremtas licencijomis.

Priemonės, naudojamos žemės ūkio produktų importe

Pagrindinis įrankis yra importo mokesčiai, kuriais apmokestinamos iš trečiųjų šalių importuojamos prekės. Importo mokesčių dydis, kuriuo apmokestinamos įvairios prekės, yra nustatytas bendrojoje muitų tarifų sistemoje. Pirmoji bendroji muitų tarifų sistema buvo nustatyta 1968 m. Tarybos reglamente Nr. 950/68. Šiuo metu bendras ES muitų tarifas yra reglamentuojamas Tarybos reglamentu **nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo**. Bendras muitų tarifas buvo nustatytas išvedus aritmetinį vidurkį iš šalyse galiojančių muitų tarifų.

Bendrosios žemės ūkio politikos pagrindu yra naudojami įvairūs importo mokesčiai. Tai yra mokesčiai nuo vertės (*ad valorem*), preferenciniai mokesčiai ir papildomi mokesčiai. Dažniausiai yra naudojamas **pridėtinės vertės mokestis**, kuris sudaro tam tikrą procentinę prekęs vertės dalį. **Preferenciniai mokesčiai** yra taikomi prekėms iš tų valstybių, su kuriomis ES susitarė dėl palankesnių prekybos sąlygų. Taip preferenciniais maito mokesčiais naudojasi Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno šalys, su kuriomis buvo 1975 m. vasario 28 d. pasirašyta konvencija (po Kotonu sutarties visoms Afrikos, Ramiojo vandenyno ir Karibų šalims leistas laisvas įėjimas į ES rinką. Tačiau reikia pastebėti, kad tai ne dėl ES kilnumo, o tik tiek, kad visi tų šalių produktai daugiausia yra tropiniai produktai ir iš esmės nekonkuruoja su ES viduje gaminamais produktais)²⁵. Preferenciniai muitų mokesčiai taip pat buvo numatyti importuojant alyvuoges iš kai kurių Viduržemio jūros šalių, tarp jų iš Tuniso, Alžyro, Libano ir Maroko.

Papildomais maito mokesčiais gali būti apmokestinama, jei importuojamo produkto kaina yra žemesnė nei įėjimo į rinką kaina. Galimybė pritaikyti tokias specialias apsaugos priemones apsaugant vidaus rinką yra numatyta Urugvajaus raundo GATT susitarime dėl žemės ūkio. Būtent remiantis šia sutartimi yra leidžiama apmokestinti, pvz., importuojamas grūdines kultūras, vaisius ir daržoves.

Tačiau dėl vis labiau liberalėjančios pasaulinės prekybos ES muitų tarifai nuosekliai yra mažinami. Toks veiksmų planas ir yra nustatytas Urugvajaus raundo GATT susitarime, taip pat ir vėlesniuose Pasaulio prekybos organizacijos susitarimuose.

25 Nugent, N. *The Government and Politics of the European Union*. Durham: Duke University Press, 2003, p. 397.

Vis dėlto pagrindinis įrankis, reguliuojantis prekybą su trečiosiomis šalimis, yra **išlyginamieji mokesčiai** (*import levies*). Būtent šie mokesčiai akivaizdžiai pablogina prekybos situaciją trečiosioms valstybėms. Jos taip pat ir buvo pagrindinė ginčų priežastis su prekybos partneriais, kurie vyko Urugvajaus raundo susitikime. Būtent čia ir buvo pasiektas susitarimas, todėl šie muitai buvo pakeisti į nekintančius pastovius muitus.

Žemės ūkio produktų importe plačiai yra taikomos **importo kvotos**. Importo kvotos reiškia, kad ES nustato tam tikrą žemės ūkio produkto kiekį, kurį leidžiama importuoti. Žemės ūkio produktų rinkų reguliavimo reglamentuose įtvirtinti trys kvotų administravimo būdai:

- chronologine paraiškų pateikimo tvarka (principas „pirmas atėjai, pirmas gavai“);
- kvotų paskirstymas proporcingai pagal paraiškose prašomus kiekius (nagrinėjimo vienu laiku metodas);
- tradiciniais prekybos srautais grindžiamas būdas (tradicinių importuotojų / naujokų būdas).

Gali būti taikomi ir kiti būdai, tik svarbu griežtai prižiūrėti, kad nebūtų diskriminacijos. Kvotos yra nustatomos metams, be to, numatoma jas išdėstyti etapais per metus tam, kad būtų išlaikyta rinkos pusiausvyra.

Jei dėl importo ar eksporto Bendrijos rinka yra sutrikdoma ar jai gresia rimti sutrikimai, kurie gali sukelti pavojų EEB Sutarties tikslams dėl bendrosios žemės ūkio politikos, prekyboje su trečiosiomis šalimis gali būti taikomos atitinkamos priemonės, kol trikdymai ar jų grėsmė praeis. Jei rinka sutrinka, Komisija savo iniciatyva patvirtina reikiamas priemones ir apie tai praneša valstybėms narėms. Jei Komisija gauna prašymą iš valstybės narės, ji dėl tokios padėties priima sprendimą per 24 val. Kai tokios apsaugos priemonės būna priimtoms, valstybės narės turi per tris dienas informuoti Tarybą, o ji nedelsdama susirenka ir kvalifikuota balsų dauguma sprendžia, ar tas priemonės palikti, ar jas iš dalies pataisyti, ar visai atšaukti.

Eksporto subsidijos

Pagrindinis įrankis eksportuojant žemės ūkio produktus už ES sienų yra **eksporto subsidijos** arba dar vadinamos **eksporto priemokos** (*export refunds*). Ši praktika yra taikoma jau seniai. Kadangi Bendrijoje žemės ūkio

produktų kainos yra aukštesnės už pasaulines, tai ir šių subsidijų tikslas yra išlyginti eksportuotojams kainų skirtumą, esantį tarp bendrijos ir pasaulinių kainų. Vis dėlto galutinis tikslas yra bendrijos produktų konkurencingumo pagerinimas pasaulinėse rinkose.

Sąrašas subsidijuojamų produktų yra labai didelis ir apima daugelį produktų, tai ir grūdinės kultūros, pieno produktai, kiauliena, ryžiai, jautiena ir veršiena, cukrus, vaisiai ir daržovės. Subsidijos paprastai yra sumokamos produktą išvežus už ES ribų. Kaip išimtis vis dėlto yra galimybė gauti subsidijas dar prieš išvežant. Eksporto subsidijos nėra mokamos už produktų reeksportą į trečiąsias šalis, t. y. eksporto subsidijos mokamos tik tiems produktams, kurie yra kilę Bendrijoje. Už subsidijų mokėjimą yra atsakingos intervencinės agentūros, turinčios nacionalinių mokėjimų agentūrų statusą.

Subsidijų dydis yra nustatomas Komisijos priimamu reglamentu. Dydis yra vienodas visoms valstybėms narėms, neatsižvelgiant į tai, kur išvežama. Eksportuotojas gauna tokias subsidijas, kurios galioja tuo momentu, kai jis pateikia paraišką eksporto licencijai gauti. Tačiau pagal Urugvajaus raundo susitarimą dėl žemės ūkio ES įsipareigojo sumažinti eksporto subsidijas žemės ūkio produktams.

Kaip išimtis ES prekyboje su trečiosiomis valstybėmis taikoma priemonė yra **eksporto mokesčiai** (*export levies*). Šiais mokesčiais apmokestinami tie produktai, kurių ES rinkoje yra stygius ir kurių pasaulinė kaina yra aukštesnė už ES. Taigi šių mokesčių tikslas yra stabdyti išvežimą tų produktų, kurių yra stygius ES viduje. Toks dalykas ES yra labai retas ir išimtis.

Importo ir eksporto licencijos

Norint importuoti arba eksportuoti žemės ūkio produktus, reikia turėti licenciją. Apskritai jos yra skirtos prekybai su trečiosiomis šalimis kontroliuoti, taip pat tinkamam žemės ūkio produktų rinkų funkcionavimui užtikrinti.

Licencijos – tai yra leidimas įvežti arba išvežti tam tikrą kiekį žemės ūkio produktų, kurie griežtai atitinka tam tikrus keliamus kokybės reikalavimus. Jos išduodamos bet kuriam pareiškėjui neatsižvelgiant į jo įsisteigimo vietą. Licencijos galioja visoje Bendrijoje, o galiojimo laikas yra skirtingas atsižvelgiant į produktą. Nereikalaujama licencijos, kai importuojami arba eksportuojami kiekiai yra labai maži ir tai nesutrikdys vidinės rinkos.

Licencijas ES vardu išduoda intervencinės agentūros. Vienas iš reikalavimų licencijai gauti yra palikti atitinkamą užstatą, kuris garantuotų deramą įsipareigojimų vykdymą. Užstato dydis yra skirtingas atsižvelgiant į produktą. Užstatas neprarandamas, jei įsipareigojimai neįvykdomi dėl *force majeure* aplinkybių. Tačiau jei įsipareigojimai neįvykdomi arba įvykdomi tik iš dalies, tuomet užstatas visas ar iš dalies prarandamas. Užstatas gražinamas, kai dokumentais įrodoma, kad prekės yra kirtusios sieną ir pateko į rinką.

Pagrindinių žemės ūkio produktų rinkų reguliavimas Europos Sąjungos bendrojoje žemės ūkio politikoje

Europos Sąjungos bendroji grūdų rinka

Grūdinės kultūros, įskaitant ir ryžius, yra pagrindinis žemės ūkio produktas. Grūdinių kultūrų gamyba itin svyruoja atsižvelgiant į įvairias sąlygas, iš kurių pagrindinės yra kaina ir gamtinės sąlygos. Pavyzdžiui, 2004 m. jų gamyba 29 proc. padidėjo, palyginti su 2003 m., ir vėliau krito iki 2007 m. 2008 m. dėl aukštos kainos ir gerų meteorologinių sąlygų vėl padidėjo 19 proc., tačiau 2009 m. vėl nukrito dėl nepalankių meteorologinių sąlygų (didelių karščių ir sausros). Pagrindinė grūdinė kultūra ES yra kviečiai, jų kasmet užauginama maždaug 139 mln. t²⁶.

Eurostato duomenimis²⁷, ES-27 2009 m. buvo prikulta 295,8 mln. t grūdinių kultūrų, vidutiniškai po 4,9 t iš hektaro javų pasėlių, o 2010 m. – 281 mln. t²⁸. Grūdų auginimu kasmet sukuriama apie 12 proc. bendros ES žemės ūkio produkcijos²⁹.

26 Eurostat 2010, Agricultural statistics: Main results – 2008–2009 <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KSED-10-001> [žiūrėta 2011-07-05].

27 Eurostat 2010, Agricultural statistics: Main results – 2008 – 2009, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KSED-10-001> [žiūrėta 2011-07-05].

28 EUROSTAT database 2011.

29 Cereals <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/june/tradoc_120315.pdf> [žiūrėta 2007-02-06].

ES valstybės 1999 m. eksportavo 10,3 proc. viso pasaulinio grūdų eksporto ir 2,9 proc. importavo. Visas tų metų pasaulio grūdų eksportas siekė 265,5 mln. t. 2005 m. ES eksporto vertė buvo 3,28 mlrd. eurų ir, palyginti su 1995 m., sumažėjo 0,2 proc. Importas tais pačiais metais buvo 1,67 mlrd. eurų ir atitinkamai padidėjo 2,7 proc. Didžiausios grūdų importuotojos į ES yra JAV ir Kanada, kurios tuo metu importavo 41 proc. viso importo ir jų dalys pasiskirstė 23 ir 18 proc. atitinkamai. Nuo 1995 m. JAV dalis nuolat mažėja, o tai lemia kylantys ginčai dėl genetiškai modifikuotų produktų (GMP). Pagrindinės eksporto šalys yra Alžyras, Saudo Arabija ir Marokas³⁰.

ES bendra grūdų rinka buvo pradėta formuoti Tarybos reglamentu Nr. 19/1962/EEB. Juo buvo panaikinti iki tol tarp EB šalių egzistavę prekybiniai barjerai ir įvesti Europos Bendrijų kontroliuojami kintamieji prekybiniai mokesčiai EB viduje bei tarp Europos Bendrijų valstybių narių ir trečiųjų šalių. Iki 1967 m., nuosekliai mažinant, buvo visai panaikinti grūdų prekybos mokesčiai Europos Bendrijų viduje.

Dėl bendrų grūdų kainų visose valstybėse pavyko susitarti tik 1964 m. pabaigoje, nes tam itin priešinosi Vokietijos ir Liuksemburgo žemdirbiai, kurie nenorėjo sutikti su jiems siūlomomis mažesnėmis Belgijos ir Prancūzijos kainomis. Susitarti pavyko tik visų valstybių žemdirbiams išsiderėjus patį didžiausią iš visų valstybių narių Vokietijos kainų lygį.

Nuo 1967 m. Tarybos reglamentu nr. 120/67 buvo pradėta taikyti visoms valstybėms vienoda grūdų kainų parama.

Tarybos reglamentais nr. 2727/75, 1765/92, 1766/92 buvo pradėta reformuoti bendroji grūdų politika. Nuo 2000-01-01 Tarybos reglamentu Nr. 1251/99 pradėtos esminės grūdų rinkos politikos reformos pagal „Darbo tvarkė 2000“ programą. Iki 2008 m. grūdų rinka buvo reguliuojama Tarybos reglamentu Nr. 1784/2003, kuris įsigaliojo 2003 m. rugsėjo 28 d. ir galiojo iki naujojo Tarybos reglamento Nr. 1234/2007 įsigaliojimo.

ES bendros grūdų rinkos reguliavimas taikomas visiems vietoje išaugintiems ir iš trečiųjų šalių importuotiems rugiams, kviečiams, miežiams, kviečių ir rugių mišiniui (meslinui), avižoms, kukurūzams, soroms, sorgui, kanarielių lesalui, kitiems grūdams bei grūdų produktams (miltams, kruopoms, krakmolui ir kt.).

30 Cereals <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/june/tradoc_120315.pdf> [žiūrėta 2007-02-06].

Intervencinis grūdų pirkimas

Šiuo metu pagrindinis teisės aktas, reguliuojantis Europos Sąjungos grūdų rinką, yra 2007 m. spalio 22 d. Tarybos reglamentas Nr. 1234/2007, nustatantis bendrą žemės ūkio rinkų organizavimą.

Siekiant išvengti vidaus rinkoje didelių grūdų bei jų produktų kainų svyravimų ir palaikyti žemdirbių pajamas, yra taikomi intervenciniai grūdų pirkimai, kuriuos vykdo valstybių narių **intervencinės agentūros** (ang. *intervention agency, intervention center*).

Nuo 2008 m. grūdų sektoriuje intervencinė kaina keičiama referencine kaina, kuri šiuo metu yra 101,31 RUR/t ir reiškia intervencinę kainą. Valstybės intervencija taikoma tik paprastiesiems kviečiams, kietiesiems kviečiams, miežiams, kukurūzams ir sorgui. Rugiams intervenciniai supirkimai visiškai panaikinami. ES požiūriu, rugių intervencinės kainos panaikinimas buvo būtinas prieš Lenkijai įstojant į ES, nes Lenkija yra didelė rugių augintoja ir intervencinė kaina neabejotinai būtų skatinusi kaupti dideles rugių atsargas³¹. Kiekvienai ES valstybei narei atsižvelgiant į gamtinių ir geografines sąlygas nustatomas intervencinis grūdų **supirkimo laikotarpis** (ang. *intervention period*):

- Graikijoje, Ispanijoje, Italijoje, Portugalijoje – nuo rugpjūčio 1 d. iki balandžio 30 d.;
- Švedijoje – nuo gruodžio 1 d. iki birželio 30 d.;
- kitose valstybėse narėse – nuo lapkričio 1 d. iki gegužės 31 d.

Siekiant kompensuoti grūdų sandėliavimo ir priežiūros išlaidas, nuo lapkričio iki birželio ši kaina kas mėnesį nuosekliai didinama nuo 0,46 EUR/t lapkričio mėn. iki 3,22 EUR/t birželio mėn. Už intervencinio pirkimo periodu superkamus grūdus yra priskaičiuojama to mėnesio kaina, kai grūdai atvežami į intervencinės agentūros sandėlius, neatsižvelgiant į paraiškos parduoti grūdus pateikimo datą. Ši kaina mokama tik už atitinkamos kokybės standartus ir atvežtus į intervencinius sandėlius grūdus. Grūdai turi būti švarūs, pašalinių priemaišų kiekis negali viršyti nustatyto kiekio, sausi, tipinės spalvos, be pašalinio kvapo, privalo atitikti nustatytus baltymų kiekio, kritimo skaičiaus ir sedimentacijos reikalavimus. Žemdirbiai pristato paraišką dėl grūdų pardavimo į artimiausią intervencinę agentūrą, kurių sąrašą

31 Kelch, D.; Normile, M. A. CAP Reform of 2003–2004. – USDA, 2004, <<http://www.ers.usda.gov/publications/WRS0407/wrs0407.pdf>> [žiūrėta 2011-07-05].

sudaro Komisija, atsižvelgdama objektyvius kriterijus, tokius kaip produktų pertekliaus padėtį vietovėje, patalpų ir techninių įrenginių pakankamumą ir lokalizaciją transporto priemonių atžvilgiu. Jeigu artimiausios intervencinės agentūros sandėliai grūdų pardavimo metu būna pripildyti, grūdus tenka vežti į toliau esančius sandėlius.

Pagal „Darbotvarkę 2000“ numatyta mažinti intervencinę grūdų kainą, siekiant ją priartinti prie pasaulinių grūdų kainų, tačiau ji vis dar išlieka aukštesnė nei pasaulinė.

Iš intervencinių agentūrų grūdai gali būti **parduodami vidaus rinkoje arba eksportuojami**. Dalis grūdų yra panaudojama **humanitarinei pagalbai** teikti nuo stichinių nelaimių ir karinių konfliktų nukentėjusioms valstybėms.

Eksperto subsidijos ir importo mokesčiai

Eksperto subsidijos (*ang. export refunds*) yra mokamos tada, kai Europos Sąjungoje grūdai superkami didesne kaina, nei juos pavyksta parduoti pasaulinėmis kainomis užsienio rinkose. Tokiu būdu eksportuotojui (ūkininkui ar prekybininkui) kompensuojamas tarp vidaus rinkos ir pardavimo kainų susidaręs skirtumas.

Eksperto subsidijas nustato Komisija ne rečiau kaip kartą per tris mėnesius. Jos yra vienodos visoje Bendrijoje ir gali skirtis atsižvelgiant į paskirties vietą. Eksperto subsidijos dydis nustatomas pagal eksperto licencijos pateikimo datą galiojusią nustatytą subsidiją.

Siekiant apsaugoti vidinę rinką nuo iš trečiųjų šalių importuojamų pigių grūdų, yra taikomi **importo mokesčiai** (*ang. import levies*). Tam tikrais atvejais gali būti taikomi papildomi importo muitai, kai importuojama žemesne kaina („praleidžiamoji kaina“) arba viršijama importo apimtis („praleidžiamasis kiekis“), kaip sutarta su Pasaulio prekybos organizacija. Papildomi importo mokesčiai netaikomi, jei importas negali sutrikdyti Bendrijos rinkos arba priemonė yra neproporcinga tikslui.

Importuojant arba eksportuojant grūdus būtina įsigyti **licenciją** (*ang. import-export license*). Licencijose nurodomi eksportuojamų arba importuojamų grūdų kiekiai ir valstybės, į kurias vykdomas eksportas arba iš kurių vyksta importas. Tokiu būdu yra tvarkoma tiksli importuotų ir eksportuotų grūdų apskaita, pavyksta išvengti vidaus grūdų rinkos išbalansavimo, vietos gamintojų masinio bankroto atvejų. Valstybės narės išduoda licencijas bet

kuriam pareiškėjui, neatsižvelgiant į jo įsisteigimo vietą Bendrijoje. Licencijos galioja visoje Bendrijos teritorijoje. Jos išduodamos tik pateikus užstatą, užtikrinantį, kad produktai bus importuoti ar eksportuoti licencijos galiojimo laikotarpiu, išskyrus *force majeure* atvejus.

Europos Sąjungos bendra pieno ir pieno produktų rinka

Europos Komisijos 2010 m. ataskaitoje³² nurodoma, kad pieno produktų gamyba pastaraisiais metais išlieka daugiau ar mažiau stabili, taip pat pastaruoju metu yra nusistovėjusi stabili kaina. 2009 m. ES-27 buvo primelžta 133,37 mln. tonų pieno. Didžiausios gamintojos yra Vokietija ir Prancūzija, kartu su Jungtine Karalyste, Nyderlandais, Italija ir Lenkija pagamina 70 proc. ES pieno produkcijos³³.

Pieno produktais dėl savo specifikos mažai prekiaujama – tik 7 proc. pasaulio gamybos. Didžiausios pieno produktų eksportuotojos yra ES, Australija ir Naujoji Zelandija, joms tenka apie 70 proc. parduodamų pieno miltelių, 80 proc. – sūrių ir 90 proc. sviesto. Daugiausia į ES importuojama iš Šveicarijos, Naujosios Zelandijos, Argentinos ir Australijos, o daugiausia eksportuojama į JAV, Rusiją, Saudo Arabiją³⁴.

1964 m. buvo priimtas pirmas ES pieno rinką reguliuojantis teisės aktas – Tarybos reglamentas Nr. 13/64, kuriuo buvo įvestos tikslinės pieno supirkimo kainos (*target price*) ir intervencinės sviesto kainos (*intervention price*). Šios kainos visose šešiose valstybėse išliko skirtingos iki 1968 m., kai Tarybos reglamentu nr. 804/68 buvo įvestos visose valstybėse bendros pieno sektoriaus institucinės kainos. Vėliau šis reglamentas buvo ne kartą taisomas. ES pieno rinkos reguliavimo esminės reformos buvo įgyvendintos, vadovaujantis Tarybos reglamentais nr. 3950/92/EEB ir nr. 1255/99/EB bei nr. 1256/99/EB.

32 Europos Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai dėl padėties rinkoje raišos ir su tuo susijusio sklandaus laipsniško pieno kvotų sistemos panaikinimo sąlygų, KOM(2010) 727 galutinis.

33 Eurostat 2010, Agricultural statistics: Main results – 2008 – 2009, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KS-ED-10-001> [žiūrėta 2011-07-05].

34 Dairy and dairy products <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/june/tradoc_120318.pdf> [žiūrėta 2007-02-06].

Bendrijos ūkininkai nuo pat bendrosios pieno sektoriaus politikos pradžios žinojo stabilias pieno kainas, galėjo planuoti savo pajamas ir išlaidas, investicijas į pieno ūkį. Tai skatino vykdyti spartų pieno ūkių modernizavimą, buvo diegiamos pažangios melžimo ir šaldymo technologijos, didėjo gyvulių produktyvumas.

Jau 8-ajame dešimtmetyje Europos Bendrija ne tik visiškai tenkino vidaus rinkos poreikius savos gamybos pieno produktais, bet pradėjo atsirasti pieno produktų perteklius, sandėliuose kaupėsi sviesto „kalnai“. Didėjant pieno produktų gamybai kartu didėjo ir ES biudžeto išlaidos, skirtos pieno ir jo produktų kainoms palaikyti. Siekiant to išvengti, 1980 m. buvo nustatyta pieno tiekimo riba, kurią viršijus, ūkininkams už pieną buvo mokama mažesnė kaina.

Nepaisant šių apribojimų, pieno gamyba toliau didėjo ir nuo 1984 m. balandžio mėn. 2 d. Bendrijos valstybėse pradėta riboti pieno gamybą kvotomis (*ang. milk quotas*). Racionalus pieno rinkos reguliavimas skatino efektyviu šeimos darbo pagrindu pagrįstą pieno ūkių kūrimąsi. Tai taip pat lėmė rinkos pastovumą. Pastaraisiais metais rinkoje pastebima teigiamų pokyčių. 2009 m. intervenciniu būdu supirkta 76,367 tūkst. t sviesto ir beveik 257 tūkst. t nugriebto pieno miltelių, o nuo 2010 m. sviesto intervencinis pirkinimas nebevykdomas, o nugriebto pieno miltelių atsargos nuosekliai mažėja. Ateityje planuojama, kad pieno gamyba didės, tačiau keisis pieno produktų gamybos struktūra. Planuojama, kad smarkiau didės sūrio gamyba³⁵.

ES pieno rinka yra gana monopolizuota, tai labiausiai atsispindi pieno miltelių gamyboje, kuriai reikia didelių kapitalo investicijų. 88 proc. viso pagaminto pieno surenka 8,5 proc. pieno perdirbėjų, o 67 proc. pieno miltelių pagamina 2,4 proc. gamintojų³⁶.

35 Europos Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai dėl padėties rinkoje raidos ir su tuo susijusio sklendaus laipsniško pieno kvotų sistemos panaikinimo, KOM(2010) 727 galutinis.

36 Eurostat 2010, Agricultural statistics: Main results – 2008–2009, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KS-ED-10-001> [žiūrėta 2011-07-05].

Kainos ir intervencija

Igyvendinant „Darbotvarkę 2000“ priimtame pieno rinkos reguliavimo reglamente Nr. 1255/99, buvo numatytos **tikslinė** pieno kaina ir **intervencinė** sviesto bei lieso pieno miltelių kainos. Tačiau vykdant 2003 m. vidutinės trukmės peržiūros reformą buvo panaikinta tikslinė kaina ir sumažintos intervencinės kainos. Taip pat gerokai buvo sumažinti intervenciniu būdu superkamo sviesto kiekiai: 70 000 t – 2004 m., 60 000 t – 2005 m., 50 000 t – 2006 m., 40 000 t – 2007 m., 30 000 t – 2008 m. Kitas svarbus dalykas yra tas, kad naikinamos tiesioginės išmokos, įtraukiant jas į bendrą ūkio išmokos schemą.

Intervencinės kainos nuo 2008 m., kaip ir grūdų rinkoje, yra keičiamos referencinėmis kainomis, jos yra tokios, kaip nurodyta lentelėje. Referencinė kaina yra nustatoma sviestui ir lieso pieno milteliams, t. y. tiems pieno produktams, į kuriuos galima perdirbti visą į pienines pristatytą pieną. Intervencinėmis kainomis sviestą ir lieso pieno miltelius (LPM) superka intervencinės agentūros tik iš tų pieno perdirbimo įmonių, kurios žemdirbiams už pieną moka ne mažiau nei nustatytą tikslinę kainą.

3 lentelė / Pieno ir pieno produktų kainos (EUR/100 kg)

Kaina, išmoka	Iki 2005 m.	2005/2006	2006/2007	Nuo 2007 m.
Intervencinė sviesto kaina	305,23	282,44	259,52	246,39
Intervencinė LPM kaina	195,24	184,97	174,69	174,69

Šaltinis: Tarybos reglamentas Nr. 1788/2003 ir 1234/2007.

Tarybos reglamentu nr. 1256/1999 nuo 2005 m. numatoma kasmet po 1,5 proc. didinti pieno kvotas ir mokėti papildomas išmokas iš ES valstybėms narėms savarankiškai disponuoti skirtų lėšų (*ang. national envelopes*).

Sviesto ir pieno miltelių gamyboje yra sunaudojamos visos piene esančios sausosios medžiagos (riebalai, baltymai, angliavandeniai, mineralai), todėl nustatant sviesto bei pieno miltelių **referencines** kainas yra reguliuojama ir superkamo pieno kaina. Intervencinis mechanizmas ima veikti, kai rinkos

kaina nukrinta žemiau referencinės kainos. Intervencinis laikotarpis sviestui yra nuo kovo 1 d. iki rugpjūčio 31 d., o nugriebto pieno milteliams (toliau NPM) iki rugsėjo 31 d.

Intervencinės priemonės, t. y. valstybės subsidijos **privačiam sandėliavimui** (*ang. private storage aid*), gali būti taikomos kai kurių rūšių sūriams, sviestui, pieno milteliams ir grietinėlei. Privačiu sandėliavimu siekiama subalansuoti tik šių produktų sezoninius (ganyklinis ir tvartinis) rinkos kainų svyravimus, kai intervencinių agentūrų vykdomais sviesto ir pieno miltelių pirkimais siekiama išlaikyti pastovią žemdirbių parduodamo pieno kainą. Privataus sandėliavimo subsidijos dydį nustato Komisija, atsižvelgdama į sandėliavimo išlaidas ir tikėtinas kainų tendencijas.

Pieno gamybos ribojimas

Pieno kvotos (*ang. milk quotas*) įvestos 1984 m. kovo 31 d. Tarybos reglamentu Nr. 857/84, nors riboti pieno gamybą buvo pradėta dar 1980 m.

Pieno kvotų sistema buvo keičiama, pritaikant ją laiko reikalavimams. Pradžioje valstybių narių pieno gamybos apimtys buvo nustatomos pagal 1981 m. pieno gamybą, kasmet pridėdant po 1 proc., o pereinamaisiais 1984–1985 metais – dar po 1 proc. Pieno riebalų perteklius vidaus rinkoje nulėmė, kad nuo 1986 m. pradėta taikyti mokestį už pieno riebalų kiekio viršijimą, palyginti su 1985–1986 metais. Dėl pieno produktų pertekliaus ir realizavimo sunkumų 1987–1988 m. pieno gamybos kvota buvo sumažinta 6 proc., 1988–1989 m. – 2,5 proc., 1991–1992 m. – 2 proc.

Pagal „Darbotvarkės 2000“ susitarimus ir Tarybos reglamentą Nr. 1256/1999, kuris pratęsė Tarybos reglamentą nr. 3950/92, pieno kvotų sistema buvo numatyta iki 2008 m., ją peržiūrint ir prireikus 2003 m. koreguojant. Šiuo klausimu 2003 m. rugsėjo 29 d. buvo priimtas naujas reglamentas nr. 1788/2003, kuris pratęsė kvotų sistemą neribotam laikui ir mokestis už kvotos viršijimą skaičiuojamas ne procentaliai nuo tikslinės kainos, bet griežtai apibrėžta suma: 2004–2005 m. – 33,27 EUR/100 kg pieno, 2005–2006 m. – 30,91 EUR/100 kg pieno, 2006–2007 m. – 28,54 EUR/100 kg pieno, 2007–2008 ir vėliau – 27,83 EUR/100 kg pieno.

Valstybių, kurios siekia panaikinti kvotas, vadovai (Didžiąjai Britanija, Švedija, Danija, Italija) 1999 m. Berlyne išsireikalavo, kad 2003 m. būtų svarstomos galimybės nuo 2006 m. panaikinti kvotas. Prancūzija ir Vokietija siekė, kad kvotos galiotų iki 2008 m. Po bendrosios žemės ūkio politikos

sveikatingumo patikrinimo buvo pasiektas žemės ūkio ministrų susitarimas, kad pieno kvotos bus nuosekliai didinamos kasmet po 1 proc. ir 2015 m. visai panaikintos³⁷.

Pradžioje mokestis už pieno kvotos viršijimą buvo 75 proc. tikslinės kainos, 1987–1988 m. padidintas iki 100 proc., o 1990–1991 m. – iki 115 proc. tikslinės kainos. 2003 m. Tarybos reglamentu nr. 1788/2003, 2 str. nustatytas mokestis už 100 kg pieno 2004–2005 m. yra 33,27 EUR, 2005–2006 m. – 30,91 EUR, 2006–2007 m. – 28,54 EUR, 2007–2008 m. ir vėliau – 27,83 EUR. Šiuo metu nustatytas 27,83 EUR už 100 kg pieno mokestis už kvotos viršijimą. Jei pieno kvota yra viršijama nacionaliniu lygiu, valstybė turi į Bendrijos EŽŪGF sumokėti 99 proc. mokėtinos sumos. Šis mokestis proporcingai paskirstomas gamintojams, kurie viršijo nacionalines kvotas.

Pieno kvota iš ūkininko gali būti atimama, jeigu jis per metus laiko neužsiėmė pieno verslu, neišnuomojo pieno kvotos kitam ūkininkui. Dalis gali būti konfiskuojama į valstybės rezervą, jeigu ūkininkas panaudoja mažiau nei 70 proc. pieno kvotos³⁸.

Yra naudojama daug būdų, siekiant atsikratyti perteklinės produkcijos. Sukauptos atsargos gali būti parduodamos sumažintomis kainomis naudoti konditerijos ir ledų pramonėje, ne pelno ir labdaros organizacijoms, kariėms pajėgoms ir kitoms institucijoms numatytoms Tarybos reglamento Nr. 1234/2007 101 str.

Nugriebto pieno ir pieno miltelių atsargos naudojamos gyvulių pašarui. Siekiant apriboti pieno miltelių gamybą, skiriama parama, kai nugriebtas pienas grąžinamas atgal į ūkį ir panaudojamas ūkio reikmėms, pvz., veršiuokams ar kitiems gyvuliams šerti.

Programoje „Pienas mokyklai“ yra numatyta mokykloms tiekti pieną sumažintomis kainomis. 2006–2007 m. šios programos pagrindu buvo išdalyta 305 tūkst. t pieno 22 šalyse, kur Bendrijos dalis buvo 50 mln. eurų³⁹. Šalys narės gali suteikti papildomą paramą, kad produktai būtų platinami net nemokamai. Bendrijos parama nenugriebtam pienui yra 18,15 EUR už 100

37 Pranešimas spaudai. Žemės ūkis. Bendrosio žemės ūkio politikos patikrinimas padės ūkininkams įveikti naujus iššūkius, 2008, Press releases IP/08/1749.

38 Tarybos reglamentas Nr. 1234/2007, nustatantis bendrą žemės ūkio rinkų organizavimą ir konkrečias tam tikriems žemės ūkio produktams taikomas nuostatas (Bendras bendro žemės ūkio rinkų organizavimo reglamentas), 72 str., 2 p.

39 European School Milk Scheme, 2008, <http://ec.europa.eu/agriculture/markets/milk/schoolmilk/index_en.htm> [žiūrėta 2011-07-05].

kg. Ši parama skiriama už didžiausią 0,25 l pieno kiekį vienam mokiniui per dieną.

Europos Sąjungos bendra cukraus rinka

Iki 1996 m. ES buvo didžiausia cukraus gamintoja pasaulyje. Šiuo metu ES-25 cukraus gamyba sudaro 13 proc. pasaulio cukraus gamybos, o nuo 1996 m. didžiausiomis cukraus gamintojomis pasaulyje tapo Indija ir Brazilija. ES yra tarp didžiausių pasaulyje cukraus importuotojų⁴⁰. ES cukraus gamyba sudaro apie 20–22 mln. t. Didžiausios gamintojos yra Vokietija, Prancūzija, Italija ir Lenkija⁴¹. Daugiausia jo gaminama Indijoje – 20,2 mln. t (15,5 proc.); ES – 17,8 mln. t (13,7 proc.); Brazilijoje – 16,5 mln. t (12,6 proc.); JAV – 8,0 mln. t (6,2 proc.). Iš cukrinių runkelių pasaulyje yra pagaminama apie 27 proc. cukraus. Didžioji dalis cukraus yra gaminama iš cukranendrių.

Lietuvos statistikos departamento 2010 m. žemės ūkio surašymo duomenimis, nuo 2003 iki 2010 m. smarkiai sumažėjo šios kultūros auginimas. Ūkių, auginančių cukrinius runkelius, skaičius sumažėjo nuo 2920 iki 893, o plotas – nuo 25,6 tūkst. ha iki 15,4 tūkst. ha. Dėl to išaugo vidutiniai cukrinių runkelių augintojų ūkiai nuo 8,8 iki 17,2 ha.⁴²

Tik 1967 m., arba praėjus penkeriems metams, kai susiformavo Europos Bendrijų bendroji žemės ūkio politika, buvo pradėta reguliuoti cukraus rinka, kaip viena iš sudėtinių Europos bendrijų bendrosios žemės ūkio politikos dalių. Toks bendrosios cukraus rinkos suformavimo uždelsimas paaiškinamas dideliais prieštaravimais tarp valstybių, kurie iškilo dėl cukraus ir cukrinių runkelių kainų suvienodinimo visose šešiose EB valstybėse.

Bendras cukraus rinkos organizavimas buvo nustatytas Tarybos reglamentu Nr. 1009/67 ir iki pat 2001 m. galiojo su nedideliais pakeitimais, kurie iš esmės nekeitė reguliavimo režimo. Ir tik 2001 m. Tarybos reglamentu nr. 1260/2001 buvo patvirtinta nauja cukraus rinkos bazinė reguliacija, kuri buvo terminuota iki 2006 m. liepos 30 d., nes buvo rengiama didelė cukraus rinkos reforma. ES cukraus rinka buvo mažiausiai reformuota, palyginti su

40 Sugar, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/june/tradoc_120339.pdf> [žiūrėta 2007-02-06].

41 Pranešimas spaudai. EU sugar sector: Facts and figures, Press Releases RAPID, MEMO/04/177

42 2010 žemės ūkio surašymas, Lietuvos statistikos departamentas, <<http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/Paseliai.xls>> [žiūrėta 2010-07-06].

kitų žemės ūkio ir maisto produktų rinkų reformomis, vykusiomis 9-ajame ir praėjusiame dešimtmečiuose.

Cukraus rinkos reguliavimas iki 2006 m. cukraus rinkos reformos

Iki 2006 m. cukraus rinkos reformos ši rinka buvo reguliuojama vadovaujantis Tarybos reglamentu nr.1260/2001. Pagrindiniai tuo metu buvę ES cukraus rinkos reguliavimo elementai, išlikę nuo 1967 m., buvo:

- baltojo cukraus gamybos kvotos ir cukrinių runkelių auginimo kvotos;
- cukraus ir cukrinių runkelių institucinių kainų sistema;
- intervencinė cukraus pirkimų sistema;
- importo ribojimas ir eksporto skatinimas prekyboje su trečiosiomis šalimis.

Nuo pat pradžių šioje rinkoje egzistavo bendros finansinės atsakomybės (cukrinių runkelių augintojų ir cukraus fabrikų) taisyklė, tai reiškia, kad esant rinkoje tam tikriems sunkumams, galėjo būti taikomas papildomas mokestis, leisiantis spręsti esamas problemas. Tai leido pasiekti santykinę nepriklausomybę šioje rinkoje, kas yra apibūdinama kaip **pati save finansuojanti rinka**. Šioje rinkoje pirmiausia buvo įvesti **kiekybiniai gamybos ribojimai**.

Cukraus gamybos kvotų sistema turėjo atlikti tris pagrindines funkcijas: garantuoti reikiamą produkcijos kiekį, stabilizuoti pardavimus ir kainas. Buvo nustatyti trys cukraus **kvotų režimai: A, B ir C**, kuriems nustatytos skirtingos kainos ir pardavimo garantijos. Kiekviena Bendrijos valstybė turi nustatytą cukraus gamybos limitą, apibrėžiamą kaip A kvota. Valstybės kvota yra dalijama tarp cukraus fabrikų. Administracine tvarka nustatyta cukraus A kvota iš esmės turi užtikrinti vidinę regiono paklausą (vidinį suvartojimą) ir jai yra nustatoma garantuojama kaina. Taigi A kvota garantuoja viso kvotos pagrindu pagaminto cukraus supirkimą už nustatytą garantuojamą kainą ir suteikia galimybę pasinaudoti eksporto subsidijomis. Turint garantuotas kainas, gamintojams taikomi gamybos mokesčiai (*production levies*), kurių didžiausias dydis gali siekti 2 proc. intervencinės kainos.

A kvotos papildymas buvo B kvota, skirta rezervui ir atspindinti vadinajamą istorinį eksportą. Ji buvo skiriama valstybėms narėms ir sudarė 20 proc.

nuo A kvotos, tuo atveju, jei neplanuotai padidėtų cukraus paklausa, o tai galėjo būti susiję su sumažėjusiais cukrinių runkelių derliais. B kvota, kaip ir A kvota, turėjo garantuojamas kainas ir supirkimą, bet šiai kvotai buvo numatyti daug didesni mokesčiai, skirti eksportui į pasaulines rinkas finansuoti. Nors cukraus fabrikai mokėjo 2 proc. mokestį nuo intervencinės kainos už A kvotą, papildomai jie buvo apmokestinti 37,5 proc. nuo intervencinės kainos gamybos mokesčiu už B kvotą. Tai akivaizdžiai sumažino užtikrinamą naudą, kurią lemtų garantuotos kainos.

Beje, reglamentas nr. 1260/2001 nustatė ir papildomą mokestį, kuris yra taikomas tuomet, kai mokesčių, surinktų už A ir B kvotas, nepakanka eksportiniams įsipareigojimams padengti.

Tas produkcijos kiekis, kuris atsirasdavo viršijus A ir B kvotas, buvo nustatomas kaip C kvota, kuri buvo skirta parduoti pasaulinėse rinkose (žemesnėmis kainomis nei ES) ir jai nebuvo skiriamos jokios garantuotos kainos ar eksporto subsidijos. Norėdami išvengti drausminių mokesčių, cukraus gamintojai turėjo iki sausio 1 d. išeksportuoti visą tų metų C kvotinį cukrų, arba visą ar dalį perkelti į kitus metus. Tuo atveju jis tapdavo tų metų A kvotos dalimi. Toks mechanizmas buvo geras, kai yra realizavimo perspektyvų. Priešingu atveju tai buvo tik problemos atidėjimas ir reiškė ne tik kad sumažėdavo busimųjų metų kvota, bet ir atsirasdavo papildomų, su sandėliavimu susijusių išlaidų.

Cukraus kvotos valstybėms narėms paskutinį kartą buvo keistos 1981–1982 m. ir papildytos kvotomis iš naujųjų narių. Valstybėms, priimtoms į Bendriją po 1980 m. (Graikija, Ispanija, Portugalija, Švedija, Suomija ir Austrija), skirtos B kvotos sudarė 10 proc. A kvotos ir tik Austrijai skirta B kvota buvo 23,34 proc. A kvotos. Iš visų likusių valstybių tik Švedijai skirta kvota prilygo vidiniam suvartojimui. Kitoms valstybėms kvotos buvo sumažintos.

Kalbant apie B kvotą, skirtą Lietuvai, tai ji buvo 0 proc. A kvotos. Lenkijai – 5,8 proc. A kvotos. Tuo tarpu ES norma buvo apie 20 proc. (pvz., Prancūzijai – 30 proc. Olandijai – 27 proc. A kvotos). Taigi matyti, kad B kvota buvo daug mažesnė nei senosioms narėms, ir tai reiškia, kad atsiradus cukraus stygiui Lietuvos rinkoje, mes turėtumėm jo įsivežti iš kitų valstybių narių.

Be cukraus kvotų, reguliuojant šį sektorių, svarbų vaidmenį taip pat atlieka **intervencinė kaina**, kurias kasmet nustatydavo Taryba. Joms priklausė: **intervencinė kaina ir bazinė bei minimali cukrinių runkelių kaina**. Jos

galiojo visoje Bendrijoje ir jų tikslas buvo užtikrinti A + B kvotinio cukraus gamybos pelningumą. Tuo metu galiojančios kainos buvo nekeičiamos nuo 1989 m., o Tarybos reglamentas Nr. 1260/2001 užšaldė jas iki 2006 m.

Cukrui yra nustatyta intervencinė kaina, kurią nacionalinės mokėjimo agentūros turėjo mokėti cukraus fabrikams už A kvotos cukrų, o kai jis visas buvo supirktas – už B kvotos cukrų. Intervencinė kaina buvo nustatoma atsižvelgiant į esamas kainas skirtinguose regionuose. Taikomi papildomi gamybos mokesčiai tarp cukraus fabrikų ir gamintojų buvo paskirstomi 40:60 santykiu. Intervencinė kaina taip pat naudojama apskaičiuojant eksporto subsidijas.

Tikslinė kaina parodo kainą, kuri galėtų būti, jei būtų sureguliuota pasiūla ir paklausa, ir yra paprastai apie 5 proc. aukštesnė nei intervencinė kaina. Tikslinės kainos paskirtis yra atsižvelgti į visus rinkos dalyvius ir užtikrinti tinkamiausias pajamas gamintojams. Praktikoje rinkos kaina yra nedaug didesnė už tikslinę kainą, nes didelė konkurencija šiame sektoriuje neleidžia didinti kainų. Prekiaujant su trečiosiomis šalimis daugelį metų egzistavo slenkstinė kaina, bet dėl Urugvajaus raundo susitarimo jos buvo pakeistos fiksuotais maito mokesčiais.

Cukriniams runkeliams galiojo atskira kainų sistema, apimanti bazinę ir minimalią kainą. Bazinė kaina buvo nustatoma pagal intervencinę cukraus kainą atsižvelgiant į keturis kriterijus: gamybinę maržą, cukrinių runkelių išėigą, cukraus fabrikų pajamas pardavus išspaustus runkelius ir cukrinių runkelių transportavimo išlaidas iki cukraus fabrikų. Bazinė kaina yra pagrindas nustatant minimalią kainą, o paskui – kainą, kurią cukraus fabrikai moka cukrinių runkelių augintojams. Šios kainos skiriasi pagal tai, kurios kvotos pagrindu cukriniai runkeliai buvo išauginti. Taigi minimali cukrinių runkelių kaina, mokama augintojams, sudaro 98 proc. (100 proc. – 2 proc. gamybos mokesčio) bazinės A kvotos kainos ir 68 proc. B kvotos. C kvota neturi bazinės kainos. Kaip jau minėta, kainų garantijos cukraus gamintojams yra priklausomos nuo gamybinių limitų (A ir B kvotų). Visi cukraus fabrikai atsiskaito su cukrinių runkelių augintojais atsižvelgdami į cukraus kiekį runkeliuose, tai reiškia, kad cukrinių runkelių kaina priklauso nuo cukraus kainos.

Įrankis, remiantis cukraus eksportą į trečiąsias šalis, yra eksporto subsidijos, kurios turi padidinti ES cukraus konkurencingumą kitose rinkose. Tačiau pagal susitarimą su Pasaulio prekybos organizacija ES išsipareigojo sumažinti eksportuojamą subsidijuojamo cukraus kiekį 21 proc. laikotarpiu

1995/1996 – 2000/2001 ir taip pat sumažinti 36 proc. cukraus eksporto subsidijas per 6 metų laikotarpį.

Tačiau tais atvejais, kai pasaulinės kainos būtų didesnės nei ES vidaus rinkoje, yra numatyta galimybė taikyti eksporto mokesčius.

Prekiaujant su Afrikos, Karibų ir Ramiojo vandenyno valstybėmis bei Indijos Respublika pagal sudarytas partnerystes sutartis yra taikoma lengvatinio importo tvarka, tai reiškia, kad lengvatinėmis sąlygomis įvežamam cukrui importo muitas netaikomas. Už tokį įvežamą cukrų yra mokamos Bendrijos garantuotos kainos, kurios gali būti koreguojamos atsižvelgiant į kokybę.

4 lentelė / A ir B cukraus kvotų paskirstymas valstybėms narėms

Valstybė	A kvota	B kvota	Visa kvota
Austrija	314 028,9	73 297,5	387 326,4
Belgija–Liuksemburgas	674 905,5	144 906,1	819 811,6
Danija	325 000	95 745,5	420 745,5
Suomija	132 806,3	13 280,4	146 086,7
Prancūzija (metropolija)	2506 487,4	752 259,5	3 258 746,9
Prancūzija (užjūrio t.)	463 872	46 372,5	510 244,5
Vokietija	2612 913,3	803 982,2	3 416 895,5
Airija	181 145,2	18 114,5	199 259,7
Italija	1310 903,9	246 539,3	1 557 443,2
Nyderlandai	684 112,4	180 447,1	864 559,5
Portugalija (metropolija)	63 380,2	6 338	69 718,2
Portugalija–Azorai	9 048,2	904,8	9953
Ispanija	957 082,4	39 878,5	996 960,9
Švedija	334 784,2	33 478	368 262,2
Jungtinė Karalystė	1035 115,4	103 511,5	1 138 626,9
Graikija	288 638	2 8863,8	317 501,8

Šaltinis: Tarybos reglamentas Nr. 1260/2001.

Cukraus rinkos reguliavimas po 2006 m. cukraus rinkos reformos

Beveik 40 metų ES cukraus rinka buvo nekeičiama ir dėl to pasenęs reguliavimas nebesprendė nūdienos problemų – darbo vietų su šiuo sektoriumi toliau mažėjo. Nuo 1990 m. buvo panaikinta apie 170 tūkst. su perdirbimu susijusių darbo vietų, o iš 240 cukraus fabrikų 2001 m. liko 135. ES-15 buvo daugiau kaip 230 tūkst. cukrinių runkelių augintojų. Tuo metu valstybėse kandidatėse dar buvo papildomai apie 100 cukraus fabrikų, iš kurių 70 – Lenkijoje⁴³. ES-25 cukraus gamyba svyravo apie 19 – 20 mln. t ir gerokai viršijo vidinę paklausą ir, kaip teigia Komisijos narė Marianna Fischer Boel, jei padėtis nesikeis, Europa turės apie 4,5 mln. produkcijos perviršį, tai sudaro apie 25 proc. visos produkcijos⁴⁴. Taigi per tą laiką ES cukraus rinkoje susikaupė nemažai problemų. Be to, reikėjo suderinti šios rinkos reguliavimą su naujai reguliuojama bendrąja žemės ūkio politika – paramos atsiejimas nuo gamybos.

Pagrindiniai reformos elementai turėjo būti šie:

- institucinių kainų sumažinimas;
- intervenciniai pirkimai pakeičiami privataus saugojimo sistema;
- sumažinama gamybos kvota;
- sumažinamas subsidijuojamas eksportas;
- pagalba restruktūrizuojant fabrikus ir ūkius.

Nuo 2006 m. bendra cukraus rinka reguliuojama vadovaujantis nauju Tarybos reglamentu nr. 318/2006. Reglamentas keičia kainų sistemą, naikindamas intervencinę bei bazinę kainą ir įvesdamas referencinę kainą, kuri yra nustatoma cukrų gaminančių įmonių pateikta informacija. Paliekama tik minimali cukrinių runkelių kaina, kurią cukraus fabrikai turi sumokėti cukrinių runkelių augintojams. Kaip ir kitose rinkose, čia vyrauja ta pati tendencija, kad kainos yra mažinamos. Per ketverius metus yra numatyta referencinę baltojo cukraus kainą sumažinti 36 proc., žaliavinio cukraus kainą sumažinti 32,5 proc., o minimalią cukrinių runkelių kainą – 20 proc.

43 Pranešimas spaudai, EU sugar sector: Facts and figures, Press Releases RAPID, MEMO/04/177.

44 Pranešimas spaudai, Cukraus sektoriaus reforma. Komisijos narė Fischer Boel ragina dėti tolesnes pastangas restruktūrizuojant ES cukraus pramonę, 2006, Press Releases RAPID, IP/06/1591.

5 lentelė / Baltojo ir žaliavinio cukraus referencinės ir mažiausia cukrinių runkelių kainos EUR/t

Metai	Balto cukraus	Žaliavinio cukraus	Minimali cukrinių runkelių
2006–2007	631,9	496,8	32,86
2007–2008	631,9	496,8	29,78
2008–2009	541,5	448,8	27,83
2009–2010	404,4	335,2	26,29

Šaltinis: Tarybos reglamentas Nr. 318/2006 ir Tarybos reglamentas Nr. 1234/2007.

Kvotų sistema paliekama, tačiau ji paprastinama sujungiant anksčiau turėtas A ir B kvotas į vieną kvotą ir paliekant C kvotą taip, kaip buvo anksčiau. Kiekvienai įmonei paskirta kvota yra lygi anksčiau turėtų A ir B kvotų sumai. Kadangi šia reforma siekiama pertvarkyti visą sektorių, kurio pagrindinis tikslas – sumažinti gamybą, taip sudaromos sąlygos mažiau konkurencingiems subjektams pasinaudojus restruktūrizavimo parama pasitraukti iš sektoriaus. Kartu lanksčiai koreguojant pramonę, yra numatoma galimybė valstybėms narėms, laikantis tam tikrų sąlygų, keisti įmonių kvotas. Kvotos peržiūrimos po įmonių susijungimo, perleidimo ar pan. Tokiu būdu fabrikas gali prašyti valstybės narės suteikti jam papildomą kvotą. Už kiekvienos papildomai suteiktos kvotos toną yra imamas vienkartinis 730 eurų mokestis. Beje, cukraus rinkos reguliavimo reglamentas įtvirtina tik valstybės narės patvirtintas įmones.

Kiekviena įmonė gali savo perteklinę produkciją (C kvotą) perkelti į kitus gamybos metus ir tuomet tai bus laikoma kaip kitų metų produkcijos dalis. Įvedamas principas, kad toks sprendimas nebegali būti atšaukiamas, tačiau jei gamyba buvo mažesnė, nei buvo numatyta priimant tokį sprendimą, paliekama galimybė jį pakoreguoti atgaline data.

6 lentelė / Valstybių ir regionų kvotos (tonomis)

Valstybės narės ar regionai	Cukrus	Izogliukozė	Inulino sirupas
Belgija	819 812	71 592	215 247
Čekija	454 862	–	–
Danija	420 746	–	–
Vokietija	341 6896	35 389	–
Graikija	317 502	12 893	–
Ispanija	996 961	82 579	–
Prancūzija (metropolija)	328 8747	19 846	24 521
Prancūzijos užjūrio departamentai	480 245	–	–
Airija	199 260	–	–
Italija	1 557 443	20 302	–
Latvija	66 505	–	–
Lietuva	103 010	–	–
Vengrija	401 684	137 627	–
Nyderlandai	864 560	9 099	80 950
Austrija	387 326	–	–
Lenkija	1 671 926	26 781	–
Portugalija (žemyninė dalis)	69 718	9 917	–
Azorų salų autonominis regionas	9 953	–	–
Slovakija	207 432	42 547	–
Slovėnija	52 973	–	–
Suomija	146 087	11 872	–
Švedija	368 262	–	–
Jungtinė Karalystė	1 138 627	27 237	–
Iš viso	17 440 537	507 680	320 718

Šaltinis: Tarybos reglamento Nr. 318/2006 III priedas.

Keičiamas gamybos mokesčio mokėjimo mechanizmas. Nuo 2007–2008 prekybos metų įvedamas 12 eurų už toną kvotinio cukraus gamybos mokes- tis. Šis mokestis visų pirma taikomas įmonėms. Tačiau reglamente nustatyta, jog įmonės gali pareikalauti, kad augintojai padengtų iki 50 proc. šio mokes- čio. Šioje vietoje yra užprogramuota konfliktinė situacija, nes reglamentas nieko nesako apie augintojų pareigą mokėti tokį mokestį, nors kartu suteikia teisę įmonėms reikalauti. Peršasi išvada, kad nors įmonės ir reikalaus, au- gintojai gali (turi teisę) atsisakyti tokį mokestį mokėti. Iškyla klausimas, kaip tokiu atveju turėtų būti sprendžiamas konfliktas.

Komisija savo komunikate Tarybai ir Parlamentui (COM(2004)499) dėl cukraus sektoriaus reformos siūlė leisti kvotas perleisti ir tarp valstybių na- rių, tai, be abejonės, būtų paskatinę šią pramonę telktis geografinė prasme palankesniuose regionuose ir kartu natūraliai keltų šio sektoriaus konkuren- cingumą pasaulinėje prekyboje pagrindu. Tačiau reglamentas to nenumato ir palieka galimybę tik perleisti kvotas tarp įmonių valstybės pagrindu su sąly- ga, kad bus atsižvelgiama į suinteresuotų šalių, ypač į augintojų, interesus.

Kaip ir kitose rinkose yra paliekama **saugos intervencija**. Ji galima tada, kai Bendrijos užfiksuota vidutinė kaina yra žemesnė už referencinę kainą ir tikėtina, kad tokia padėtis išliks, tuomet įmonėms, kurioms yra paskirta cukraus kvota, gali būti suteikta baltojo cukraus privataus sandėliavimo pa- galba. Privačiai sandėliuojamas cukrus gali būti ir superkamas intervenciniu būdu, tačiau superkamas kiekis negali viršyti 600 tūkst. t ir perkama kaina negali būti didesnė nei 80 proc. referencinės kainos. Pardavinėti tokį cukrų intervencinės agentūros gali tik aukštesne už referencinę kainą. Papildoma priemonė rinkai stabilizuoti reglamentu nr. 1234/2007 yra numatyta pagalba už privatų sandėliavimą.

Kaip papildoma intervencinė priemonė yra numatytas **cukraus atšau- kimas**. Šiuo atveju Komisija gali procentinę dalį kvotinio cukraus atšaukti iš rinkos. Tokiu atveju kiekviena įmonė, kuriai suteikta kvota, turi savo sąskaita sandėliuoti tą procentinę dalį iki kitų gamybos metų. Tas kiekis yra įtraukia- mas į kitų metų kvotą. Tačiau atsižvelgus į numatomas tendencijas rinkoje, yra paliekama galimybė dalį ar visą atšauktą cukrų laikyti einamųjų metų dalimi.

Prekyba su trečiosiomis šalimis reguliuojama pagal bendrąsias žė- mės ūkio produktų prekybos taisykles. Išimtyms yra tos, kad rafinuoti skir- to cukraus importo licencijos yra išduodamos tik nuolatinėms rafinavimo

įmonėms, o šios ją gali perleisti tik kitai nuolatinei rafinavimo įmonei. Prekiaujant su Afrikos, Karibų, Ramiojo vandenyno valstybėmis ir Indijos respublika pagal sutartis yra numatytos importo lengvatos ir joms netaikomi importo mokesčiai. Tačiau norint išlaikyti savo užsienio prekybą, gali būti suteikiamos eksporto subsidijos.

Siekiant palengvinti cukraus rinkos reformą ir paskatinti sektorių pakilti nekonkurencingas įmones, 2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentu Nr. 320/2006 įsteigiamas laikinas restruktūrizavimo fondas, kuris yra Žemės ūkio garantijų fondo dalis ir yra skirtas tik Bendrijos cukraus pramonei restruktūrizuoti. Šio fondo parama pirmiausia yra nukreipta į cukraus gamybos įmones, tačiau iš šio fondo pagalba turi būti skiriama ir augintojams (ne mažiau kaip 10 proc.), kurie turi atsisakyti gamybos, nes užsidarė gamyklos, į kurias anksčiau jie tiekė žaliavas. Restruktūrizavimo pagalba suteikiama už atsisakytos kvotos toną, kuri buvo paskirta iki 2006 m. liepos 1 d. Pagalba yra laikina nuo 2006–2007 iki 2009–2010 m. ir kasmet yra mažėjanti, todėl įmonės, kurios nėra tikros dėl savo ateities, turi nedelsti ir apsispręsti pirmaisiais metais, kai pagalba – didžiausia. Regionams, kuriuos paveikė cukraus pramonės restruktūrizavimas, gali būti skiriama pagalba įvairinimo priemonėms. Ši įvairinimo priemonių pagalba gali būti padidinta: dar 50 proc., jei ta valstybė narė atsisako nuo 50 iki 75 proc. turimos kvotos; dar 25 proc., – jei atsisako nuo 75 iki 100 proc., ir dar 25 proc., – jei visiškai atsisako savo kvotos.

7 lentelė / Restruktūrizavimo pagalba už atsisakytos kvotos toną ir laikinas restruktūrizavimo mokestis už kvotą EUR/t

Metai	Restruktūrizavimo pagalba	Laikinas restruktūrizavimo mokestis
2006–2007	730	126,40
2007–2008	730	173,8
2008–2009	625	113,3
2009–2010	520	–

Šaltinis: Tarybos reglamentas Nr. 320/2006.

Dalis sektoriaus restruktūrizavimo finansinės naštos perkeliama įmonėms ir įvedamas laikinas restruktūrizavimo mokestis. Tai neturėtų sukelti

nepasitenkinimo, nes savęs finansuojančios rinkos principas buvo ir anksčiau. Šis mokestis yra fiksuotas už kvotą ir atitinkamai mažėjant restruktūrizavimo pagalbai, mažėja ir šis mokestis. Jis ir skiriamas įmonėms, kurioms yra skirta kvota.

Pereinant prie paramos atsiejimo nuo gamybos principo, Taryba reglamentu Nr. 319/2006 papildė Tarybos reglamentą Nr. 1782/2003 dėl tiesioginės paramos schemų ir antraštinėje dalyje įtraukė skyrius „Išmokos už cukrų“ ir „Bendrijos pagalba cukrinių runkelių ir cukranendrių augintojams“, kur numato, kad pagalba gali būti skiriama ne ilgiau kaip iki 2013–2014 m. ir negali viršyti reglamente nustatytos valstybės narės bendros viršutinės ribos.

Europos Sąjungos bendra vaisių ir daržovių rinka

Šiuolaikinės mitybos teorijos siūlo žmonėms vaisių, uogų, daržovių dietas. Augalinių maisto produktų vartojimą skatina ir žmonių baimė užsikrėsti ligomis nuo gyvulinės kilmės maisto produktų (BSE ir kt.).

Vaisiai ir daržovės 2000 m. sudarė 15,8 proc., o šiuo metu siekia 17 proc. bendro ES žemės ūkyje pagaminamo produkto vertės. Iš vaisių ir daržovių gamybos gaunamos pajamos sudaro 3,1 proc. ES žemės ūkio pajamų. Vaisių ir daržovių sektorius yra ypač svarbus Viduržemio jūros regiono valstybėms, kuriose šis sektorius yra neblogai išvystytas ir vaidina reikšmingą vaidmenį žemės ūkio sektoriuje. Tačiau šis sektorius yra svarbus ir kai kurioms šiaurinėms valstybėms kaip Jungtinė Karalystė, Olandija, Belgija ir Lenkija⁴⁵.

Pasaulinė prekyba vaisiais ir daržovėmis kasmet siekia apie 50 mlrd. eurų. ES yra antra didžiausias eksportuotoja (po JAV) ir didžiausia importuotoja. ES daugiausia importuoja tropinius vaisius, tokius kaip bananai ir citrusai⁴⁶.

Lietuvos statistikos departamento suvestinėse nurodoma, kad mūsų valstybėje 2010 m. buvo 29,2 tūkst. ha sodų ir uogynų, kuriuose buvo užauginta 43,8 tūkst. t vaisių ir uogų. Prognozuojama, kad per artimiausią dešimt-

45 Fruit and vegetables, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/june/tradoc_120334.pdf> [žiūrėta 2007-02-06]; Pranešimas spaudai, BŽŪP reforma. Reformavus vaisių ir daržovių sektorių, jis taps konkurencingesnis, gamintojai bus apsaugoti nuo krizių, padidės vartojimas, pagerės aplinkos apsauga ir taisyklės taps paprastesnės, 2007, Press Releases RAPID, IP/07/75.

46 Fruit and vegetables <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/june/tradoc_120334.pdf> [žiūrėta 2007-02-06].

metį didės vaisių ir daržovių dalis žmonių mitybos racione, augs šių produktų poreikis rinkose, plėsis gamybos apimtys.

Europos Sąjungos bendros vaisių ir daržovių rinkos reguliavimas nuo 2007 m.

2007 m. buvo priimtas naujas Tarybos reglamentas, reguliuojantis vaisių ir daržovių rinką. Komisijos narė Marianna Fischer Boel yra pasakiusi: „sąlygas vaisių ir daržovių rinkoje turime suderinti su sąlygomis kituose sektoriuose, kurie buvo reformuoti siekiant, kad Europos žemės ūkis būtų konkurencingesnis ir labiau orientuotas į rinką. Kai kurios šiuo metu taikomos pagalbos schemos nederą su 2007 m. bendrąja žemės ūkio politika, tad jas reikia pakeisti atsietos tiesioginės pagalbos schemomis. Vienas iš sėkmės veiksnių – stiprinant gamintojų organizacijas paskatinti gamintojus labiau kooperuotis. Vaisiai ir daržovės – tai vienas svarbiausių žmonių mitybos gerinimo elementų. Todėl noriu paskatinti jų vartojimą. Galiausiai labai svarbu, kad ūkininkautume kiek galėdami labiau saugodami aplinką.“⁴⁷

Siekdama įgyvendinti reformą, Komisija 2007 m. sausio 24 d. pristatė reglamento dėl vaisių ir daržovių rinkos, projektą⁴⁸, kuris įsigaliojo nuo 2008 m. sausio 1 d.

Pagal naują siūlomą reglamentą produktų klasifikavimas išlieka nepakitęs.

Nors gamintojų organizacijos smarkiai prisidėjo didindamos vaisių ir daržovių pasiūlos koncentravimą, tačiau Komisija konstatuoja, kad dėl mažmeninės ir didmeninės prekybos tinklų spaudimo vaisių ir daržovių augintojų interesai yra per mažai ginami ir jie šioje konkurencinėje kovoje su prekybos tinklais pralaimi. Todėl šia reforma bus siekiama toliau stiprinti gamintojų organizacijas, skatinama į jas stoti naujus narius, o galiausiai raginamos gamintojų organizacijos jungtis į dar didesnius vienetus – į gamintojų organizacijų asociacijas. Naujajame reglamente taip pat atsiranda gamintojų grupės, kaip ūkininkų iniciatyva siekiant būti pripažintiems gamintojų organizacija. Regionams ir valstybėms, kuriose yra žema gamintojų organizacijų

47 Pranešimas spaudai, BŽŪP reforma. Reformavus vaisių ir daržovių sektorių, jis taps konkurencingesnis, gamintojai bus apsaugoti nuo krizių, padidės vartojimas, pagerės aplinkos apsauga ir taisyklės taps paprastesnės, 2007, Press Releases RAPID, IP/07/75.

48 Tarybos reglamento dėl vaisių ir daržovių sektoriaus reguliavimo projektas <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/t/com/2007/com2007_0017lt01.pdf> [žiūrėta 2007-02-12].

koncentracija, planuojama padidinti paramą šiai veiklai. Valstybių regionuose, pasižyminčiuose žemu gamintojų organizacijų lygiu, Komisija gali leisti teikti nacionalinę finansinę pagalbą. Valstybėms narėms, įstojusioms į Bendriją po 2004 m., gali būti leista taikyti iki 5 m. pereinamąjį laikotarpį gamintojų organizacijų pripažinimo sąlygoms įvykdyti. Tam jos turi pateikti etapais išdėstytą pripažinimo planą.

Lietuvoje vaisių ir daržovių augintojų organizacijų pripažinimą reglamentuoja LR žemės ūkio ministro 2009 m. vasario 4 d. įsakymas Nr. 3D-58, kuriame, pagal reglamentą nustatyti minimalūs reikalavimai vaisių ir daržovių augintojų organizacijoms.

Numatoma praplėsti ir gamintojų organizacijų taisyklių taikymą. Anksčiau reglamente regionui atstovaujanti gamintojų organizacija yra laikoma tuomet, kai ji vienija ne mažiau kaip 2/3 visų to regiono gamintojų ir jai tenka bent 2/3 visos regiono gamybos. Naujajame reglamente siūloma atstovaujančia gamintojų organizacija pripažinti tuomet, kai jai priklauso 50 proc. to regiono gamintojų ir jiems tenka ne mažiau kaip 60 proc. produkcijos. Kartu Komisija siūlo, kad tie gamintojai padengtų ir dalį išlaidų, nes jie turės naudoti iš taisyklių taikymo išplėtimo.

Už išimtus iš rinkos produktus Bendrija finansuos pusę vertės, t. y. 50 proc., o tuo atveju, jei jie bus nemokamai išdalijami mokykloms, vaikų stovykloms, ligoninėms ir kitais labdariniais tikslais, Bendrija finansuos 100 proc., tačiau ta dalis turi sudaryti ne daugiau kaip 5 proc. visos gamintojų organizacijos parduotos produkcijos. Krizių valdymo priemonėms negali būti skiriama daugiau kaip 1/3 veiklos fondo išlaidų. Reglamente numatytos šios krizių valdymo priemonės: išėmimas iš rinkos, neprinokusio derliaus nuėmimas arba nenuėmimas, pardavimo skatinimas, mokymo priemonės, derliaus draudimas ir parama savitarpio fondų steigimo administracinėms išlaidoms padengti.

Dėl didėjančio susirūpinimo aplinkosauga, numatoma, kad veiklos programose būtina būti numatytos ir aplinkosaugos programos. Investicijos, kurios didina aplinkos užterštumą, leidžiamos tik tais atvejais, kai įdiegiamos veiksmingos aplinkosaugos priemonės.

Bendrijos finansinė parama gamintojų organizacijoms bus lygi gamintojų narių sumokėtiems įnašams, tačiau ne didesnė nei 50 proc. patirtų išlaidų. Ši procentinė dalis gali būti padidinta iki 60 proc., kai: 1) per gamintojų organizacijas tame regione parduodama mažiau kaip 20 proc. produkcijos,

taip skatinant gamintojų organizacijų kūrimąsi; 2) į gamintojų organizacijų veiklos planus yra įtraukiamos vartojimo skatinimo priemonės. Vartojimas skatinamas grindžiant tuo, kad europiečiai per mažai vartoja vaisių ir daržovių. Pasaulio sveikatos organizacija rekomenduoja, kad dienos maisto racione vaisiai ir daržovės sudarytų ne mažiau kaip 400 g, tačiau tokių lygi šiuo metu yra pasiekusios tik Graikija ir Italija. Tuo tikslu yra priimta programa, skatinanti vaisių vartojimą mokyklose. 2009 m. liepos 22 d. Komisijos sprendimas⁴⁹ numato Bendrijos paramos dalį atskiroms valstybėms narėms, ši parama sudaro 50 iki 75 proc. sumos. Bendra skiriama suma siekia 90 mln. eurų,

Prekyboje su trečiosiomis šalimis išlieka neprivalomų licencijų sistema ir panaikinamos eksporto subsidijos, nes iki tol eksportas, už kurį mokamos eksporto subsidijos, sudarė tik trečdalį, o šios subsidijos sudarė 0,8–8,9 proc. tų produktų kainos. Todėl manoma, kad ši parama yra neveiksminga ir tas lėšas būtų galima panaudoti kitur. Tuo tarpu importas gali būti ribojamas kvotomis ir importo muitais.

Kaip matyti, šia reforma siekiama labiau suderinti vaisių ir daržovių rinkos organizavimą su reformuojama Europos Sąjungos bendrąja žemės ūkio politika, t. y. visų pirma atskirti paramą nuo gamybos, įvedant tiesiogines išmokas už hektarus bei bendros išmokos schemą. Reformų tikslas yra padaryti vaisių ir daržovių rinką konkurencingesnę ir labiau orientuotą į rinką, skatinti vartojimą, siekti didesnės aplinkosaugos, stabilizuoti ūkininkų pajamų svyravimus ir supaprastinti reguliavimą. Siekiant šių tikslų, augintojai bus skatinami stoti į augintojų organizacijas, bus taikoma bendros išmokos schema, kad būtų panaikintos vaisių ir daržovių eksporto subsidijos.

Klausimai

1. Kokias žinote pagrindines institucines kainas?
2. Kuo skiriasi tikslinė kaina nuo intervencinės kainos?
3. Kur taikoma slenkstinė kaina?

49 Komisijos sprendimas dėl Bendrijos pagalbos pagal vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programą galutinio paskirstymo valstybėms narėms K(2009) 5514 galutinis, <http://ec.europa.eu/agriculture/fruit-and-vegetables/school-fruit-scheme/documents/com09_5514_lt.pdf> [žiūrėta 2011-07-06].

4. Kuri kaina ilgą laiką buvo pagrindinis žemdirbių pajamų reguliavimo įrankis?
5. Kaip intervencinė kaina stabilizuoja žemės ūkio produktų rinkas?
6. Kas vykdo intervencinius pirkimus?
7. Kokie reikalavimai keliami intervenciniams pirkimams?
8. Ką reiškia kompleksinis paramos susiejimas ir kaip tai susiję su aplinkosauga?
9. Ar 2003 m. tiesioginių išmokų reforma visiškai atskyrė valstybės teikiamą paramą žemdirbiams nuo gamybos?
10. Kokią įtaką 2003 m. tiesioginių išmokų reforma turėjo kaimo plėtros politikai?
11. Kaip 2003 m. tiesioginių išmokų reforma sprendžia ilgai egzistavusią bendrosios žemės ūkio politikos problemą, kai didžią dalį paramos pasiimdavo stambieji ūkininkai?

Literatūra

1. Kelch, D., *Normile M.A. CAP Reform of 2003 – 2004.* – USDA, 2004, <<http://www.ers.usda.gov/publications/WRS0407/wrs0407.pdf>> [žiūrėta 2011-07-05].
2. McMahon, J. A. *Law of the Common Agricultural Policy.* Harlow : Longman: Pearson Education, 2000.
3. McMahon, J. A. *EU agricultural law.* Oxford: Oxford University Press, 2007.
4. Tracy, M. *Maisto pramonės ir žemės ūkis rinkos ekonomikos sąlygomis. Žemės ūkio politika Europos Sąjungoje.* Vilnius: Diemedis, 1998.

4. ES kaimo plėtros politika

ES valstybėse narėse, kiek skirtingai nuo visų kitų pasaulio valstybių, į kaimą buvo žiūrima ne vien tik kaip į žemės ūkio ir maisto produkcijos tiekimo šaltinį. Tuoj po Europos ekonominės bendrijos sutarties įsigaliojimo 1958 m. Strezos vietovėje (Italija) įvyko Bendrijos valstybių narių ministrų konferencija, kurioje buvo išreikštas siekis harmoningai derinti susiformavusios europinio kaimo gyvenamos ir etnokultūrinio kaimo paveldo išsaugojimą su siekiu aprūpinti maisto produktais karo nuniokotos Europos gyventojus. Šioje konferencijoje buvo pabrėžta šeimos ūkių ir šeiminių ūkininkavimo vystymo prioritetai.

Dar 1972 m. buvo priimtos trys Tarybos direktyvos (Nr. 159, 160, 161), kuriomis buvo siekiama paskatinti jaunus žmones imtis žemės ūkio veiklos, seniems žmonėms išmokant vienkartinę pensiją išėjimo premijas. Buvo numatyta gerinti socialinį-ekonominį vadovavimą, daugiau dėmesio skirti ūkininkų mokymui ir kvalifikacijos kėlimui. 1975 m. Tarybos direktyvoje Nr. 268/75/EEB buvo numatytos paramos priemonės mažiau palankių sąlygų rajonuose (kalnuotose, kalvotose vietovėse) ūkininkaujantiems ir kaimuose gyvenantiems žmonėms. Šiomis priemonėmis buvo siekiama ne vien tik padidinti žemės ūkio produkcijos gamybos apimtį, bet ir išsaugoti nykstančius kaimus. Tokių rajonų, apibūdinamų kaip „mažiau palankių sąlygų“, skaičius ir plotas nuolat didėjo, apimdamas daugiau kaip pusę žemės ūkio paskirties ES-12 valstybių narių žemės ploto.

1986 m. pasirašytame Suvestiniame Europos akte nustatytą tikslą dukart padidinti struktūrinių fondų (regioninio vystymo, socialinio, žemės ūkio garantijų ir orientavimo) apimtį ir būtinybę juos reformuoti, Komisija pasiūlė naujas struktūrinės politikos priemones. 1994 m. buvo įsteigtas struktūrinis Žuvininkystės fondas.

1975 m. išlaidos struktūrinei politikai sudarė 5 proc. EB biudžeto, 1993 m. – jau 25 proc., o 1999 m. – net 35 proc.

Struktūrizavimo politika, priešingai nei rinkos organizavimo priemonės, tik iš dalies finansuojama iš Bendrijos biudžeto. Likusią dalį apmoka valstybės narės arba tiesioginiai paramos gavėjai. Iš struktūrinių fondų buvo remiami tie kaimiškieji regionai, kuriuose ryški gyventojų mažėjimo kaimuose tendencija, mažas gyventojų tankumas, žemas pajamų lygis. Kaimui

skirta parama pagal tikslą „5b“ apėmė beveik 26 proc. ES valstybių narių teritorijos ir 9 proc. ES gyventojų. Buvo siekiama palaikyti ir vystyti gyvybingas kaimų bendruomenes, išlaikant jų tradicijas, kultūrą ir gamtinę aplinką, be to, siekiant išlaikyti darbo vietas ne vien tik žemės ūkio veikloje.

1994–1999 m. buvo numatyti tokie šio tikslo struktūrinės paramos pagrindiniai prioritetai:

- pirminės žemės ūkio gamybos verslų įvairovei skatinti (apie 28 proc. lėšų);

- ne žemės ūkio sektoriui vystyti regionuose (28 proc.);
- turizmo infrastruktūrai plėtoti (13 proc.);
- gamtinei aplinkai saugoti ir puoselėti (15 proc.);
- žmogiškiesiems ištekliams vystyti (14,5 proc.);
- techninė parama priemonėms įvertinti (1,5 proc.).

Didelė struktūrinė parama kaimo vietovėms vystyti buvo suteikta pagal „5a“ tikslo programas:

- jauniems ūkininkams įsikurti;
- kalnuotoms, kalvotoms ir kitoms mažiau palankioms žemės ūkio veiklai kaimiškoms vietovėms vystyti, tęsiant Tarybos direktyvos nr. 268/75/EEB priemones;
- parama priemonėms, kuriomis siekiama atkurti pusiausvyrą tarp gamybos ir rinkos imlumo (pradedant naujų produktų gamybą, gerinant tradicinių produktų kokybę ir kt.);
- parama žemės ūkio verslų įvairovei skatinti ir gamtinei aplinkosaugai išsaugoti, darbo sąlygoms gerinti.

Pagal „1“ tikslo programas struktūrinė parama buvo skiriama visiems ES regionams, kuriuose bendras nacionalinis produktas yra mažesnis vienam žmogui negu 75 proc. Bendrijos vidurkio per ankstesnius trejus metus. Šie regionai apėmė visą Graikiją, Portugaliją ir Airiją, didžiąją dalį Ispanijos, Italijos pietus, Sardiniją, Korsiką ir Prancūzijos užsienio departamentus.

Pagal „6“ tikslą finansuojami arktiniai regionai, kuriuose gyventojų tankumas buvo mažesnis negu 8 gyventojai 1 kv. km.

Europos Komisija 1997 m. savo programiniame dokumente „Darbo tvarkė 2000“ numatė tokius pagrindinius pagalbos prioritetus ir tikslus:

1 tikslas: skatinti atsiliekančių regionų plėtrą ir prisitaikymą prie ekonomikos pokyčių. Parama skiriama regionams, kuriuose bendrasis vidaus pro-

duktas (BVP) vienam gyventojui mažesnis nei 75 proc. ES vidurkio, taip pat regionams, kuriuose ypač mažas gyventojų tankumas;

2 tikslas: remti krizės apimtus pramoninius regionus, kad jie galėtų persiorientuoti į kitas ekonomikos sritis. Remiami regionai, kuriuose ekonominės veiklos pagrindas yra pramonė ir kuriuose didelis nedarbas;

3 tikslas: teikti paramą mokymui, kvalifikacijos kėlimui. Pagrindinės priemonės – profesinis mokymas ir perkvalifikavimas, darbo rinkos įstaigų plėtimas.

„Darbotvarkėje 2000“ daug dėmesio buvo skiriama ES plėtros padariniams sušvelninti, bendrai žemės ūkio politikai plėtoti.

Iš viso ES struktūrinei politikai 2000–2006 m. buvo numatyta skirti 275 mlrd. eurų:

- struktūriniam fondams – 210 mlrd. eurų;
- sanglaudos fondui – 20 mlrd. eurų;
- valstybėms kandidatėms – 45 mlrd. eurų, iš jų prisijungimo paramai – 7 mlrd. eurų.

Pagal ES „Darbotvarkė 2000“ bendrosios žemės ūkio politikos reformą ir tolesnę europinio kaimo modelio plėtotę buvo numatoma:

- remti kaimo veiklos daugiafunkciškumą, siekiant agroaplinkosaukinio ūkininkavimo, kitokių verslų kaime plėtotės;
- remti daugiasektorę ir integruotą kaimo ekonomiką, sukuriant naujus pajamų šaltinius bei darbo vietas ir išsaugant kaimo paveldą;
- teikti paramą, vadovaujantis subsidiarumo principu ir regioninio, vietinio bei partnerystės lygio konsultacijomis;
- visiškas skaidrumas, numatant ir įgyvendinant programas pagal supaprastintus teisės aktus.

Šių žemės ūkio politikos tikslų buvo siekiama Lietuvoje ir kitose ES valstybėse kandidatėse, skiriant joms dideles finansinės paramos lėšas pagal SAPARD programą žemės ūkio ir kaimo plėtrai.

Dar didesnė finansinė parama Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtrai buvo suteikta pagal ES „Darbotvarkė 2000“ programą Lietuvai įstojus į ES. Šios paramos apimtys pagal atskiras sritis yra pateikiamos 8 lentelėje⁵⁰.

50 Rural Development Plan 2004-2006 Lithuania <http://www.zum.documents/politikos_portretai/LRDP_2008-11-07.pdf> [žiūrėta 2011-04-18].

8 lentelė / ES finansinė parama Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtrai 2004–2006 m.

Paramos rūšis	2004 m.	2005 m.	2006 m.
Tiesioginė parama (išmokos)	417,2	436,8	456,4
Intervencijai, rinkos priemonėms	80,1	193,7	204,4
Kaimo plėtrai (kompensacinės išmokos)	345,4	415,7	489,9
Struktūrinė parama (EŽŪOG fondo orientavimo dalis)	173,1	242,1	294,8
Nacionalinio biudžeto lėšos (kofinansavimas)	129,6	164,5	196,2
Valstybės parama	50	50	50
Iš viso	1206,1	1513,4	1702,2
Iš nacionalinio biudžeto	231,5	246,9	268,2
ES dalis proc.	81	84	84

Kaip matome iš 8 lentelėje pateikiamų duomenų, ES parama Lietuvos žemės ūkiui ir kaimo plėtrai buvo keturis su viršum kartų didesnė, negu ją buvo galima suteikti iš nacionalinio biudžeto lėšų. Padidėjęs europinis finansavimas skatino europinio kaimo modelio plėtrą Lietuvoje.

Kaimo plėtros modeliai

Vakarų Europoje gerokai anksčiau negu kur nors kitur pasaulyje buvo suvokta, kad darna visuomenėje ir valstybėje bei žmogaus harmonija su aplinka įsigali tada, kai visuomenėje susiformuoja gausus vidurinis visuomenės sluoksnis (savininkų visuomenė), kai visiems visuomenės nariams suteikiamos panašios galimybės naudotis ekosistemų ištekliais, kai pavyksta išvengti didelės turčinės visuomenės narių diferenciacijos, o darbas „sau“ valstybėse pradeda vyrėti prieš samdinio darbą „ponui“.

Siekiant tokių tikslų, Vakarų Europoje jau XV–XVIII a. buvo visiškai panaikinta baudžiava. Rusijos imperijoje ir jos okupuotose Baltijos valstybėse baudžiaviniai santykiai buvo pradėti naikinti tik po 1861 metais paskelbto caro Aleksandro II manifesto. Kai kuriose nūdienes Afrikos, Azijos ir Pietų

Amerikos valstybių kaimiškuose bendruomenėse vis dar gajūs baudžiamą priimančios visuomeniniai santykiai, kai žemvaldžiai feodalai disponuoja ne vien tik žemės nuosavybės teise, bet ir dažnai sprendžia bežemių ir mažžemių tų bendruomenių žmonių likimus.

Vakarų demokratiniam pasaulyje žemės ūkio pažangą lėmė itin racionali žemės reformos, todėl dvarų žemės buvo išdalytos mažžemiams kaimų gyventojams ir buvo suformuoti šeimos darbo pagrindu besiremiantys ūkiai. Tokiu būdu susiformavo gyvybingos kaimų bendruomenės, kuriose beveik neliko latifundijų savininkų ir kaimo proletariato, neliko ryškios kaimų bendruomenių narių turinės diferenciacijos, įsivyravo stiprus vidurinis kaimo visuomenės sluoksnis.

Vakarų Europoje susiformavęs šeimos darbu grindžiamas ūkininkavimas per šimtmečius įsitvirtino, išliko iki šiol ir įkūnija tradicinę Europos kaimo gyvenseną, kuri simbolizuoja bendruomeniškumą, savitarpio pagalbą, susikaupimą, žmogaus prisirišimą prie gamtos ir harmoningą ekosistemoms žmogaus veiklą.

Ilgą evoliucijos proceso metu Vakarų Europoje įsitvirtino toks ūkininkavimas, kurį Europos Tarybos posėdyje Liuksemburge 1997 m. buvo nutarta remti kaip europinio žemės ūkio modelį (*European Model of Agriculture – EMA*). Jo pagrindą sudaro darnus socialinių, ekonominių ir ekologinių vertybių derinimas. Svarbiausi šio modelio bruožai yra žemės ūkio veiklos daugiafunkciškumas ir daugiasektorė kaimo plėtra.

Gyventojai tokiaime kaime užsiima ne vien tik žemės ūkio ir maisto produkcijos gamyba, bet rūpinasi ir gamtinės aplinkos bei kraštovaizdžio išsaugojimu, plėtoja tradicinius amatus, puoselėja etnokultūrinį paveldą. Europinio modelio kaimuose paplitę šeimos ūkiai, o kaimų bendruomenėse vyrauja vidurinio visuomenės sluoksnio atstovai.

Europinio kaimo modelio priešingybės yra socialistine (komunistine) doktrina grindžiamas žemės ūkis bei Keirnso valstybių grupės (angl. *Cairns Group*) latifundinis žemės ūkis.

Keirnso grupės valstybių vadovai (Argentina, Australija, Brazilija, Čilė, Kolumbija, Kanada, Indonezija ir kt.), 1986 m. susirinkę Australijos Keirnso mieste (angl. *Cairns*) paskelbė siekius vykdyti savo žemės ūkio politikas, grindžiamas vien tik lyginamųjų pranašumų teorija, visišku rinkos liberalizavimu. Keirnso šalių žemės ūkio modelis kūrėsi ir plėtojosi nuo seno gerokai palankesnėmis gamtinėmis sąlygomis nei Skandinavijoje ar daugelyje kitų Europos žemyno valstybių.

Šiam modeliui būdinga latifundinis žemės ūkis, menčiau išugdyta ekologinė sąmonė, paplitusios genetiškai modifikuoto maisto technologijos, ryški kaimo bendruomenių narių turtinė diferenciacija su labai turtingais latifundijų savininkais ir beturčiais, bežemiais jų samdiniais, ženkli etnokultūrinio paveldo stoka ir sintezės būdu susiformavusi kaimo kultūra.

Priešingybė Keirnso ūkininkavimo modeliui yra socialistine (komunistine) doktrina grindžiamas teiginys, kad didelė agrarinė įmonė yra pranašesnė už valstiečio ūkį, kuri nuo 1864 m. įvykusio Pirmo internacionalo kongreso tapo neginčijama socialistinės, o vėliau ir komunistinės doktrinų dalimi⁵¹.

Nors komunistinės doktrinos pagrindu sukurta Sovietų imperija, kurioje vyravo didelės agrarinės įmonės, sugriuvo, bet pati doktrina vis dar turi šalininkų komunistinėse totalitarinėse diktatūrose (Šiaurės Korėja, Kuba), nemažai šalininkų ši doktrina turi ir postkomunistinių valstybių, įskaitant ir Lietuvos, senojoje nomenklatūrinėje valdininkijoje.

Konservatyviojo krikščioniško požiūrio ideologai pasisako už šeimos darbu grindžiamą ūkininkavimą, tradicinę Europos kaimo gyvenimą, kuri jiems simbolizuoja bendruomeniškumą, savitarpio pagalbą, susikaupimą ir žmogaus prisirišimą prie jį supančios aplinkos⁵².

Vakarų Europos valstybėse, nepaisant to, kad kai kuriose iš jų ilgus metus valdžioje vyravo socialdemokratine ar netgi komunistine ideologija besivadovaujančios partijos (Italija, Prancūzija), nebuvo net bandymų įgyvendinti nei Keirnso, nei socialistine doktrina grindžiamų žemės ūkio ir kaimo plėtros politikų.

Tai įrodo ir nuolat skelbiami Europos Sąjungos statistikos duomenys. 2009 m. 27 ES valstybių ūkio dydžio vidurkis buvo 22,0 ha, o 15 ES valstybių senbuvų ūkio dydžio vidurkis buvo 25,2 ha. Danijos fermerio ūkyje visiems darbams nudirbti tereikėjo tik 1,3 žmogaus darbo jėgos (angl. *full-time employee*). Kitaip tariant, kasdien ūkyje dirbo pats savininkas ir tik darbymečiu jam dar tekdavo pasikviesti talkon kokį nors kitą asmenį iš savo šeimos narių ar įdarbinti samdomą darbuotoją. Tais pačiais metais Vokietijos vidutinis statistinis fermerio ūkio dydis buvo toks, kuriame visiems darbams nudirbti pakako 1,6, o Nyderlanduose – 2,1 žmogaus darbo jėgos⁵³.

51 Rosener, W. *Valstiečiai Europos istorijoje*. Vilnius: Baltos lankos. 2000, p. 18–19.

52 Ten pat.

53 Eurostatas 2009 <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/publications/eurostat_yearbook> [žiūrėta 2010-03-22].

Klausimai

1. Ko siekiama kaimo plėtros politika?
2. Kada Bendrijoje buvo įdiegtos pirmosios kaimo plėtros priemonės?
3. Kuo pasižymi europinis žemės ūkio modelis?
4. Kas būdinga Keirnso grupės valstybių žemės ūkiui?

Literatūra

1. Rosener, W. *Valstiečiai Europos istorijoje*. Vilnius: Baltos lankos. 2000, p. 18–19.
2. Rural Development Plan 2004-2006 Lithuania – <http://www.zum.documents/politikos_portretai/LRDP_2008-11-07.pdf> [žiūrėta 2011-04-18].

5. Kaimo plėtros priemonės

Kaimo plėtros priemonės, kai šis bendrosios žemės ūkio politikos rams- tis pirmą kartą oficialiai buvo įvardytas „Darbotvarkėje 2000“, daugiau buvo skirtos padėti reformuoti pirmąjį ramstį. Dėl to reglamente 1257/1999 dėl paramos kaimo plėtrai ir Europos žemės ūkio garantijų bei orientavimo fon- do numatytas priemonės galima skirstyti į lydinčiąsias priemones, kurios buvo pradėtos taikyti 8-ajame dešimtmetyje pagal Mansholto planą ir vėliau (ankstyvas pasitraukimas, apželdinimas mišku ir agroaplinkosauga bei ma- žiau palankios vietovės) ir priemones, skirtas ūkiams modernizuoti (inves- ticinė parama, jaunųjų ūkininkų įsikūrimas, parama perdirbimui ir veiklai keisti).

Kaimo plėtros politikos reikšmei toliau augant, kito pačios kaimo plėtros samprata. Kai buvo išsąmoninta kaimo plėtros politikos socialinė reikšmė, nuo 2007 m. kaimo plėtros politikos priemonių sąrašą papildė nauja kryptis, nesusijusi tiesiogiai su žemės ūkio veikla ir skirta gyvenimo kokybei kaime gerinti ir įvairinti. 2007–2013 m. laikotarpiui skirtos priemonės skirstomos į tokias grupes: 1) žemės ūkio ir miškininkystės sektoriaus konkurencin- gumo didinimas (jaunųjų ūkininkų įsikūrimas ir ankstyvas pasitraukimas, mokymai ir konsultavimai, investiciniai projektai ir kokybės gerinimas); 2) aplinkosauga ir žemėtvarka (agrarinės aplinkosaugos priemonės, tauso- jančioji žemdirbystė, gyvūnų gerovė, mažiau palankios vietovės); 3) gyve- nimio kokybės gerinimas ir įvairinimas (ne žemės ūkio veiklos įvairinimas, parama makroįmonėms, kaimo paveldo išsaugojimas ir kaimų atnaujinimas, agroturizmo skatinimas).

Pagrindinės paskutinių dviejų grupių programavimo laikotarpio kaimo plėtros priemonės būtų: ankstyvas pasitraukimas iš aktyvios žemės ūkio veik- los, jaunųjų ūkininkų įsikūrimas, miškininkystės parama, agrarinė aplinko- sauga ir mažiau palankios vietovės ūkininkauti, profesinis mokymas.

Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas ir ankstyvas pasitraukimas iš žemės ūkio veiklos

Šių dviejų priemonių tikslas yra gerinti ūkių struktūrą ir palengvinti kar- tų pasikeitimą. Ankstyvo pasitraukimo iš žemės ūkio veiklos priemonė turi

užtikrinti pajamas žemdirbiams, atsisakantiems prekinės žemės ūkio veiklos, o parama jauniems ūkininkams turi paskatinti ir padėti jauniems ūkininkams pradėti verslą. Šios dvi priemonės turi ir kitą netiesioginį tikslą, tai yra padėti įgyvendinti bendrosios žemės ūkio politikos reformas, nes dažniausiai jauniems žmonėms būdingos liberalios nuostatos ir jie yra atviresni naujovėms, tuo tarpu pagyvenę žmonės, priešingai – jie konservatyvesni, nebesidomi naujovėmis, jų vengia ir dažnai netgi joms priešinasi. Tai yra viena iš priežasčių, kodėl bendrąją žemės ūkio politiką taip sunku reformuoti.

Jaunuojų ūkininku laikomas asmuo, kuris yra ne senesnis nei 40 m. ir kuriasi pirmą kartą. Tačiau, be šių reikalavimų, yra keliami ir kiti reikalavimai, susiję su atitinkamų kompetencijų bei profesinių įgūdžių turėjimu, t. y. jis turi turėti atitinkamų kompetencijų ar išsilavinimą. Norint gauti paramą, reikia pateikti veiklos plėtros verslo planą, laikytis kryžminės atitikties reikalavimų, būti valdos savininku. 2007–2013 m. laikotarpiu kaip paramą jaunajam ūkininkui įsikurti numatyta suma negali viršyti 55 tūkst. eurų.

Ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos priemonė skirta ne jaunesniems kaip 55 m. ūkininkams, kurie dar nėra sulaukę pensinio amžiaus ir iki veiklos nutraukimo ūkininkavo ne mažiau kaip 10 m. Toks asmuo turi visiškai nutraukti komercinę veiklą ir toliau gali ūkininkauti tik savo reikmėms. Ši priemonė taip pat skirta ir buvusiems to ūkio darbuotojams, kurie taip turi būti ne jaunesnis kaip 55 m., bet dar nesulaukę pensinio amžiaus. Taip pat tame ūkyje turėjo dirbti ne mažiau kaip 5 m. iki veiklos nutraukimo ir per 4 m. turi būti sukaukę ne mažiau kaip dvejų metų darbo stažą. Tiek pasitraukiančiam ūkininkui, tiek ūkio darbuotojui parama mokama ne daugiau kaip 15 m. Perleidėjui, kai valstybė narė pradeda mokėti pensiją, parama yra atitinkamai mažinama ir visai nustojama mokėti sulaukus 70 m. Tuo tarpu ūkio darbuotojui mokama, iki sulaukiama pensinio amžiaus. Perleidėjui parama gali siekti iki 18 tūkst. eurų per metus, o ūkio darbuotojui – iki 4 tūkst. eurų per metus.

Investiciniai projektai

Šia priemone yra siekiama gerinti bendrus žemės ūkio veiklos rezultatus, t. y. sumažinti gamybos sąnaudas, gerinti kokybę, higienos ir gyvūnų gerovės sąlygas, saugoti natūralią aplinką. Paprastai parama neskiriama toms investicijoms, kuriomis siekiama didinti gamybą tų produktų, kurių yra perteklius.

Agrarinės aplinkosaugos priemonės ir mažiau palankios ūkininkauti vietovės

Šia priemone siekiama padėti tiems ūkininkams, kurie ūkininkauja mažiau palankiose vietovėse (pvz., kalnuotose) ir vietovėse, pasižyminčiose agroaplinkosauginiais apribojimais. Priemonės esmė yra padėti išsilaikyti konkurencinėje kovoje tiems ūkininkams, kurie, be to, būtų priversti atsiskirti veiklos ir galbūt netgi palikti savo ūkius. Tai labai neigiamai atsilieptų kraštovaizdžio ir ūkininkavimo tradicijų išsaugojimui, kuris kalnuotuose regionuose (pvz., Alpių regionas) yra nemaža valstybės įvaizdžio ir kraštovaizdžio dalis. Dėl to galėtų smarkiai nukentėti dabar viena iš didžiausių verslo šakų pasaulyje – turizmas. Agroaplinkosauginės priemonės padeda išlaikyti tam tikrą ekologinę pusiausvyrą vietovėje ir neleidžia joms pavirsti apleistais plotais, kuriuose išsivyratų krūmynai ar kita netradicinė ekosistema.

Paramos esmė yra kompensuoti ūkininkams dėl šių sunkumų atsiradusias papildomas išlaidas. Jos turi būti pakankamos, kad veiksmingai būtų įveikiamos gamtinės kliūtys, tačiau vengiama perkompensavimo. Šiuo atveju ūkininkas įsipareigoja ne mažiau kaip 5 m. vykdyti žemės ūkio veiklą. Kalnuotoms vietovėms laikomos tos vietovės, kurioms būdinga nepalankios klimato sąlygos, trumpesnė vegetacija, šlaitų priežiūra yra reikalinga specializuota technika. Kitos mažiau palankios ūkininkauti vietovės yra tos, kurioms gresia būti apleistoms dėl mažo žemės derlingumo arba spartaus mažėjančio gyventojų skaičiaus, kas grėstų veiklos tęstinumui. Didžiausia išmoka kalnuotose vietovėse gali būti 2250 eurų, o kitose nepalankiose vietose – 1150 eurų.

Agrarinės aplinkosaugos atveju ūkininkas agroaplinkosauginius įsipareigojimus savanoriškai prisiima paprastai 5–7 metams. Agroaplinkosauginiai įsipareigojimai, remiantis 2003 m. Tarybos reglamentu nr. 1782/2003, apima visuomenės, gyvūnų ir augalų sveikatos, aplinkos, gyvūnų gerovės ir geros agrarinės būklės sritis. Agroaplinkosauginiai įsipareigojimai numato daugiau nei įprastos gero ūkininkavimo praktikos taikymą. Išmokų dydžiai gali svyruoti nuo 200 EUR už gyvulį iki 900 EUR už ha. Parama skaičiuojama atsižvelgiant į tokius kriterijus kaip prarastos pajamos, papildomos sąnaudos dėl įsipareigojimo ir būtinybė suteikti paskatą.

„Natura 2000“ priemonė yra skirta išsaugoti ES mastu retas ir nykstančias gyvūnų ir augalų rūšis ir jų buveines, nes dėl agrarinės revoliucijos ir suintensyvėjusios žemdirbystės visoje Europoje kilo grėsmė natūralioms buveinėms, sumažėjo daugelio rūšių populiacijų. „Natura 2000“ – tai europinis

saugomų teritorijų tinkas ir jo idėja yra apsaugoti buveines bei rūšis nuo išnykimo. „Natura 2000“ tinklas sudarytas remiantis 1992 m. direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos ir 1979 m. direktyva nr. 79/409/EEB dėl laukinių paukščių apsaugos. Tai yra privalomi ES teisės aktai, kurie turi būti perkelti į nacionalinę teisę ir įgyvendinami.

Žemės ūkyje tai reiškia, kad per visą žemdirbystės istoriją kai kurios teritorijos ir ekosistemos suaugo ir yra glaudžiai susijusios su žmogaus veikla, todėl norint tokias ekosistemas išsaugoti, jose turi būti tęsiama tradicinė žemdirbystė. Tokiose teritorijose veikla yra ribojama, nustatant, kada ir kokia veikla leidžiama, kad būtų išsaugotas ekosistemos reprodukcinis procesas. Tokiu atveju ūkininkams išmokamos kompensacijos iš Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai.

Miškininkystės rėmimas

Parama yra skirta ūkinei, ekologiškai ir socialinei miškų funkcijai vystyti. Ši parama skiriama privačių miškų savininkams ar jų asociacijoms arba savivaldybėms ar jų asociacijoms. Parama skiriama apželdinant mišku žemės ūkio paskirties žemę su sąlyga, kad tai atitinka vietines sąlygas, tarp jų ir gamtines. Parama skiriama miško įveisimo išlaidoms ir priežiūros išlaidoms pirmuosius penkerius metus padengti. Jei buvo apželdinta žemės ūkio paskirties žemė, tai savininkui yra kompensuojamos prarastos pajamos, tačiau ne ilgiau kaip 15 m. Parama neskiriama ūkininkams, kurie gauna ankstyvo pasitraukimo paramą ir kalėdinėms egletėms sodinti.

Gyvenimo kokybės gerinimas ir įvairinimas

Šia kaimo plėtros kryptimi yra siekiama bendresnių tikslų, kurie atitinka sanglaudos politikos prioritetus. Tai susiję su socialine ir ekonomine sanglauda tiek pačiose kaimiškose vietovėse, tiek tarp kaimo ir miesto. Tie tikslai išeina iš žemės ūkio srities ir apima bendruosius socialinės ir ekonominės politikos aspektus kaimiškose vietovėse. Dėl to šios krypties priemonės suskirstytos į ekonominės veiklos skatinimą kaimiškose vietovėse ir socialinių paslaugų užtikrinimą, kurios sudarytų sąlygas atitinkamai gyvenimo kokybei kaime. Ekonominės veiklos kryptį sudaro tokios priemonės kaip ne žemės ūkio veiklos įvairinimas, parama mikroįmonėms ir turizmas, o tai yra paskata alternatyviems verslams kaimuose steigti. Socialinės veiklos kryptį sudaro

priemonės, skirtos paslaugų sferai vystyti, tai suprantama kaip laisvalaikio ir kultūrinė veikla, subsidijos nedidelio masto infrastruktūrai kurti. Kaimo atnaujinimo ir plėtros priemonė yra skirta kaimo kultūriniam paveldui išsaugoti, tai apima ne tik pastatų, bet ir kraštovaizdžio išlaikymą ir modernizavimą, be to, tradicinių amatų puoselėjimą.

LEADER

Keičiantis padėčiai žemės ūkyje, kai augo susirūpinimas dėl kai kurių teritorijų depopuliacijos ir užimtumo mažėjimo bei aplinkosauginių problemų, vis labiau didėjo kaimo plėtros reikšmė. Tuo pačiu metu kilo debatai dėl kaimo vietovių socialinio ir ekonominio vaidmens valstybės raidoje bei gebėjimo vykdyti struktūrinius pokyčius ir prisitaikyti prie naujų realijų. Taigi kaimui reikėjo naujos veiklos, o svarbiausia – naujų išteklių toms veikloms atsirasti ir darbo vietoms kurti. Komisija pripažino, kad kaimiškiosios vietovės susiduria su daugybe problemų, kurios smarkiai riboja jų vystymosi galimybes. Tuo tikslu buvo inicijuota Bendrijos iniciatyvos programa LEADER I (1991–1993). Iniciatyva LEADER I buvo išeties taškas, kuriant naują požiūrį į kaimiškųjų vietovių vystymo politiką. Ji buvo pratęsta programa LEADER II (1994–1999), kuri, palyginti su LEADER I, pradėjo plačiau naudoti naujus sprendimus, ypač telkiantis į įgyvendinamų projektų inovacinius aspektus. Šios pirmosios dvi programos buvo daugiau eksperimentinės, tačiau tai leido nubrėžti reikiamas vietinės veiklos schemas. Kuriant naujas 2000–2006 m. LEADER gaires, Komisija nurodė stipriausias ankstesnių iniciatyvų ypatybes: vietinių subjektų suaktyvinimas; decentralizuotas, integruotas ir iš apačios kylanti iniciatyva sprendžiant teritorines problemas; kaimiškųjų vietovių atvirumas žinių ir patirčių, kurios ateina iš kitų vietovių, mainams; administracinių, techninių ir finansinių mechanizmų kūrimas remiant mažas iniciatyvas ir projektus⁵⁴.

2000–2006 m. Komisija nutarė pratęsti šią programą, pavadintą LEADER+. Ši programa yra ligšiolinių Bendrijos iniciatyvų, kurių tikslas buvo spręsti kaimiškųjų vietovių problemas, tąsa. Iki 2007 m. ši programa buvo viena iš ES struktūrinių fondų finansuojamų iniciatyvų, kurios tikslas

54 Commission notice to the member states of 14 april 2000 laying down guidelines for the community initiative for rural development (leader+), <http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/pdf/library/methodology/139_en.pdf> [žiūrėta 2006-02-12].

– padėti vietiniams veikėjams kaimo vietovėse sutelkti ir duoti impulsą vidiniams regiono ištekliams veikti ilgalaikio regiono vystymosi linkme. Skatindama integruotą, aukštos kokybės ir originalių darnaus vystymo projektų įgyvendinimą, ši iniciatyva pagrindinį dėmesį skiria partnerystei ir keitimosi patirtimi tinklams. Šiai programai 2000–2006 m. išleista apie 5046,5 mln. eurų, iš kurių EŽŪOGF orientavimo skyriaus skiriama 2020 mln. eurų (1999 m. kainomis), o kita dalis – iš privačių ir viešųjų lėšų⁵⁵.

2000–2006 m. iniciatyva LEADER+ įsteigta remiantis Tarybos reglamentu Nr. 1260/99. Komisijos priimtos 2000 m. balandžio 14 d. LEADER+ gairės išvysto ir patikslina bendras reglamento nuostatas, nustatydamos tikslus, apimtis ir metodus, įgyvendinant iniciatyvą dėl kaimiškųjų vietovių vystymo. Valstybės narės rengia ir teikia Komisijai programų pasiūlymus dėl LEADER+ iniciatyvos, kurios turi atitikti gaires. Tai yra būtina sąlyga, kad Komisija patvirtintų programą ir skirtų finansavimą iš EŽŪOGF orientavimo sekcijos.

Visos šios iniciatyvos yra tęsiamos LEADER+. Tai yra dėl bendro teigiamo rezultato, gauto iš ankstesnių iniciatyvų bei dėl tolesnės būtinybės toliau keisti socialinę ekonominę kaimiškųjų vietovių struktūrą, kurios kyla iš žemės ūkio sektoriuje vykstančių pokyčių, kurie atsiranda dėl bendrosios žemės ūkio politikos reformos, didinamų reikalavimų produktų kokybei, didelio tempo diegiant naujas technologijas ir augančios pasaulinės integracijos.

Todėl LEADER+ turi tapti vietinės iniciatyvos paramos forma ir būti kompleksiška su pagrindinėmis Bendrijos politikomis. Iniciatyva turi paskatinti vietinius subjektus galvoti ir išnaudoti endogeninį potencialą, o vėliau jį remti įgyvendinant integralias ir originalias subalansuoto vystymosi strategijas. Tokios strategijos turi pristatyti inovacinius problemų sprendimus: išsaugoti gamtos ir kultūrinį paveldą, kurti naujas darbo vietas; kelti vietinės visuomenės organizacinius gebėjimus.

Tiesioginiai finansinės paramos iš LEADER+ gavėjai yra vadinamosios vietinės veiklos grupės (VVG) (ang. *Local Action Groups*). Jos yra atsakingos už vietinių strategijų rengimą ir įgyvendinimą. VVG sudėtis turi būti subalansuota ir reprezentatyvi. VVG sudėtis turi būti tokia, kad į ją įeitų visi socia-

55 Leader+, Introduction, <http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/index_en.htm> [žiūrėta 2007-03-12]; <<http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/g24208.htm>> [žiūrėta 2007-02-20].

linių-ekonominių grupių atstovai, esantys toje vietovėje. Priimant sprendimus turi dalyvauti ne mažiau kaip 50 proc. socialinių ir ūkinių atstovų.

Iniciatyva LEADER+ yra skirta nedidelėms kaimiškoms vietovėms.

LEADER+ telkiasi į tris veiklos sritis:

1 veikla: pilotinių ir inovacinių integruoto vystymosi strategijų, kurios paremtos iniciatyvomis „iš apačios“ ir horizontalia partneryste, rėmimas;

2 veikla: tarptertorinio ir tarptautinio bendradarbiavimo rėmimas;

3 veikla: kaimiškųjų vietovių bendradarbiavimo tinklo kūrimas, įtraukiant į tai visus veikėjus, reikšmingus to regiono vystymuisi, neatsižvelgiant į tai, ar jie vykdo kokius projektus LEADER+ pagrindu, ar ne.

9 lentelė / „Leader“ raida

„Leader“ iniciatyvos	Vietos veiklos grupių skaičius	Teritorija, kurioje metodas taikomas	ES finansavimas mln. eurų
Leader I	217	367 000 km ²	442
Leader II	906	1 378 144 km ²	1 755
Leader +	893	1 577 386 km ²	2 105,1

Šaltinis: <http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/pdf/library/methodology/leader_approach_lt.pdf> [žiūrėta 2007-03-12].

LEADER – kilo iš prancūziškos frazės *Liaison entre actions de développement rural*, kuri verčiama kaip kaimo plėtros darbų sąsajos. LEADER nėra tam tikras nustatytas priemonių rinkinys, o greičiau kaimo plėtros sutelkimo ir jos įgyvendinimo vietos bendruomenėse metodas. Pagrindinė LEADER idėja yra ta, kad kaimo vietovių plėtra turi rūpintis pačios kaimo bendruomenės, pačios priimti sprendimus ir pačios prisiimti atsakomybę už juos. LEADER pagalba yra ieškoma būdų, kaip spręsti ir tenkinti kaimo poreikius, taip tarsi kuriama laboratorija, kurioje yra išbandomi seni ir nauji metodai. LEADER skatina ieškoti būdų, kaip tapti ir išlikti konkurencingiems, kaip geriausiai naudoti turimus išteklius ir spręsti egzistuojančias problemas, skatina socialinės ir ekonominės veiklos subjektus dirbti kartu, gaminti prekes

ir teikti paslaugas, kurios jų vietovėje sukurtų kuo daugiau pridėtinės vertės. Taip šis metodas gerina tiek ūkininkų, tiek kitų kaimo gyventojų gyvenimo kokybę. Jis davė vertingų rezultatų daugelyje ES-15 valstybių. LEADER metodas parodė, kad jis gerai veikia įvairiomis aplinkybėmis ir skirtingose vietovėse ir jį galima pritaikyti labai įvairiems kaimo poreikiams tenkinti. LEADER metodas skatinantis vietos gyventojus ir organizacijas dalyvauti rengiant ir įgyvendinant vystymosi strategijas, pasirodė esanti vertinga kaimo plėtros priemonė. Dėl to jis tapo sudėtine kaimo plėtros politikos dalimi. LEADER nuo pat pradžių stengėsi įtraukti kuo daugiau vietinių partnerių, t. y. iniciatyva turi eiti „iš apačios į viršų“. Dėl savo sėkmės šis metodas sukėlė didelį susidomėjimą ir buvo pradėtas taikyti kitose srityse⁵⁶.

LEADER metodas skiriasi nuo kitų programų tuo, kad nenurodo, kas turi būti padaryta, o pasako, kaip turi būti daroma. Šis metodas remiasi septyniais pagrindiniais elementais⁵⁷:

- 1 elementas. Į vietovę orientuota vietos plėtros strategija;
- 2 elementas. Metodas „iš apačios į viršų“;
- 3 elementas. Valstybinio ir privačiojo sektoriaus partnerystė: vietinės veiklos grupės (VVG);
- 4 elementas. Naujovių diegimo lengvinimas;
- 5 elementas. Integruota ir daugiasektorė veikla;
- 6 elementas. Darbas LEADER tinkle;
- 7 elementas. Bendradarbiavimas su kitomis vietos veiklos grupėmis (VVG).

Nuo 2007 m. LEADER programa yra įtraukiama į kaimo plėtros programas ir nustoja funkcionuoti kaip Bendrijos iniciatyvos programa, tačiau gauta gera praktika ir patirtis paskatino jos nenutraukti ir toliau tęsti. LEADER metodas toliau bus taikomas kaimo plėtros programose, o tai sudaro daug didesnes galimybes gauti didesnę finansavimą, kartu ir plačiau įgyvendinti šį metodą puoselėjant kaimą.

56 „Leader“ metodas: pagrindai, Europos Komisija, <http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/pdf/library/methodology/leader_approach_lt.pdf> [žiūrėta 2007-03-12].

57 „Leader“ metodas: pagrindai, Europos Komisija, <http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/pdf/library/methodology/leader_approach_lt.pdf> [žiūrėta 2007-03-12].

Klausimai

1. Ko siekia kaimo plėtros politika?
2. Kada atsiranda pirmosios kaimo plėtros priemonės?
3. Kada kaimo plėtros politika tampa oficialia bendrosios žemės ūkio politikos dalimi?
4. Kada pirmą kartą buvo įvesta ankstyvo pasitraukimo iš žemės ūkio veiklos priemonė?
5. Kas yra LEADER priemonė?
6. Kokie pokyčiai įvyko kaimo plėtros politikoje po 2007 m.?
7. Kokiems poreikiams tenkinti yra skirta LEADER priemonė ir kas turi imtis iniciatyvos pagal šią priemonę?

Literatūra

1. Aleknavičius, P., *Kaimiškųjų teritorijų žemės naudojimo problemos. Žemės ūkio mokslai, Lietuvos mokslų akademija*, 2007, p. 83, 84.
2. Commission communication transmitted to the Council and to the European Parliament on 29 July 1988, The future of rural society, COM (88) 501, 1988.
3. Commission of the European Communities, Guidelines for rural development actions linked to the functioning of rural market, 1989, SEC (89) 1717 final.
4. Council of Europe, Parliamentary Assembly, European Charter for Rural Areas, doc. 7507, 1996, <<http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc96/EDOC7507.htm>> [žiūrėta 2011-02-22].
5. Dapkus, R. Žemės konsolidacija kaip vienas esminių kaimiškųjų regionų subalansuotos plėtros veiksmų. *Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai*. Kaunas. LŽŪU, 2008, Nr. 1 (12), p. 57–65. ISSN 1822-6760.
6. Planting seeds for rural futures – rural policy perspectives for a wider Europe, 2nd European Conference on Rural Development, 12–14 November 2003, Salzburg, <http://ec.europa.eu/agriculture/events/salzburg/panels/intro_en.pdf> [žiūrėta 2011-03-12].

7. The Cork Deklaration – A living countryside, <http://ec.europa.eu/agriculture/rur/cork_en.htm > [žiūrėta 2011-03-12]; <http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leader2/dossier_p/en/dossier/cork.pdf> [žiūrėta 2011-03-12].
8. Tracy, M. *Maisto pramonės ir žemės ūkis rinkos ekonomikos sąlygomis. Žemės ūkio politika Europos Sąjungoje*. Vilnius: Diemedis, 1998.

6. Kaimo plėtros politikos Lietuvoje įgyvendinimas pagal ES bendrąją žemės ūkio politikos 2003 metų reformą

Remiantis ES bendrosios žemės ūkio politikos 2003 m. reformos nuostatomis buvo parengtos Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės, kurios buvo suskirstytos ir numatytos įgyvendinti pagal šias keturias pagrindines kryptis:

Pirmoji kryptis – Žemės, maisto ūkio ir miškininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimas;

Antroji kryptis – Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas;

Trečioji kryptis – Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas;

Ketvirtoji kryptis – *Leader* metodo įgyvendinimas⁵⁸.

PIRMOJI KRYPTIS. Žemės, maisto ir miškininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimas

Pagal šią kryptį yra numatytos įgyvendinti devynios priemonės:

- Profesinio mokymo ir informavimo veikla;
- Naudojimasis konsultavimo paslaugomis;
- Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas;
- Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos;
- Pusiau natūrinis ūkininkavimas;
- Žemės ūkio valdų modernizavimas;

Miškų ekonominės vertės didinimas;

Žemės ūkio ir miškininkystės plėtra ir pritaikymo infrastruktūra;

Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas.

1 priemonė. Profesinio mokymo ir informavimo veikla. Vykdoma, vadovaujantis Tarybos reglamento (EB) nr. 1698/2005 20 ir 21 straipsniais bei Komisijos reglamentu (EB) nr. 1974/2006.

Pasinaudojant šiai priemonei skiriamais finansiniais ištekliais, siekiama skatinti Lietuvos ūkių konkurencingumą per ūkininkų ir kaimo gyventojų

58 Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės. Lietuvos žemės ūkio ministerija, 2007.

mokymą bei švietimą. Pagal šią priemonę yra numatyta finansinė parama dviem veiklos sritims.

1.1. *Pirmai veiklos sričiai* priskiriama visų asmenų, susijusių su žemės ir miškų ūkio veikla, mokymai ir informavimas, organizuojant seminarus, lauko dienas, trumpalaikius kursus ir kt. Mokymų metu gilinamasi į ūkio valdymo, aplinkosaugos, gyvūnų gerovės, gyvūnų ir augalų sveikatos, finansų valdymo, inovacijų ir naujų technologijų taikymą žemės ir miškų ūkyje.

1.2. *Antrai veiklos sričiai* yra priskiriamos institucijos ir organizacijos, vykdančios žemės ir miškų ūkio, maisto produktų perdirbimo ir apdorojimo mokslinius tyrimus ir (ar) užsiimančios jų rezultatų bei inovacijų sklaida. Parama teikiama parodomiesiems bandymams, seminarams, lauko dienoms organizuoti.

Mokymo ir informavimo veiklą vykdo Žemės ūkio ministerijos paskirtos privačios ar valstybinės institucijos, žemdirbių savivaldos organizacijos, asociacijos, valstybės ir savivaldybių įstaigos, nevyriausybinės organizacijos, viešosios įstaigos, kurios yra atrankamos pagal tinkamumo paramai gauti ir pirmumo atrankos kriterijus.

Mokymą organizuojančios institucijos konkurso būdu atranka mokymą vykdančias institucijas. Atrankos pirmumo kriterijus nustato Žemės ūkio ministerija priemonės įgyvendinimo taisyklėse.

Parama neskiriama įvadiniams mokymams, sudarantiems profesinio mokymo ar aukštojo mokslo įstaigų formaliojo žemės ūkio ir miškininkystės mokymo programų ar sistemų dalį.

Pagal pirmą veiklos sritį vienam projektui gali būti skiriama iki 800 tūkstančių eurų, pagal antrą veiklos sritį – iki 100 tūkstančių eurų. Finansuojama iki 100 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų. Pirmosios krypties pirmai priemonei finansuoti skiriamų lėšų apimtis pateikiamos 10 lentelėje.

10 lentelė / 2007–2013 m. pagal pirmosios krypties pirmą priemonę numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
16 539 999	100	12 404 999	75	4 135 000	25

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Per 2007–2013 m. numatyta tokiu būdu apmokyti 56 tūkstančius Lietuvos žemės ir miškų ūkyje užimtų žmonių.

2 priemonė. Naudojimasis konsultavimo paslaugomis. Įgyvendinama vadovaujantis Tarybos reglamento (EB) nr. 1698/2005 20 straipsnio ir Komisijos reglamento (EB) nr. 1974/2006 15 straipsnio nuostatomis.

Pagal šią priemonę yra apmokamos išlaidos, susijusios su konsultavimu, siekiant gerinti žemės ir miškų ūkio veiklą per valdymo efektyvumą, užtikrinti agrarinę aplinkosaugą, darbo saugos standartų įgyvendinimą, buhalterinės apskaitos tobulinimą.

Paramą gali gauti fiziniai ir juridiniai asmenys, užsiimančys žemės ūkio veikla ir teisės aktų nustatyta tvarka įregistravę žemės ūkio valdas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registre ar įregistravę ūkininkų ūkius Lietuvos Respublikos ūkininkų ūkių registre, arba miškų savininkai, įregistravę savo valdas Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registre.

Konsultacijas teikia pagal Žemės ūkio ministerijos nustatytas taisykles akredituotos konsultavimo įstaigos ir konsultantai.

Paramos gavėjas gali gauti nuo 250 eurų iki 750 eurų, neviršijant 1500 eurų per visą 2007–2013 m. finansavimo laikotarpį. Pirmosios krypties antros priemonės finansavimo apimtys absoliučiais skaičiais ir procentine išraiška pateikiamos 11 lentelėje.

11 lentelė / 2007–2013 m. pagal pirmosios krypties antrą priemonę numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
36 419 999	100	27 314 999	75	9 105 000	25

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Per visą laikotarpį numatoma, kad tokiu būdu finansuojama konsultavimo paslauga pasinaudos 100 tūkstančių ūkininkų ir 1000 miškų savininkų.

3 priemonė. Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas. Įgyvendinama pagal Tarybos reglamento (EB) nr. 1698/2005 20 ir 22 straipsnių bei Komisijos reglamento (EB) nr. 1974/2006 13 straipsnio nuostatas.

Šia priemone yra siekiama gerinti žemės ir miškų ūkyje užimtų žmonių amžiaus struktūrą, nes jauni ūkininkai sėkmingiau pritaiko naujas technologijas, yra imlesni mokslo naujovėms, inovacijoms ir kartu prisideda prie žemės ir miškų ūkio verslo konkurencingumo didinimo.

Paramos gavėjais pagal šią priemonę gali tapti ūkininkai, kurie paraiškos pateikimo metu atitinka šiuos reikalavimus:

- yra jaunesni kaip 40 metų amžiaus;
- turi pakankamą profesinių įgūdžių ir kompetenciją;
- pateikia ūkinės veiklos plėtros planą;
- pirmą kartą kuriasi savo vardu kaip žemės ūkio valdos ir (arba) ūkio valdytojai (valda negali būti perregistruota sutuoktinio vardu);
- yra įregistravę žemės ūkio valdą ir ūkį ne anksčiau kaip prieš dvejus metus iki paramos paraiškos pateikimo.

Pagal šią priemonę gali būti finansuojamos išlaidos gamybinių pastatų ar statinių statybai ir rekonstrukcijai, įskaitant statybinių medžiagų įsigijimą ir darbams skirtas išlaidas. Gali būti kompensuojamos žemės įsigijimo išlaidos iki 10 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų sumos, naujos žemės ūkio technikos, įrangos, įskaitant kompiuterinę ir programinę įrangą, skirtą projekto reikmėms įsigijimo išlaidos.

Kompensuojamos infrastruktūros ūkio valdoje tvarkymo (kelių tiesimas ir taisymas, vandentiekio, kanalizacijos, drenažo, artezinių gręžinių, laistymo sistemų, iki 250 KW galios vėjo jėgainių statybos) bei daugiamečių vaiskrūmių ir vaismedžių bei sodmenų naujiems sodams įveisti išlaidos.

Didžiausia parama įsikurti negali viršyti 40 tūkstančių eurų, o paramos dydis priklauso nuo nuosavų ar nuomojamų žemės ūkio naudmenų plotų. Už 1 ha, kuriant gyvulininkystės, augalininkystės arba mišrų ūkį suteikiama iki 1 tūkstančio eurų parama, o kuriant specializuotą sodininkystės, daržininkystės, vaistažolininkystės, uogininkystės, gėlininkystės ūkį – 2 tūkstančiai eurų. Finansavimo apimtys pagal pirmos krypties trečią priemonę absoliučiais skaičiais ir procentine išraiška pateikiami 12 lentelėje.

12 lentelė / 2007–2013 m. pirmosios krypties trečiai priemonei numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
62 240 000	100	46 68 000	75	15 560 000	25

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Numatoma, kad per 2007–2013 m. tokiu būdu Lietuvoje bus paskatinta įsikurti 1806 jaunieji ūkininkai.

4 priemonė. Ankstyvas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos. Įgyvendinama pagal Tarybos reglamento nr. 1698/2005 (EB) 20 ir 23 straipsnių bei Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) 14 straipsnio ir II priedo nuostatas.

Šia paramos priemone yra siekiama suteikti ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos paramą žemės savininkams, galintiems perleisti savo neefektyvius ūkius jauniems ūkininkams ir tokiu būdu didinti ūkių ekonominį gyvybingumą ir konkurencingumą laisvoje rinkoje.

Į paramą pagal šią priemonę gali pretenduoti kiekvienas fizinis asmuo, užsiimantis žemės ūkio veikla ir įregistravęs savo valdą, bei ūkio darbuotojai.

Pareiškėjas paramai gauti paraiškos pateikimo dieną turi būti ne jaunesnis (-ė) kaip 55 metų amžiaus, tačiau dar nesulaukęs pensinio amžiaus ir užsiimantis žemės ūkio veikla ne mažiau kaip 10 metų prieš perleidžiant ūkį ir ne mažesniame kaip 1 ha žemės ūkio naudmenų plote. Pareiškėjas, sulaukęs pensinio amžiaus, privalo turėti teisę į valstybinę socialinio draudimo pensiją.

Ūkio darbuotojas gali pretenduoti į šią paramą tik tuomet, jeigu jis yra nusprendusio pasinaudoti ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos priemone ūkio darbuotojas ir paraiškos pateikimo dieną:

- yra ne jaunesnis (-ė) kaip 55 metų amžiaus, tačiau dar nesulaukęs nustatyto pensinio amžiaus;
- apsisprendęs nutraukti ūkio darbuotojo veiklą;
- ankstesnius penkerius metus bent pusę savo darbo laiko yra dirbęs ūkiuose kaip ūkio darbuotojas;

- per ketverius metus iki perleidėjo ankstyvo pasitraukimo iš prekinės žemės ūkio gamybos yra dirbęs perleidėjo žemės ūkio valdoje ir sukaupęs darbo stažą, lygų ne mažiau kaip dveji metai (visos darbo dienos) darbo;
- turintis teisę sulaukęs pensinio amžiaus gauti valstybinę socialinio draudimo pensiją.

Žemės ūkio valdos perėmėjas privalo atitikti šiuos reikalavimus:

- pakeisti ūkio perleidėją, įkurdamas ūkį pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“, arba paraiškos pateikimo dieną būti jaunesnis kaip 50 metų amžiaus (perėmėju negali būti perleidėjo sutuoktinis);
- perimti iš perleidėjo visą valdą, išskyrus perleidėjui leidžiamą pasilikti valdos dalį (ne daugiau kaip 3 ha);
- paraiškos pateikimo dieną turėti žemės ūkio srities profesinių įgūdžių arba kvalifikaciją.

Paramos pagal šią priemonę gavėjas privalo visam laikui nutraukti prekinę žemės ūkio gamybą ir perleisti savo valdą kitiems ūkininkams. Jam leidžiama pasilikti sodybą ir ne daugiau kaip 3 ha žemės ūkio naudmenų. Paramos gavėjas ir jo sutuoktinis nebegali pardavinėti žemės ūkio produkcijos ir ūkininkauja tik savo reikmėms tenkinti. Ūkio darbuotojas, gaunantis paramą, negali atnaujinti ūkio darbuotojo veiklos.

Ūkių perleidėjams, pasitraukiantiems iš prekinės žemės ūkio gamybos, teikiama parama susideda iš dviejų dalių – pastoviosios ir kintamosios.

Pastoviąją dalį sudaro:

- kompensacinė išmoka, apskaičiuojama kaip vidutinės valstybinės socialinio draudimo senatvės pensijos, prognozuojamos 2007–2013 metais, vidurkis. Tai metinė 1549 eurų suma, išmokama paramos gavėjui nacionaline valiuta (jei vidutinės valstybinės socialinio draudimo senatvės pensijos vidurkis padidės daugiau kaip 20 proc., 2007–2013 m. Kaimo plėtros programos pakeitimai, susiję su išmokų dydžio keitimu, gali būti suderinti su Europos Komisija);
- priedas, mokamas tuo atveju, kai pareiškėjas turi išlaikomą sutuoktinį (ne jaunesnį kaip 55 metų amžiaus ir dar nesulaukęs pensinio amžiaus bedarbių, negaunantį valstybinių socialinių išmokų);
- kadangi paramos gavėjui parama yra teikiama ir sulaukus pensinio amžiaus, pastoviosios paramos dydis (išskyrus priedą už išlaikomą

sutuoktinį), jam pradėjus gauti valstybinio socialinio draudimo pensiją, mažinamas atskaičiuojant jo gaunamą metinę valstybinės socialinio draudimo pensijos sumą.

Kintamąją paramos dalį sudaro metinė išmoka už nuosavybės teise priklausiusią žemę, mokant po 93 eurus už hektarą, tačiau ne daugiau kaip už 20 ha.

Parama pasitraukusiesiems iš prekinės žemės ūkio gamybos yra mokama ne ilgiau nei 15 metų, arba iki paramos gavėjui sukaks 70 metų, o ūkio darbuotojui – iki valstybėje nustatyto pensinio amžiaus.

Jei paramos gavėjas miršta laikotarpiu, kuriuo jam teikiama parama už ankstyvą pasitraukimą iš prekinės žemės ūkio gamybos, ši parama gali būti toliau mokama jo sutuoktiniui. Finansavimo apimtys, skirtos pagal pirmosios krypties ketvirtą priemonę absoliučiais skaičiais ir procentine išraiška pateikiamos 13 lentelėje.

13 lentelė / 2007–2013 m. pagal pirmosios krypties ketvirtą priemonę numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
167 149 779	100	125 362 334	75	41 787 445	25

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Numatoma, kad tokiu būdu parama per šį laikotarpį pasinaudos 6700 ūkininkų 55–64 metų amžiaus ir 45 proc. jų bus vyrai. Planuojamas parama pasinaudojusių ūkio darbuotojų skaičius sieks 3 tūkstančius.

5 priemonė. Pusiau natūrinis ūkininkavimas. Igyvendinama pagal Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 (EB) 20 ir 34 straipsnių bei Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) 24 straipsnio nuostatas.

Šios priemonės tikslas yra remti smulkias žemės ūkio valdas, siekiant ekonominio gyvybingumo, didesnio darbo našumo ir konkurencijos rinkoje.

Paramos gavėjais gali tapti visi fiziniai asmenys, užsiimantys žemės ūkio produktų gamyba ir įregistravę valdą. Jiems gali būti kompensuojamos išlai-

dos, susijusios su gamybinių pastatų statyba ar rekonstrukcija, naujos žemės ūkio technikos ir technologijų įsigijimu. Parama neskiriama investicijoms į bitininkystę.

Pareiškėjas paramai gauti turi atitikti bendrąsias paramos nuostatas bei investicinius reikalavimus, nustatytus Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programoje. Pareiškėjo valdos dydis turi būti 2–3,99 ekonominio dydžio vienetų (EDV) ir būti užregistruota Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registre.

Jei pareiškėjas nevedė ūkio apskaitos, nuo paraiškos pateikimo dienos jis įsipareigoja tvarkyti buhalterinę apskaitą Lietuvos Respublikos teisės aktuose nustatyta tvarka. Pristatomas verslo planas, kuriame:

- pateikiama įrodymų, kad žemės ūkio valda taps ekonomiškai gyvybinga, t. y. per pirmus trejus metus žemės ūkio valdos dydis, vertinant pagal EDV, padidės 20 proc.;
- detalai aprašomos reikalingos investicijos, plėtros gairės ir tikslai.

Didžiausia metinė paramos suma vienai žemės ūkio valdai – 1500 eurų. Parama skiriama pagal „3+2“ principą, kai po trejų plano įgyvendinimo metų įvertinama verslo plano realizavimo pažanga. Jei verslo planas yra vykdomas, parama skiriama dar dvejiems metams. Finansavimo apimtys absoliučiais skaičiais ir procentine išraiška, numatytos šiai priemonei įgyvendinti, pateikiamos 14 lentelėje.

14 lentelė / 2007–2013 m. pagal pirmosios krypties penktą priemonę numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
29 890 000	100	22 417 500	75	7 472 500	25

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_ple-tros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_ple-tros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Numatoma, kad šia priemone pasinaudos 1250 ūkininkų, kurių valdų dydžiai yra 5–10 ha, ir 2 400 ūkininkų, valdančių daugiau kaip 10 ha žemės ūkio naudmenų.

6 priemonė. Žemės ūkio valdų modernizavimas. Įgyvendinama pagal Tarybos reglamento Nr. 1798/2005 (EB) 20 ir 26 straipsnių bei Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) 17 straipsnio nuostatas.

Pagal šią priemonę yra skiriama investicinė parama į žemės ūkio materialųjį ir nematerialųjį turtą, siekiant efektyvinti ūkio veiklą, didinti žemės ūkio konkurencingumą per naujų technologijų ir inovacijų diegimą, aplinkosaugos standartų gerinimą. Parama yra teikiama pagal tris veiklos sritis:

- pirmoji veiklos sritis apima Nitratų direktyvos reikalavimų ir naujų privalomų ES standartų įgyvendinimą;
- antroji – žemės ūkio produktų gamybą ir paslaugų žemės ūkiui teikimą, prekinį žemės ūkio produktų apdorojimą, ūkio pajamoms iš apdirbimo veiklos neviršijant 50 proc. visų ūkio pajamų;
- trečioji – trumpos rotacijos plantacinių želdinių įveisimas.

Pagal pirmąją veiklos sritį gali būti finansuojama naujų mėšlidžių ir sрутų kaupyklų statyba ir rekonstrukcija, specialios mėšlo ir sрутų išvežimo technikos įsigijimas. Didžiausia parama vienam projektui priklauso nuo sąlyginio gyvulių vieneto (toliau SGV) skaičiaus, bet negali viršyti 200 tūkstančių eurų. Paramos suma gali padengti iki 75 proc. visų tinkamų finansuoti išlaidų.

Pagal antrąją veiklos sritį finansuojami naujos žemės ūkio technikos, įrangos, technologijų, kompiuterinės ir programinės įrangos projektui įsigijimas, valdos infrastruktūros plėtra (keliai, vandentiekis, kanalizacija, arteziniai gręžiniai ir kt.), gamybinių pastatų statyba ir rekonstrukcija, daugiamečių vaismedžių ir vaiskrūmių pirkimas naujiems sodams užveisti. Paramos suma gali padengti iki 40 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų, o jauniems ūkininkams – iki 50 proc. Ūkininkaujantiems mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse finansuojama iki 50 proc. visų tinkamų finansuoti išlaidų, o jauniems ūkininkams – iki 60 proc. Didžiausia paramos suma visam laikotarpiui siekia iki 400 tūkstančių eurų, o vienam projektui negali viršyti 200 tūkstančių eurų.

Pagal trečiąją veiklos sritį finansuojami želdinimo projekto parengimas, dirvos paruošimas, sodinukų įsigijimas, sodinimo išlaidos. Didžiausia paramos suma visam laikotarpiui yra 400 tūkstančių eurų, vienam projektui – iki 200 tūkstančių eurų, bet didžiausia parama negali viršyti 1500 eurų vienam

hektarui. Finansavimo apimtys pirmosios krypties šeštai priemonei įgyvendinti absoliučiais skaičiais ir procentine išraiška pateikiami 15 lentelėje.

15 lentelė / 2007–2013 m. pagal pirmosios krypties šeštą priemonę numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
401 298 847	40–75	300 974 135	75	100 324 712	25

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa < [http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf) > [žiūrėta 2011-04-17].

Numatoma, kad pagal pirmąją veiklos sritį parama bus panaudota 3929 ūkiuose, pagal antrąją – 1636 ūkiuose, pagal trečiąją – 30, o iš viso parama pagal šią priemonę bus panaudota 5595 ūkiuose.

7 priemonė. Miškų ekonominės vertės didinimas. Vykdoma pagal Tarbos reglamento Nr. 1698/2005 (EB) 20 ir 27 straipsnių bei Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) 18 straipsnio ir II priedo nuostatas.

Priemonė yra skirta ūkių potencialui stiprinti miškų ūkyje, jo konkurencingumui didinti per miškų ekonominės vertės didinimą, miškų kirtimo modernizavimą, pažangios miško technikos ir technologijų panaudojimą.

Pagal pirmąją šios priemonės veiklos sritį yra numatomas mažos ekonominės vertės medynų pertvarkymas ir jaunuolynų ugdymas. Didžiausia paramos suma vienam projektui – iki 50 tūkstančių eurų. Kompensuojama iki 60 proc. visų tinkamų finansuoti išlaidų mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse bei „Natura 2000“ ir 50 proc. – kitose vietovėse esantiems miškams.

Pagal antrąją veiklos sritį yra numatoma remti miško kirtimo, apvaliosios medienos ruošos ir bioenergijos (medienos kuro) gamybos modernizavimą. Didžiausia paramos suma vienam projektui gali siekti iki 200 tūkstančių eurų, kompensuojant 50 proc. visų tinkamų projekto išlaidų.

Pareiškėjas paramai gauti turi pateikti privačios miško valdos nuosavybės teisę patvirtinančius dokumentus. Miško valda, į kurią investuojama, privalo būti ne mažesnė kaip 1 ha. Finansavimo apimtys absoliučiais skaičiais

ir procentine išraiška pirmosios krypties septintai priemonei įgyvendinti pateikiami 16 lentelėje.

16 lentelė / 2007–2013 m. pagal pirmosios krypties septintą priemonę numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
20 500 000	50–60	15 375 000	75	5 125 000	25

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Numatoma, kad per šį laikotarpį pagal šią priemonę bus paremta 170 projektų ir bus padidinta miškų ekonominė vertė 1100 ha miškų plote.

8 priemonė. Žemės ūkio ir miškininkystės plėtra ir pritaikymo infrastruktūra, vykdoma pagal Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 (EB) 20 ir 30 straipsnių bei Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) II priedo nuostatas.

Parama yra teikiama pagal tris veiklos sritis. Pirmajai veiklos sričiai yra priskiriami žemės ūkio vandentvarkos darbai, t. y. sausavimo sistemų ir jų hidrotechninių statinių rekonstrukcija bei rūgščių dirvų kalkinimas sausimos teritorijos žemėje, kur pH < 5,5; dirbtinių vandens telkinių hidrotechninių statinių rekonstrukcija; polderių rekonstrukcija. Hidrotechninių statinių, kurių nusidėvėjimas yra mažesnis negu 30 proc., rekonstrukcija negali būti remiama. Parama yra teikiama iki 90 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų. Didžiausia paramos suma vienam projektui – 300 tūkstančių eurų.

Antrai veiklos sričiai priskiriama žemės konsolidacija, t. y. žemės konsolidacijos projektų organizavimas, rengimas ir įgyvendinimas. Žemės konsolidacijos projekto teritorijos plotas turi būti ne mažesnis kaip 100 ha ir jį privalo patekti ne mažiau kaip 5 žemės sklypų savininkai ar valstybinės žemės valdytojai. Šie projektai yra priskiriami viešųjų ne pelno projektų grupei ir finansuojami iki 100 proc. tinkamų finansuoti išlaidų. Didžiausia paramos suma vienam projektui – 400 tūkstančių eurų.

Trečioji veiklos sritis apima miškų infrastruktūros gerinimą per miško drenažo sistemų įrengimą ir rekonstrukciją vietovėse, nepriklausančiose „Natura 2000“ tinklui, bei prieigos prie miško žemių gerinimas, įrengiant ir rekonstruojant miško kelius su žvyro danga. Paramos gavėjas gali būti tik fizinis asmuo, investuojantis į didesnius nei 5 ha savo nuosavybės teise valdomas miško valdas. Parama yra teikiama iki 60 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų ir jų suma negali viršyti 200 tūkstančių vienam projektui. Finansavimo apimtys absoliučiais skaičiais ir procentine išraiška pirmosios krypties aštuntai priemonei įgyvendinti pateikiami 17 lentelėje.

17 lentelė / 2007–2013 m. pagal pirmosios krypties aštuntą priemonę numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
58 660 000	60–100	43 995 000	75	14 665 000	25

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Viešąją paramą pagal atskiras veiklos sritis yra numatoma paskirstyti taip:

- pirmoji veiklos sritis – 38 mln. eurų;
- antroji veiklos sritis – 16,16 mln. eurų;
- trečioji veiklos sritis – 4,5 mln. eurų.

Pagal šią paramos priemonę bus įgyvendinta 120 vandentvarkos projektų, 40 žemės konsolidacijos projektų ir 23 miškų infrastruktūros projektai.

9 priemonė. Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas. Ši priemonė yra įgyvendinama pagal Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 (EB) 20 ir 28 straipsnių bei Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) 19 straipsnio ir II priedo nuostatas.

Tikslas – didinti žemės ūkio ir maisto pramonės konkurencingumą, modernizuojant žemės ūkį ir maisto produktų perdirbimą, didesnės pridėtinės vertės produktų gamybą, gerinant produktų kokybę ir rinkodarą.

Pagal pirmąją veiklos sritį yra remiamas visų augalininkystės ir gyvulininkystės produktų, vaisių, uogų bei grybų perdirbimas ir (arba) rinkodara, įskaitant grūdų džiovyklų ir saugyklų modernizavimą. Parama neteikiama naujų gyvulininkystės ir augalininkystės produktų perdirbimo gamyklų statybai, išskyrus tuos atvejus, kai pareiškėjai paramai gauti yra kooperatyvai. Paramą gali gauti ne mažiau kaip dvejus metus žemės ūkio produktų perdirbimu ir (arba) rinkodara užsiimančios įmonės ir jų pajamos iš šios veiklos turi sudaryti ne mažiau kaip 50 proc. Į paramą gali pretenduoti:

- mikroįmonės, turinčios mažiau kaip 10 darbuotojų su metiniu balansu, neviršijančiu 2 mln. eurų;
- mažosios įmonės, turinčios iki 50 darbuotojų, su metiniu balansu, neviršijančiu 10 mln. eurų;
- vidutinės įmonės, turinčios mažiau negu 250 darbuotojų, su metine apyvarta, neviršijančia 50 mln. eurų.

Į paramą gali pretenduoti ir stambesnės įmonės, tačiau joms paramos intensyvumas yra mažinamas per pusę.

Pagal antrąją veiklos sritį yra remiamas gyvulių ir naminių paukščių prekinės vertės didinimas per aukcionų organizavimą. Pareiškėjas privalo turėti patirties veislinės gyvulininkystės veikloje.

Šia paramos priemone galima finansuoti iki 40 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų. Didžiausia paramos suma mikroįmonėms ir mažosioms įmonėms – iki 2 mln. eurų, vidutinėms ir kitoms įmonėms – 4 mln. eurų. Finansavimo apimtis absoliučiais skaičiais ir procentine išraiška pirmosios krypties devintai priemonei finansuoti pateikiamos 18 lentelėje.

18 lentelė / 2007–2013 m. pagal pirmosios krypties devintą priemonę numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
137 498 487	40	103 123 865	75	34 374 622	25

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Numatoma, kad per šį laikotarpį parama pasinaudos 80 ūmonių ir tai leis sukurti 400 naujų darbo vietų.

ANTROJI KRYPTIS. Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas

Pagal šią kryptį yra numatyta įgyvendinti devynias priemones:

- Agrarinės aplinkosaugos išmokos;
- Pirmas žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku;
- Pirmas ne žemės ūkio paskirties ir apleistos žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku;
- Miškininkystės potencialo atkūrimas ir prevencinių priemonių įdiegimas;
- Pelno nesiekiančios investicijos miškuose;
- Miškų aplinkosaugos išmokos;
- „Natura 2000“ išmokos ir išmokos, susijusios su direktyva 2000/60/EB (Parama „Natura 2000“ vietovėse žemės ūkio paskirties žemėje);
- „Natura 2000“ išmokos (parama „Natura 2000“ vietovėms miškuose);
- Išmokos ūkininkaujantiems vietovėse su kliūtimis, išskyrus kalnuotas vietoves (mažiau palankios ūkininkauti vietovės).

2.1. priemonė. Agrarinės aplinkosaugos išmokos. Tai yra kompensacinė priemonė, kuri įgyvendinama pagal Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 (EB) 36 ir 39 straipsnių nuostatas. Ja siekiama gerinti aplinką ir kraštovaizdį, subalansuotai naudojant žemės išteklius ir remiant tausojančio žemės ūkio plėtrą.

Šios priemonės finansiniu įrankiu yra remiamas keturių programų įgyvendinimas:

- kraštovaizdžio tvarkymo programa;
- ekologinio ūkininkavimo programa;
- nykstančių Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir paukščių išsaugojimo programa;
- „rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimo programa.

2.1.1. Kraštovaizdžio tvarkymo programos tikslas yra išsaugoti ir tinkamai tvarkyti natūralias bei pusiau natūralias pievas, šlapynes, išsaugoti arba atkurti ekstensyvias ūkininkavimo sistemas pievose ir šlapynėse, mažinti ūkininkavimo intensyvumą aktyviai naudojamose pievose, apsaugoti biologinę įvairovę ir vandens telkinius nuo taršos. Kraštovaizdžio tvarkymo programa apima šias veiklos sritis:

- pirmoji veiklos sritis – natūralių ir pusiau natūralių pievų tvarkymas;
- antroji veiklos sritis – šlapynių tvarkymas;
- trečioji veiklos sritis – vandens telkinių pakrančių apsaugos juostų tvarkymas pievose;
- ketvirtoji veiklos sritis – vandens telkinių pakrančių apsaugos juostų apsauga nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje;
- penktoji veiklos sritis – ražienų laukai per žiemą;
- šeštoji veiklos sritis – medingų augalų juostos ar laukai ariamojoje žemėje;
- septintoji veiklos sritis – kraštovaizdžio elementų valdoje tvarkymas;
- aštuntoji veiklos sritis – melioracijos griovių tvarkymas.

Išmokos pagal visas programas yra skaičiuojamos 1 ha arba gyvulio vienetui, siekiant padengti dėl prisiimtų įsipareigojimų patirtas papildomas išlaidas ir prarastas pajamas.

2.1.1.1. Pareiškėjas, norintis dalyvauti pirmoje veiklos srityje, t. y. natūralių ir pusiau natūralių pievų apsaugos priemonėse, privalo:

- pievose nenaudoti pesticidų ir trąšų;
- pievas kasmet šienauti arba ganyti jose gyvulius, šienavimą pradedant ne anksčiau kaip liepos 15 d. ir baigiant ne vėliau kaip rugsėjo 30 d., o ganyimą – ne anksčiau kaip birželio 15 d., gyvulių tankiui neviršijant 1 SGV/ ha;
- nearti pievų ir jų neapsėti kultūrinėmis žolėmis;
- pašalinti nušienautą žolę iki rugsėjo 30 d.

Pagal pirmąją veiklos sritį (pievų tvarkymas) pareiškėjui yra išmokama metinė kompensacinė 98 eurų už hektarą išmoka.

2.1.1.2. Pareiškėjas, norintis dalyvauti antrojoje veiklos srityje, t. y. tvarkyti šlapynes, privalo laikytis šių reikalavimų:

- šlapynėse nenaudoti pesticidų ir trąšų;
- kasmet jas nušienauti ar ganyti gyvulius, šienavimą pradedant ne anksčiau kaip liepos 15 d. ir baigiant ne vėliau kaip rugsėjo 30 d., o ganyimą pradedant ne anksčiau kaip liepos 1 d., esant gyvulių tankumui nuo liepos 1 d. iki rugpjūčio 1 d. ne didesniau kaip 1 SGV/ ha;
- pašalinti nušienautą žolę ir iškirsti krūmus iki rugsėjo 30 d.

Pagal antrąją veiklos sritį yra mokamos metinės kompensacinės išmokos po 229 EUR/ha ne žemės ūkio naudmenose ir po 168 EUR/ha žemės ūkio naudmenose.

2.1.1.3. Pareiškėjas, norintis dalyvauti trečiojoje veiklos srityje, t. y. tvarykty vandens telkinių pakrančių apsaugos juostas, pievose privalo pagal Saugomų teritorijų įstatymą saugoti 1–10 m pločio pakrantes, o jeigu tai nenumatyta šiuo įstatymu – 5 m pločio zonoje:

- nearti, nenaudoti trąšų ir pesticidų, nekalkinti;
- kartą per metus nušienauti žolę, pradedant šienauti ne anksčiau kaip liepos 15 d., o baigiant ne vėliau kaip rugsėjo 30 d. arba ganydamas gyvulius pagal galiojančių teisės aktų nuostatas.

Pagal trečiąją veiklos sritį yra mokama metinė kompensacinė išmoka iki 100–109 eurų už ha pakrančių.

2.1.1.4. Pareiškėjas, norintis dalyvauti ketvirtojoje veiklos srityje, t. y. saugoti vandens telkinius nuo taršos ir dirvos erozijos ariamojoje žemėje, privalo:

- paversti ariamąją žemę daugiamete pieva papildomoje 5 m pločio juostoje greta privalomos pagal teisės aktus pakrantės apsaugos juostos, apsėjant ją daugiamečių žolių mišiniu iki liepos 1 d.;
- nearti, nenaudoti trąšų ir pesticidų;
- nušienauti iki vandens linijos kartą per metus arba ganyti gyvulius pagal nacionalinės teisės aktų reikalavimus, pradedant šienauti ne anksčiau kaip liepos 15 d., o baigiant ne vėliau rugsėjo kaip 30 d. ir pašalinti žolę iki rugsėjo 30 d., o ganyimą pradėti ne anksčiau kaip birželio 15 d. ir ne didesniu intensyvumu kaip 1 SGV/ha.

Pagal ketvirtąją veiklos sritį yra mokama metinė kompensacinė išmoka po 160 eurų už hektarą.

2.1.1.5. Pareiškėjas, norintis dalyvauti penktojoje veiklos srityje, t. y. razienuų laukų priežiūroje, siekiant išsaugoti biologinę įvairovę ir stabdyti dirvožemio eroziją, privalo:

- nuėmus derlių sutvarkyti šiaudus, surišant juos į ryšulius ar susmulkinant ir apariant;
- paviršių lengvai kultivuoti, siekiant paskatinti piktžolių sėklas sudyti ar supurenti suslėgtą dirvą, leidžiama tik iki rugsėjo 30 d.;
- nepurkšti herbicidų ir pesticidų po derliaus nuėmimo;

- ant ražienų nepurkšti trąšų, nekalkinti, neganyti gyvulių ir neskusti ražienų.

Pagal penktąją veiklos sritį (ražienų laukai per žiemą) yra mokama metinė kompensacinė 145 EUR/ha išmoka.

2.1.1.6. Pareiškėjas, norintis dalyvauti šeštojoje veiklos srityje (medingų augalų juostos ar laukai ariamoje žemėje), privalo:

- liepos–rugpjūčio arba balandžio–gegužės mėnesiais pasėti medingų augalų mišinį, susidedantį iš ne mažiau kaip trijų rūšių (pvz., raudonųjų dobilų, rausvųjų dobilų, paprastųjų gargždenių). Mišiniu užsėjami atskiri laukai ar ne siauresnės kaip 6 m pločio juostos;
- medingųjų augalų apsėti laukai arba juostos vienoje vietoje negali užimti daugiau kaip 0,5 ha ploto. Kiekviename 10 ha ariamosios žemės įrengiamas vienas medingųjų augalų plotas;
- nenaudoti pesticidų, trąšų, nekalkinti.

Pagal šeštąją veiklos sritį yra mokama metinė kompensacinė 82 EUR/ha išmoka.

2.1.1.7. Pareiškėjas, norintis dalyvauti septintojoje veiklos srityje (kraštovaizdžio elementų gamtoje tvarkymas), privalo:

- per vegetacijos laikotarpį karpyti gyvatvores bent du kartus;
- negalima karpyti gyvatvorių paukščių perėjimo metu (kovo 1–liepos 31d.);
- draudžiama arti dirvą 1 metro pločiu išilgai gyvatvorės;
- gyvatvorė turi būti ne žemesnė kaip 1 m ir ne trumpesnė kaip 1 m;
- gyvatvorės turi būti šalia deklaruojamų laukų ir saugoti nuo vėjo erozijos.

2.1.1.8. Pareiškėjas, norintis dalyvauti aštuntojoje veiklos srityje (melioracijos griovių tvarkymas), privalo:

- nušienauti griovių šlaitus kartą per metus (pradėti ne anksčiau kaip liepos 15 d. ir baigti rugsėjo 30 d.);
- iškirsti krūmus, augančius griovių šlaituose;
- nušienauta žolė ir iškirsti krūmai turi būti pašalinti iki rugsėjo 30 d.

Pagal kraštovaizdžio tvarkymo programą yra numatytos šios metinės išmokos:

- pirmoji veiklos sritis (pievos) – 98 EUR/ha;
- antroji veiklos sritis (šlapynės) – 229 EUR/ha ne ŽŪN ir 168 EUR/ha ŽŪN);

- trečioji veiklos sritis (papildomai įrengtų vandens telkinių pakrančių apsaugos juostų tvarkymas) – 100 EUR/ha; privalomų pagal nacionalinės teisės aktus pakrančių apsaugos juostų tvarkymas – 109 EUR/ha;
- ketvirtoji veiklos sritis (vandens telkinių pakrančių apsaugos juostų tvarkymas ariamojoje žemėje) – 160 EUR/ha;
- penktoji veiklos sritis (ražių laukai per žiemą) – 145 EUR/ha;
- šeštoji veiklos sritis (medingų augalų juostos ar laukai ariamojoje žemėje) – 62 EUR/ha;
- septintoji veiklos sritis (kraštovaizdžio elementų tvarkymas valdoje) – 437 EUR/ha (0,437 EUR/10 kv. m);
- aštuntoji veiklos sritis (melioracijos griovių tvarkymas) – 100 EUR/ha.

2.1.2. Ekologinio ūkininkavimo programos tikslas – remti ekologinį ūkininkavimą kaip gamybos sistemą, kuri sudaro sąlygas kokybiškiems maisto produktams gaminti ir biologinei įvairovei išsaugoti ekosistemose.

Siekiant gauti paramą pagal šią programą, yra būtina:

- laikytis ES ir nacionalinės teisės aktais patvirtintų ekologinės žemės ūkio gamybos normų;
- kasmet deklaruoti žemės ūkio naudmenas;
- turėti ekologinio ūkio sertifikatą, išduotą ekologinių ūkių sertifikavimo įstaigos;
- dalį gaminamos produkcijos pateikti rinkai.

Pagal šią programą parama yra skiriama už sertifikuotą ekologišku ir deklaruotą plotą, naudojamą žemės ūkio produktų gamybai:

- už javus – 215 EUR/ha;
- už daugiameses žoles – 127 EUR/ha;

Sertifikuotiems sėklininkystės ūkiams už ekologinei sėklininkystei naudojamą žemę:

- daržovėms, bulvėms – 440 EUR/ha;
- vaistažolėms – 489 EUR/ha;
- uogynams ir sodams – 516 EUR/ha.

2.1.3. Lietuvos senųjų veislių gyvulių ir naminių paukščių išsaugojimo programos tikslas – skatinti laikyti ir veisti nykstančių vietinių Lietuvos senųjų veislių gyvulius ir paukščius. Nykstančios senosios Lietuvos naminių

gyvūnų veislės yra patvirtintos Jungtinių Tautų *FAO AnGR Global Focal Point & Baltic Genofond* programoje.

Pagal šią programą pareiškėjas privalo laikyti bent vieną gyvulį ar dešimt naminių paukščių ir išlaikyti paraiškoje nurodytą naminių gyvulių bei paukščių skaičių per visą programos įgyvendinimo laikotarpį, t. y. ne trumpiau kaip penkerius metus.

Parama yra teikiama už⁵⁹:

- Žemaitukų veislės arklius – 198 EUR už arklį;
- Stambiujų žemaitukų veislės arklius – 198 EUR už arklį;
- Lietuvos sunkiuosius arklius – 191 EUR už arklį;
- Lietuvos šėmuosius galvijus – 180 EUR už galviją;
- Lietuvos baltnugarius galvijus – 180 EUR už galviją;
- Lietuvos juodmargius ir žaluosius galvijus (senas genotipas) – 180 EUR už galviją;
- Lietuvos baltąsias kiaules (senasis genotipas) – 65 EUR už kiaulę;
- Lietuvos vietines kiaules – 65 EUR už kiaulę;
- Lietuvos šiuurkščiavilnes avis – 28 EUR už avį;
- Lietuvos juodgalves avis (senasis genotipas) – 28 EUR už avį;
- Vištines žąsis – 3 EUR už žąsį.

2.1.4. „Rizikos“ vandens telkinių būklės gerinimo programa. Programos tikslas – padėti pasiekti gerą būklę vandens telkiniuose, kurie dėl neigiamo žemės ūkio veiklos jiems poveikio (taršos organinėmis ir mineralinėmis trąšomis) yra priskiriami telkiniams, kurių geros būklės gali nepavykti pasiekti iki 2015 m. (kaip reikalaujama pagal Bendrosios vandens politikos direktyvą 2000/60/EB ir LR vandens įstatymą).

Tyrimais yra nustatyta, kad azoto ir fosforo išsiplovimas iš dirbamosios žemės į vandens telkinius yra kelis kartus didesnis negu iš daugiamečių pievų ir ganyklų. Todėl apie „rizikos“ vandens telkinius rekomenduojama keisti ariamąją žemę į daugiameses pievas arba ganyklas.

Siekiantiesiems gauti paramą pagal šią programą yra keliami tokie reikalavimai:

- Daugiamete pieva ar ganykla verčiamos žemės plotas turi būti ne mažesnis kaip 1 ha;

59 Lietuvos kaimo plėtros 2007-2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

- Privaloma pirmaisiais programos metais iki liepos 1 d. įsėti daugiametes žoles;
- Ganyti ganykloje ne daugiau kaip 1 SGV/ha;
- Draudžiama naudoti trąšas ir pesticidus;
- Pirmą žolę nupjauti iki rugpjūčio 1 d., antrą žolę pradėti pjauti ne anksčiau kaip rugpjūčio 15 d. ir baigti iki rugsėjo 30 d., o žolę išvežti iki rugsėjo 30 d.

Už prarastas pajamas, pavertus ariamąją žemę daugiamete pieva ar ganykla, yra skiriama 118 EUR/ha parama.

2.2. priemonė. Pirmas žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku. Vykdoma pagal Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 (EB) 36 ir 47 straipsnių bei Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) 30 ir 31 straipsnių nuostatas.

Ši priemonė yra kompensacinė ir naudojama žemės ūkio produkcijos gamybai naudojamą žemės ūkio paskirties valstybinę ir privačią žemę apželdinti mišku. Paramą žemės ūkio paskirties žemės apželdinimui mišku sudaro:

- vienkartinė miško įveisimo išmoka;
- kasmetinis naujai įveisto miško priežiūrai ir apsaugai skirtas priedas už hektarą, mokant ilgiausiai penkerius metus;
- metinis priedas už hektarą, padengiantis prarastas pajamas iš žemės ūkio veiklos, įveisus mišką. Ji gali būti mokama ilgiausiai 15 metų ūkininkams ir jų grupėms, veisiantiems mišką žemėje, kuri buvo naudojama žemės ūkio produkcijos gamybai.

Želdinama mišku žemė turi būti geros agrarinės būklės (paskutinius dvejus metus deklaruota) ir naudojama žemės ūkio gamybai. Apželdinimo plotas turi būti ne mažesnis kaip 0,5 ha.

Kompensuojamos miško įveisimo, priežiūros ir apsaugos sąnaudos pagal želdinių sudėtį, pateikiamos 19 lentelėje.

19 lentelė / Miško įveisimo, priežiūros ir apsaugos kompensacijos

Miško želdinių sudėtis	Miško įveisimo išmoka EUR/ha		Metinė išmoka už įveisto miško priežiūrą ir apsaugą EUR/ha
	<i>Palanki ūkininkauti vietovė (70 proc.)</i>	<i>Mažiau palanki ūkininkauti vietovė (80 proc.)</i>	
Spygliuočiai su minkštaisiais lapuočiais (ne mažiau kaip 20 proc.) ar vien minkštieji lapuočiai	1050	1200	300
Spygliuočių ir (ar) minkštųjų lapuočių želdiniai su ne mažiau kaip 20 proc. kietųjų lapuočių arba liepų priemaiša	1400	1600	350
Kietųjų lapuočių ir (arba) liepų želdiniai su spygliuočių ir (arba) minkštųjų lapuočių priemaiša iki 40 proc.	1750	2000	400
Kietųjų lapuočių, liepų ar selekcinų drebulių (įskaitant hibridines drebulės) gryni želdiniai	2100	2400	400
Ažuolo želdiniai, kai pasodinta ir individualiomis apsaugomis apsaugota ne mažiau kaip 2500 vnt./ha azuolo sodmenų	3150	3600	500
Greitai augančių hibridinių drebulių trumpos rotacijos plantaciniai želdiniai	1050	1200	–
Kitų greitai augančių rūšių trumpos rotacijos plantaciniai želdiniai	2100	2400	–

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-.04-17].

Finansavimo išlaidos, absoliučiais skaičiais bei procentine išraiška numatomos kompensuoti miško įveisimo, priežiūros ir apsaugos darbų visų sąnaudų, pateikiamos 20 lentelėje.

20 lentelė / 2007–2013 m. šiai priemonei numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
59 214 488	70–80	47 371 590	80	11 842 898	20

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Numatoma, kad šia paramos priemone pasinaudos 3500 žemės savininkų, iš kurių 1000 bus ūkininkai, 20 – asociacijos ir 2480 kitų paramos gavėjų.

2.3. priemonė. Pirmas ne žemės ūkio paskirties ir apleistos žemės ūkio paskirties žemės apželdinimas mišku. Įgyvendinama pagal Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 (EB) 36 ir 41 straipsnius bei Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) 30 straipsnį. Priemonės tikslas – skatinti ne žemės ūkio paskirties ir apleistos žemės apželdinimą mišku kaip alternatyvų žemės naudojimo būdą.

Į paramą pagal šią priemonę gali pretenduoti fiziniai ir juridiniai asmenys, kuriems žemė priklauso nuosavybės teise.

Miško įveisimo, priežiūros ir apsaugos išlaidos kompensuojamos pagal vidutines 2006 m. miško įveisimo, priežiūros ir apsaugos Lietuvoje kainas, apklausus 40 ūmonių, teikiančių šias paslaugas. Numatomų kompensuoti išlaidų apimtys pagal miško želdinių sudėtį pateikiamos 21 lentelėje.

21 lentelė / Kompensuojamos išlaidos pagal miško želdinių sudėtį

Miško želdinių sudėtis	Miško įveisimo išmoka EUR/ha		Metinė išmoka už įveisto miško priežiūrą ir apsaugą, EUR/ ha (taikoma tik apleistoje žemėje įveistam miškui)
	<i>Palanki ūkininkauti vietovė (70 proc.)</i>	<i>Mažiau palanki ūkininkauti vietovė (80 proc.)</i>	
Spygliuočiai su minkštaisiais lapuočiais (ne mažiau kaip 20 proc.) ar tik minkštųjų lapuočių želdiniai	1050	1200	300
Spygliuočių ir (ar) minkštųjų lapuočių želdiniai su ne mažiau kaip 20 proc. kietųjų lapuočių ir (arba) liepų priemaiša	1400	1600	350
Kietųjų lapuočių ir (arba) liepų želdiniai, kuriuose spygliuočių ir (arba) minkštųjų lapuočių priemaiša iki 40 proc.	1750	2000	400
Kietųjų lapuočių, liepų ar selekcinų drebulių (įskaitant hibridines drebulės) gryni želdiniai	2100	2400	400
Ažuolo želdiniai, kai pasodinta ir individualiomis apsaugomis apsaugota ne mažiau kaip 2500 vnt./ha azuolo sodmenų	3150	3600	500
Greitai augančių hibridinių drebulės rūšių trumpos rotacijos plantaciniai želdiniai	2100	2400	–
Kitų greitai augančių rūšių trumpos rotacijos plantaciniai želdiniai	1050	1200	–

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Numatomos kompensuoti išlaidos absoliučiais skaičiais bei procentine išraiška pagal miško želdinių sudėtį pateikiamos 22 lentelėje.

22 lentelė / 2007–2013 m. antrosios krypties trečiai priemonei numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
45 425 916	100	36 340 733	80	9 685 183	20

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Pagal šią priemonę per 2007–2013 m. planuojama apželdinti mišku apie 14 000 ha ne žemės ūkio paskirties žemės ir parama galės pasinaudoti 2800 žemės savininkų.

2.4. priemonė. Miškininkystės potencialo atkūrimas ir prevencinių priemonių įdiegimas. Įgyvendinama pagal Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 (EB) 36 ir 48 straipsnių bei Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) 30 ir 33 straipsnių nuostatas.

Priemonės tikslas – gaisrų ir stichinių nelaimių prevencija miškuose gerinant priešgaisrinės apsaugos sistemas ir gaisrų bei stichinių nelaimių pažeistų miškų atkūrimas. Ji skirta privačių ir valstybinių miškų savininkams.

Pagal pirmąją veiklos sritį (stichinių nelaimių ir gaisrų pažeistų miškų atkūrimas ir prevencinės priemonės) gali būti kompensuojama iki 80 proc. visų tinkamų finansuoti išlaidų. Didžiausia paramos suma vienam projektui – 100 tūkst. EUR.

Pagal antrąją veiklos sritį (bendrosios valstybinės miško priešgaisrinės apsaugos sistemos gerinimas) kompensuojama iki 80 proc. visų tinkamų finansuoti išlaidų. Didžiausia paramos suma vienam projektui – 400 tūkst. EUR. Numatomos kompensuoti išlaidos absoliučiais skaičiais bei procentine išraiška pagal programos antrosios krypties ketvirtą priemonę pateikiamos 23 lentelėje.

23 lentelė / 2007–2013 m. antrosios krypties ketvirtai priemonei numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
15 mln.	80	12 mln.	80	3 mln.	20

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

2.5. priemonė. Pelno nesiekiančios investicijos miškuose. Įgyvendinama pagal Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 (EB) 36 ir 49 straipsnių bei Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) II priedo nuostatomis.

Tikslas – didinti miško visuomeninę estetinę vertę, plėtojant rekreacinę infrastruktūrą, gerinant kraštovaizdžio kokybę, formuojant didesnės ekologinės vertės medynus.

Paramos gavėjai – privačių miškų savininkai ir valstybinių miškų valdytojai. Pagal šią priemonę gali būti finansuojama pamiškių formavimo, miškuose esančių saugomų natūralių buveinių ar saugomų rūšių buveinių atkūrimo darbai, medynų papildymas ornitochoriniais medžiais ir krūmais, iki 300 kv. m ploto kūdrių įrengimas.

Be to, gali būti finansuojamas rekreacinės miško struktūros įrengimas (takai, lieptai, laipteliai, apžvalgos aikštelės, poilsiavietės, stovyklavietės, suoliai, stalai, laužavietės, lauko tualetai, informaciniai stendai, miškotvarkos projekto bei kitų šiai veiklai reikalingų dokumentų paruošimo darbai (iki 10 proc. visų išlaidų).

Kompensuojama iki 90 proc. visų tinkamų finansuoti išlaidų. Didžiausia paramos suma vienam projektui iki 100 tūkst. eurų. Numatomos kompensuoti išlaidos absoliučiais skaičiais bei procentine išraiška pagal programos antrosios krypties penktą priemonę pateikiamos 24 lentelėje.

24 lentelė / 2007–2013 m. antrosios krypties penktai priemonei numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
10 mln.	90	8 mln.	80	2 mln.	20

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Numatoma per šį laikotarpį įgyvendinti apie 100 projektų, įrengti ir atnaujinti daugiau kaip 100 rekreacinės infrastruktūros projektų.

2.6. priemonė. Miškų aplinkosaugos išmokos. Įgyvendinama pagal Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 (EB) 36 ir 47 straipsnių bei Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) II priedo nuostatas.

Tikslas – skatinti privačių miškų savininkus vykdyti aplinkosaugos požiūriu tinkamesnę miškų ūkio veiklą, išsaugoti kertines miško buveines ir ugdyti miško savininkų ekologinį sąmoningumą, išsaugoti miškų biologinę įvairovę.

Pagal pirmąją veiklos sritį yra mokamos išmokos už pagrindinių miško kirtimų nevykdymą jautriose teritorijose po 170 EUR/ha per metus, bet tęsiant išmokų mokėjimą ne ilgiau kaip 7 metus.

Pagal antrąją veiklos sritį yra mokamos išmokos už neplynus kirtimus, kai miško savininkai pagal galiojančius teisės aktus turi teisę į plynus kirtimus. Mokama po 85 EUR/ha per metus iki paskutinio neplyno kirtimo atvejo, bet ne ilgiau kaip 7 metus. Numatomos kompensuoti išlaidos absoliučiais skaičiais bei procentine išraiška pagal antrosios krypties priemonę pateiktamos 25 lentelėje.

25 lentelė / 2007–2013 m. antrosios krypties šeštai priemonei numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
10 mln.	100	8 mln.	80	2 mln.	20

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

2.7. priemonė. „Natura“ išmokos ir išmokos, susijusios su direktyva 2000/60/EB (parama „Natura 2000“ vietovėse žemės ūkio paskirties žemėje. Įgyvendinama pagal Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 (EB) 38 ir 46 straipsnių ir Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) II priedo nuostatas.

Tikslas – įgyvendinti aplinkosaugos reikalavimus „Natura 2000“ tinklo vietovėse, siekiant apsaugoti laukinius paukščius, natūralias buveines, saugomas rūšis ir jų buveines per paramos teikimą ūkių savininkams „Natura 2000“ tinklo vietovėse.

Paramos gavėjas privalo turėti ne mažiau kaip 1 ha žemės, kurioje draudžiama suarti pievas ir jas užsėti kultūrinėmis žolėmis, neleidžiama sausinti ar kaip nors kitaip keisti hidrologinio režimo, ganyklose draudžiama laikyti daugiau kaip 1 SGV/ha, pievas leidžiama šienauti tik po birželio 15 d., neleidžiama naudoti trąšų, pesticidų, kalkinimo medžiagų.

„Natura 2000“ išmokos žemės ūkyje dydis yra 40 EUR/ha ir atitinka vidutines prarandamas pajamas dėl įvairių žemės ūkio veiklos apribojimų. Numatomos kompensuoti išlaidos absoliučiais skaičiais bei procentine išraiška pagal antrosios krypties septintą priemonę pateikiamos 26 lentelėje.

26 lentelė / 2007–2013 m. antrosios krypties septintai priemonei numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
7,5 mln.	100	6 mln.	80	1,5 mln.	20

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Pagal šią priemonę numatoma paremti apie 800 žemės ūkio valdų, kuriuos apima apie 54 tūkstančius ha teritoriją.

2.8. priemonė. „Natura 2000“ išmokos (parama vietovėms miškuose). Suteikiama parama pagal Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 (EB) 36 ir 46 straipsnių bei Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) 30 straipsnio ir II priedo nuostatas.

Tikslas – įgyvendinti aplinkosaugos reikalavimus „Natura 2000“ tinklo vietovėse, siekiant apsaugoti laukinius paukščius, natūralias buveines, rūšis ir jų buveines per paramos teikimą privačių miškų savininkams, kurių miško valdos yra „Natura 2000“ vietovėse.

Pareiškėjas privalo turėti ne mažesnę kaip 0,5 ha miško valdą „Natura 2000“ teritorijoje ir riboti joje ūkinę veiklą. Parama teikiama:

- 179 EUR/ha, kai uždraudžiama vykdyti pagrindinius miško kirtimus;
- 94 EUR/ha, kai yra leidžiami pagrindiniai kirtimai, tačiau jie vykdomi atvejais kirtimais;
- 41 EUR/ha (5 metams), kai plynuose pagrindinių miško kirtimų biržėse turi būti paliekamas papildomas skaičius neiškirstų žalių medžių;
- 49 EUR/ha, kai draudžiama 20 metų amžiaus pasiekusiuose ir vyresniuose medelynuose sanitariniais kirtimais iškirsti visus džiūstančius ir išdžiūvusius medžius.

Numatomos kompensuoti išlaidos absoliučiais skaičiais bei procentine išraiška pagal antrosios krypties aštuntą priemonę pateikiamos 27 lentelėje.

27 lentelė / 2007–2013 m. antrosios krypties aštuntai priemonei numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
25 mln.	100	20,4 mln.	80	5,1 mln.	20

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Taip tikimasi paremti apie 20 tūkstančių miško valdų savininkų 91,5 tūkstančio ha „Natura 2000“ miško teritorijoje.

2.9. priemonė. Išmokos ūkininkaujantiems vietovėse su kliūtimis, išskyrus kalnuotas vietoves (mažiau palankios ūkininkauti vietovės). Su-teikiama parama pagal Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 (EB) 36, 37 ir 50 straipsnius bei Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) II priedą.

Tikslas – išsaugoti kraštovaizdį, biologinę įvairovę ir palaikyti gyvybingą kaimo bendruomenę mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse (karstinės zo-nos). Į paramą gali pretenduoti visi fiziniai ir juridiniai asmenys, užsiimantys žemės ūkio veikla. Pareiškėjas privalo įsipareigoti ūkininkauti ne trumpiau kaip penkerius metus nuo pirmos gautos pagal šią priemonę išmokos.

Didelio nepalankumo vietovėse išmoka yra 75,3 EUR/ha, mažo nepa-lankumo vietovėse – 56,5 EUR/ha. Ūkiams iki 150 ha parama išmokama 100 proc., ūkiuose nuo 151 ha iki 250 ha – 85 proc., nuo 251 ha iki 500 ha – 70 proc. ir ūkiams, turintiems daugiau kaip 501 ha, parama tesiekia tik 50 procentų. Numatomos kompensuoti išlaidos absoliučiais skaičiais bei procentine išraiška pagal antrosios krypties devintą priemonę pateikiamos 28 lentelėje.

28 lentelė / 2007–2013 m. antrosios krypties devintai priemonei numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
287 033 696	100	229 626 957	80	57 406 739	20

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Šios priemonės parama galės pasinaudoti apie 110 tūkstančių žemės ūkio subjektų, iš kurių 35 tūkstančiai ūkininkauja didelio nepalankumo vie-tovėse ir 85 tūkstančiai – mažo nepalankumo vietovėse.

TREČIOJI KRYPTIS. Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonominis įvairinimas

3.1. priemonė. Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos. Parama suteikiama pagal Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 (EB) 52 ir 53 straipsnius bei Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) 35 straipsnio ir II priedo nuostatas.

Tikslas – gerinti gyvenimo kokybę kaimo vietovėse, didinant gyventojų užimtumą, remiant perėjimą iš žemės ūkio veiklos į ne žemės ūkio veiklą, skatinant pagrindinių paslaugų kaimo gyventojams plėtrą ir amatus.

Pagal šią priemonę neremiami: alkoholinių gėrimų prekyba, tabako gaminių gamyba, ginklų ir šaudmenų gamyba, didmeninė ir mažmeninė prekyba, finansinis tarpininkavimas, draudimo ir pensijų lėšų kaupimas, nekilnojamojo turto operacijos, teisinės paslaugos, azartinių lošimų ir lažybų organizavimas, kaimo turizmo ir stovyklaviečių veikla, medžioklė.

Parama yra teikiama:

- gamybinių pastatų statybai ir rekonstrukcijai, įskaitant statybinių medžiagų įsigijimą ir darbus ūkio būdu;
- naujai technikai ir įrangai, įskaitant kompiuterinę ir programinę įrangą, skirtą projekto reikmėms, įsigyti;
- verslo infrastruktūrai (privažiavimas, apšvietimas, kanalizacija ir kt.);
- interneto svetainei sukurti;
- bendrosioms išlaidoms;
- projekto viešinimo išlaidoms.

Pareiškėjas ne mažiau kaip dvejus metus iki paraiškos pateikimo privalo užsiimti žemės ūkio veikla ir iš jos gauti ne mažiau kaip 50 proc. visų pajamų. Projektas privalo būti įgyvendinamas kaimo vietovėje, t. y. vietovėje, kurioje gyvena iki 6 tūkstančių gyventojų. Finansuojama iki 50 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų. Didžiausia parama vienam projektui – 200 tūkstančių EUR. Numatomos kompensuoti išlaidos absoliučiais skaičiais bei procentine išraiška pagal trečiosios krypties pirmą priemonę pateikiamos 29 lentelėje.

29 lentelė / 2007–2013 m. trečiosios krypties pirmai priemonei numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
75 631 727	50	56 723 795	75	18 907 932	25

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Pagal šią priemonę skiriama finansine parama pasinaudos 450 kaime gyvenančių ir žemės ūkio veikla užsiimančių paramos gavėjų, tai leis padidinti užimtumą ne žemės ūkio sektoriuje 5 proc., o ekonomikos augimą ne žemės ūkio sektoriuje padidinti 4–5 proc. (BVP).

3.2. priemonė. Parama verslui kurti ir plėtoti. Teikiama pagal Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 (EB) 52 ir 54 straipsnius bei Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) II priedo nuostatas.

Tikslas – remti smulkiojo verslo įmonių kūrimąsi ir plėtrą kaime, skatinant ne žemės ūkio srities veiklą, taip siekiant sukurti naujas darbo vietas kaime, išsaugoti kaimų bendruomenes ir jų etnokultūrinį paveldą.

Pagal šią priemonę neremiamos visos tos veiklos rūšys, kurios yra išvardytos kaip neremiamos pagal 3.1 priemonę.

Projektas turi būti įgyvendinamas kaimo vietovėje, t. y. kurioje gyvena iki 6 tūkstančių gyventojų. Smulkiojo verslo įmonėje privalo būti įdarbinta ne mažiau kaip 50 proc. kaimo gyventojų. Parama yra teikiama:

- gamybinių pastatų statybai ir rekonstrukcijai, įskaitant statybinių medžiagų įsigijimą ir darbus ūkio būdu;
- naujai technikai ir įrangai, įskaitant kompiuterinę ir programinę įrangą, skirtai projekto reikmėms įsigyti;
- verslo infrastruktūrai (privažiavimas, apšvietimas, kanalizacija ir kt.);
- interneto svetainei sukurti;
- bendrosioms išlaidoms;
- projekto viešinimo išlaidoms.

Paramos lėšomis finansuojama iki 50 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų, o didžiausia paramos suma vienam projektui negali viršyti 200 tūkstančių EUR. Numatomos kompensuoti išlaidos absoliučiais skaičiais bei procentine išraiška pagal trečiosios krypties antrą priemonę pateikiamos 30 lentelėje.

30 lentelė / 2007–2013 m. trečiosios krypties antrai priemonei numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
97 696 507	50	73 272 380	75	24 424 127	25

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Šiai priemonei numatyta finansine parama galės pasinaudoti apie 660 verslo įmonių kaimo vietovėse, tai sudarys sąlygas užimtumui padidėti kaime 5 proc. ir 4–5 proc. ekonomikai augti ne žemės ūkio sektoriuje (BVP).

3.3. priemonė. Kaimo turizmo veiklos skatinimas. Įgyvendinama pagal Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 (EB) 52 ir 55 straipsnius bei Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) II priedo nuostatas.

Tikslas – gerinti gyvenimo kokybę ir didinti užimtumą kaime, plėtojant kaimo turizmą, gerinant kaimo infrastruktūrą, sukuriant papildomą pajamų šaltinį kaimo gyventojams.

Pirmai šios priemonės veiklos sričiai priskiriami visi projektai, kuriais siekiama skatinti kaimo turizmą, įskaitant amatų plėtrą kaimo turizmo sodybose.

Antrai veiklos sričiai priskiriami visi projektai, kuriais siekiama įrengti stovyklavietes kaimo vietovėse (išskyrus miško vietoves).

Pirmajai veiklos sričiai numatyti projektai privalo būti vykdomi gyvenvietėse, kuriose gyvena iki 3 tūkstančių gyventojų. Tokio projekto vykdytojo kaimo sodybos plotas negali būti mažesnis negu 0,7 ha, o atstumas nuo sodybos iki magistralių Vilnius–Klaipėda, Vilnius–Panevėžys, Saločiai–Kalvarija ne mažesnis kaip 0,5 km.

Pagal pirmąją veiklos sritį kompensuojama iki 50 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų, o didžiausia paramos suma vienam projektui negali viršyti 200 tūkstančių EUR.

Antrajai veiklos srčiai priskiriami projektai gali būti vykdomi tik tose kaimo vietovėse, kurių gyventojų skaičius neviršija 6 tūkstančių. Projektai negali būti vykdomi miško vietovėse. Pagal šią veiklos sritį yra finansuojama iki 50 proc. visų tinkamų finansuoti išlaidų, o didžiausia paramos suma vienam projektui negali viršyti 40 tūkstančių EUR.

Pareiškėjas, teikdamas paraišką, gali prašyti paramos pagal abi veiklos sritis. Tokiu atveju didžiausia paramos suma bendram projektui negali viršyti 200 tūkstančių EUR. Numatomos kompensuoti išlaidos absoliučiais skaičiais bei procentine išraiška pagal trečiosios krypties trečią priemonę pateikiamos 31 lentelėje.

31 lentelė / 2007–2013 m. antrosios krypties trečiai priemonei numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
82 285 758	50	61 714 319	75	20 571 439	25

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Planuojama, kad pagal šią priemonę kaimo vietovėse bus įgyvendinta 570 projektų ir bus sukurta 4 tūkstančiai naujų darbo vietų, o turistų (poilsiautojų kaime) skaičius padidės 30 proc.

2.4. priemonė. Kaimo atnaujinimas ir plėtra. Įgyvendinama pagal Tarybos reglamento Nr. 1689/2005 (EB) 52, 56 ir 57 straipsnius bei Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) II priedo nuostatas.

Tikslas – gerinti gyvenamąją aplinką kaimo vietovėse, didinti gyvenamosios aplinkos patrauklumą, išsaugoti gyvybingas kaimų bendruomenes ir jų etnokultūrinį paveldą.

Ši priemonė yra skirta kaimo pastatams atnaujinti ir viešajai infrastruktūrai tvarkyti (geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų sistemai tvarkyti kai-

muose iki 500 gyventojų), istorinę bei etnokultūrinę vertę turintiems objektams saugoti ir modernizuoti.

Į paramą gali pretenduoti kaimų bendruomenės, vietos veiklos grupės, nevyriausybines organizacijos, savivaldybės ir jų institucijos, kiti kaime veikiantys juridiniai asmenys.

Tinkamomis finansuoti išlaidomis laikomos išlaidos, skirtos pastatų fasadams dažyti, stogams perdengti, langams keisti, viešajai infrastruktūrai sukurti ir gerinti, amatų centrams įkurti, statybinėms medžiagoms įsigyti ir darbų išlaidos.

Finansuojama iki 80 proc. visų tinkamų finansuoti išlaidų, o didžiausia paramos suma vienam projektui negali viršyti 200 tūkstančių EUR. Numatomos kompensuoti išlaidos absoliučiais skaičiais bei procentine išraiška pagal trečiosios krypties ketvirtą priemonę pateikiamos 32 lentelėje.

32 lentelė / 2007–2013 m. antrosios krypties ketvirtai priemonei numatoma skirti lėšų

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
20 mln.	80	15 mln.	75	5 mln.	25

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Planuojama, kad pagal šią priemonę gyvenimo kokybę pavyks pagerinti 140 kaimiškųjų vietovių gyventojams, bus rekonstruota 70 visuomeninės paskirties pastatų, atnaujinta ir išsaugota 20 kaimo paveldo objektų.

Ketvirtoji kryptis. LEADER metodo įgyvendinimas.

Parama teikiama pagal Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 (EB) 61–65 straipsnius ir Komisijos reglamento Nr. 1974/2006 (EB) 37–39 straipsnius bei II priedo nuostatas.

LEADER priemonė Lietuvoje buvo pradėta įgyvendinti nuo įstojimo į ES 2004-05-01, siekiant suburti kaimo bendruomenes dirbti kartu.

Tikslas – skatinti kaimo plėtrą, remiantis vietos bendruomenių iniciatyva ir partneryste, pritraukiant kartu veikti verslo ir vietos valdžios atstovus,

rengiant integruotas vietos veiklos strategijas ir organizuojant jų įgyvendinimą.

Įgyvendinant *LEADER* metodą pagrindinį vaidmenį atlieka vietos veiklos grupės (toliau VVG), susibūrusios teritoriniu pagrindu ir siekiančios gerinti tose teritorijose kaimo žmonių gyvenimo kokybę. Nurodoma, kad VVG veiklos teritorija apima daugiau negu 97 proc. Lietuvos kaimo vietovių teritorijos⁶⁰. *LEADER* metodu siekiama šių veiklos tikslų:

- įgyvendinti vietos plėtros strategijas, kuriomis siekiama trečiosios krypties tikslų;
- įgyvendinti tarptertorinius ir tarptautinius bendradarbiavimo projektus, kuriais siekiama trečiosios krypties tikslų;
- užtikrinti efektyvią VVG veiklą, įgyvendinant *LEADER* metodą, įgyjant įgūdžių ir aktyviai juos taikant.

LEADER metodui įgyvendinti skiriama ne mažiau kaip 6,06 proc. visų viešosios paramos lėšų (136,99 mln. EUR).

LEADER metodui skirtų lėšų (viešojo parama) 2007–2013 paskirstymas pagal priemones pateikiamas 33 lentelėje.⁶¹ Numatomos kompensuoti išlaidos absoliučiais skaičiais bei procentine išraiška.

a) Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas. Numatoma, kad Lietuvoje bus atrinkta ir įgyvendinta iki 50 vietos plėtros strategijų, kurias parengs 50 VVG. Strategijų atranką vykdo Mokėjimų agentūra kartu su Žemės ūkio ministerija.

Strategijų rengianti ir įgyvendinanti VVG turi būti registruotas viešas juridinis asmuo, kurio valdymo organas, turintis sprendimų priėmimo teisę, atstovauja įvairių VVG teritorijos gyventojų interesams, t. y. ne mažiau kaip 50 proc. valdymo organo narių sudaro kaimo bendruomenių atstovai, iki 25 proc. – verslo atstovai, iki 25 proc. – vietos valdžios atstovai.

VVG atstovaujama teritorija apima tik kaimo vietoves, kurių bendras gyventojų skaičius yra nuo 5 tūkstančių iki 150 tūkstančių, įskaitant mažus miestelius ir miestus, kurių gyventojų skaičius neviršija 6 tūkstančių.

60 Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

61 Ten pat.

33 lentelė / LEADER metodui skirta lėšų (viešojo parama) 2007–2013 m.

Priemonė	Procentinė dalis	Mln. EUR
Vietos plėtros strategijų įgyvendinimas	92,69	126,97
Tarptertitorinis ir tarptautinis bendradarbiavimas	3,04	4,17
Parama VVG veiklai, įgūdžiams įgyti ir pritaikyti: a) parama VVG veiklai	20 proc. nuo vietos plėtros strategijoms įgyvendinti skirtų lėšų	23, 39
b) parama įgūdžiams įgyti, vietos projektų vykdytojų aktyvumui skatinti	4,27 proc.	5,85
Iš viso	100	136,99

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

34 lentelė / Finansavimas 2007–2013 metais mln. EUR vietos plėtros strategijoms

Viešojo parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
126 973 804	100	101 579 043	80	25 394 761	20

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Numatoma, kad bus atrinkti 759 projektai ir parama pasinaudos 600 paramos gavėjų teritorijoje, kurioje gyvena 1 217 mln. gyventojų. Bus paremta trečiosios krypties priemonių:

- perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos – 25;
- parama verslui kurti ir plėtoti – 25;
- kaimo turizmo veiklos skatinimas – 165;

- kaimo atnaujinimas ir plėtra – 494;
- kita – 50.

b) Tarptertitorinis ir tarptautinis bendradarbiavimas. Parama teikiama VVG, turinčioms Žemės ūkio ministerijos patvirtintas vietos plėtros strategijas. Tarptertitoriniam bendradarbiavimui reikia ne mažiau kaip Lietuvos veikiančių dviejų partnerių parengto bendro projekto trečiosios krypties priemonėms įgyvendinti.

Tarptautiniam bendradarbiavimui reikia ne mažiau kaip dviejų partnerių skirtingose ES valstybėse narėse ar trečiosiose šalyse projekto trečiosios krypties priemonėms įgyvendinti.

35 lentelė / Finansavimas 2007–2013 metais mln. EUR tarptertitoriniam ir tarptautiniam bendradarbiavimui

Viešojo parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
4,170	100	3,336	80	0,834	20

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)> [žiūrėta 2011-04-17].

Tokiu būdu numatyta paremti 55 tarptertitorinio ir 15 tarptautinio bendradarbiavimo projektų, įgyvendinant VVG projektus pagal trečiosios krypties priemones.

c) Parama VVG veiklai, įgūdžiams įgyti ir aktyviai pritaikyti. Tikslas – telkti kaimo gyventojus ir ugdyti gebėjimus veikti kartu per vietos plėtros strategijų rengimą ir jų įgyvendinimą. Remiamos keturios veiklos sritys:

- pagal pirmąją veiklos sritį yra remiama VVG veikla, finansuojant iki 100 proc. visų tinkamų finansuoti išlaidų, o didžiausia paramos suma negali viršyti 20 proc. lėšų, numatytų vietos plėtros strategijai įgyvendinti;
- pagal antrąją veiklos sritį remiamas vietos plėtros strategijų rengimas, kaimų vietovių studijų atlikimas, finansuojant iki 100 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų, o didžiausia paramos suma vienam projektui negali viršyti 20 tūkstančių EUR;

- pagal trečiąją veiklos sritį remiamas vietos plėtros strategijas įgyvendinančių asmenų mokymas, finansuojant iki 100 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų, o didžiausia paramos suma vienam projektui negali viršyti 100 tūkstančių EUR;
- pagal ketvirtąją veiklos sritį yra teikiama parama potencialių vietos projekto vykdytojų, esančių VVG teritorijoje, aktyvumui skatinti, finansuojant iki 100 proc. visų tinkamų finansuoti išlaidų ir nevirsijant 100 tūkstančių EUR vienam projektui.

36 lentelė / Paramos VVG veiklai, įgūdžiams įgyti ir taikyti finansavimas 2007–2013 metais EUR

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
25 394 761	100	20 315 809	80	5 078 952	20

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa < [http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf) > [žiūrėta 2011-04-17].

Iki 2013 m. numatoma tokiu būdu paremti 50 VVG projektų pagal pirmąją veiklos sritį, 69 – pagal antrąją veiklos sritį ir 40 – pagal trečiąją bei ketvirtąją veiklos sritis. Per šį laikotarpį apie vienas tūkstantis asmenų baigs mokymo kursus.

Priemonė. Techninė pagalba įgyvendinama pagal Tarybos reglamento Nr. 1698/2005 (EB) 66 straipsnį ir Komisijos reglamento Nr. 1974.2006 (EB) II priedo 16 punktą.

Techninės pagalbos tikslas – gerinti gyventojų informavimą apie Lietuvos kaimo plėtros programos (KPP) teikiamas galimybes bei privalomus reikalavimus.

Pirmoji veiklos sritis „Parama programos parengimui, valdymui, priežiūrai ir kontrolei“ yra skirta valdymo ir mokėjimo institucijų KPP parengimo, valdymo, priežiūros ir kontrolės veiksmams finansuoti. Tam skiriama iki 100 proc. tinkamų finansuoti projekto išlaidų.

Antroji veiklos sritis „Informavimas ir viešumas“ yra skirta tam, kad visi besidomintys žinotų, kaip veikia ir yra administruojama KPP per tinkamą

informacijos pateikimą bei viešumą, informacijos pasiekiamumą. Finansuojama iki 100 proc. visų tinkamų finansuoti projekto išlaidų.

37 lentelė / Techninės pagalbos finansavimas 2007–2013 m.

Viešoji parama iš viso		ES finansavimas		Nacionalinis finansavimas	
Eurų	Proc.	Eurų	Proc.	Eurų	Proc.
92 979 200	100	69 734 400	75	23 244 800	25

Šaltinis: Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa < [http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf) > [žiūrėta 2011-04-17].

Numatoma už šias lėšas atlikti 107 studijas ir tyrimus, parengti 1000 techninių priemonių, kompiuterių ir programinės įrangos, reikalingos KPP įgyvendinti ir administruoti, organizuoti KPP priežiūros komiteto ir kitų pakomitečių veiklos veiksmų – 50, samdyti 20 ekspertų, atlikti 15 000 audito ir atrankinių patikrų, per metus šia tematika paskelbti 1000 publikacijų.

Klausimai

1. Kokia yra struktūrinės paramos kaimui evoliucija ir pagrindiniai prioritetai?
2. Kaip Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programoje remiamas profesinis mokymas ir informavimas?
3. Kaip Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programoje remiamos konsultavimo paslaugos ūkininkams?
4. Kokia Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programoje numatyta parama jauniems ūkininkams?
5. Kaip Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programoje remiamas pusiau natūrinis ūkininkavimas?
6. Kokia parama žemės ūkio valdų modernizavimui numatyta Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programoje?
7. Kokia parama miškų ūkio plėtrai ir diversifikavimui numatyta Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programoje?

8. Kaip Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programoje remiamas žemės ūkio produkcijos perdirbimas?
9. Kokia parama aplinkai ir kraštovaizdžiui gerinti numatyta Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programoje?
10. Kaip Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programoje remiamas ekonominės veiklos kaimo vietovėse įvairinimas?
11. Kokia parama LEADER metodui įgyvendinti numatyta Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programoje?

Literatūra

1. *Europos Sąjungos bendroji žemės ūkio politika*. Vilnius, 2011.
2. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa <[http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_\(LT_2010-12-07\).pdf](http://www.zem.documents/kaimo_pletros_depart/KPP_2007-2013_(LT_2010-12-07).pdf)>.
3. Tracy, M. *Žemės ūkio politika Europos Sąjungoje*. Briuselis, Vilnius: Diemedis, 1998.

7. Tausojantis (organinis, ekologinis ir kt.) ūkininkavimas ES

1957 m. kovo 25 d. priimtoje Europos ekonominės bendrijos steigimo sutartyje dar nebuvo jokių nuostatų dėl aplinkos apsaugos, nes nei Europoje, nei visame pasaulyje iki tol nei visuomenė, nei jai atstovaujantys politikai dar neįtęstė tų pavojų dėl industrinės visuomenės nežabojamo ir beatodairiško gamtos išteklių naudojimo bei intensyvios pramoninės žemdirbystės.

Tik baigiantis XX a. ir industrinės visuomenės saulėlydyje buvo suvokta, kad žmonija, plėtodama nevaržomą žemės ūkio ir maisto produktų gamybą, beatodairiškai naudodama gamtos išteklius, šiurkščiai pažeidžia ekologinėse sistemose evoliucijos procese nusistovėjusius dėsningumus ir dėl to kyla egzistencinių pavojų ne tik ekosistemoms, bet ir pačiai žmonių populiacijai ekosistemose.

Nūdienos ūkininkavimas bei kitokia žmonių veikla kaime vis labiau ir aiškiau yra suvokiami ne vien tik kaip techninis maisto produkcijos gamybos procesas, bet ir kaip socialinių, kultūrinių, politinių, ekonominių, biologinių reiškių žmonių visuomenėje ir gamtinėse ekosistemose visuma.

XX a. pabaigoje skirtingose valstybėse skirtingais pavadinimais buvo pradėta plėtoti tokia žemės ūkio veikla, kuri tausojama gamtos išteklius, nepažeidžia evoliucijos procese ekosistemose nusistovėjusios gyvybės rūšių įvairovės proporcijų ir sudaro galimybes gaminti žemės ūkio produktus nenaudojant cheminių augalų apsaugos priemonių ir cheminių trąšų, arba jas naudojant labai ribotai.

Anglijoje šis ūkininkavimas pradėtas vadinti organiniu, kontinentinėje Europoje skirtingose valstybėse skirtingais pavadinimais – tausojančiu, organiniu, ekologiniu, biologiniu, alternatyviu.

Visuotinai pripažįstama, kad tausojantis (ekologinis, organinis, alternatyvusis) žemės ūkis – tai ūkininkavimo sistema, besiremianti sėjomainomis, ūkyje sukauptomis organinėmis trąšomis (augalų liekanomis, gyvulių mėšlu, ankštiniais augalais, žaliaja trąša), kenkėjų, ligų ir piktžolių necheminės kontrolės metodais. Taip ūkininkaujant sumažinama arba atsisakoma bet kokių sintetinių priedų, siekiant didinti maisto produktų, pašarų maistingumą bei dirvožemio derlingumą. Dirvožemio struktūros ir derlingumo gerinimas or-

ganinėmis trąšomis tokiaje ūkyje tampa visos žemdirbystės pagrindiniais elementais.

Vystant augalininkystę, siekiama išlaikyti rūšių įvairovę ir ekologinį balansą aplinkoje, taip mažinant kenkėjų ir ligų protrūkius.

Vystant gyvulininkystę, atsižvelgiama į gyvulių laikymo sąlygas ir šėrimo aspektus, ypatingą dėmesį skiriant gyvulių aprūpinimui pakankamai geros kokybės ekologiškų pašarų kiekiu bei tinkamai veterinarinei priežiūrai.

Tausojantis žemės ūkis grindžiamas moderniomis, aplinkai palankiomis technologijomis, užtikrinančiomis aukštos kokybės maisto produktų gamybą, palaikančiomis gamtos balansą, taupiai naudojančiomis gamtos išteklius.

Tarptautinė biologinės ir integruotos gyvūnų bei augalų kenkėjų kontrolės organizacija (angl. k. *International Organisation for Biological and Integrated Control of Noxious Animals and Plants* – IOBC) pasiūlė tokį tausojančiojo ūkininkavimo apibrėžimą: „Tausojantysis žemės ūkis – tai tokia ūkininkavimo sistema, kuri, naudodama natūralius išteklius, reguliuodama kenksmingų medžiagų patekimą į aplinką ir užtikrindama tvarią žemės ūkio plėtrą, gamina aukštos kokybės maisto produktus.“⁶² Tarptautinės biologinės ir integruotos gyvūnų bei augalų kenkėjų kontrolės organizacijos tausojančiojo žemės ūkio koncepcijoje pabrėžiamas dirvožemio ir biologinės įvairovės išsaugojimo bei pagerinimo tikslas.

Europos žemės ūkio kultūrų apsaugos asociacija (angl. *European Crop Protection Association* – ECPA) pateikia tokį tausojančiojo žemės ūkio apibrėžimą: „Tai viso ūkio politika, siekianti išlaikyti ir pagerinti aplinką žmonėms ir laukinei gamtai, kartu gaminanti ekonomiškai pelningą ir aukštos kokybės produkciją.“⁶³

Europos Sąjungoje, siekiant saugoti gamtinę aplinką, puoselėti kaimiškąją etnokultūrą, kraštovaizdį, buvo formuojama tokia žemės ūkio politika, kurią įgyvendinant intensyvios žemdirbystės regionuose būtų atsisakoma intensyvaus ūkininkavimo rėmimo ir skatinama labiau paremti tų regionų, kuriuose yra ne itin palankios ūkininkavimo sąlygos (kalvotos vietovės, mažiau derlingi dirvožemiai), ūkininkus.

62 Bradley, D.; Christodoulou, M.; Caspari, C.; Di Luca, P. *Integrated Crop Management Systems in the EU: amended final report for European Commission*, p. 12. / <http://europa.eu.int/comm/environment/agriculture/pdf/icm_finalreport.pdf> [žiūrėta 2005-11-14].

63 Ten pat.

Pirmosios nuorodos Europos Bendrijos konstitucinėje teisėje, siekiant aplinką tausojančios žmonių veiklos, buvo priimtos tik XX a. 9-ajame dešimtmetyje. Tuo tikslu 1986 m. priimtame Suvestiniame Europos akte buvo patvirtintas visų Europos Bendrijos valstybių narių siekis išplėsti tausojančią veiklą į visas žmonių veiklos sritis, įskaitant ir žemės ūkį.

Remdamasi šiuo Europos Bendrijos konstitucinės teisės aktu, 1991 m. Europos žemės ūkio ministrų taryba priėmė reglamentą (EEB) nr. 2092/91 dėl reikalavimų organiniams (ekologiniams) žemės ūkio ir maisto produktams⁶⁴. Šio reglamento priėmimas buvo ES bendrosios žemės ūkio politikos reformos dalis ir reiškė ilgo proceso pabaigą, kuriame organinis (ekologinis) ūkininkavimas visose to meto 15 ES valstybių narių pelnė pripažinimą. Jame buvo reglamentuojama tik ekologinė augalinės produkcijos gamyba, o papildomos nuostatos dėl ekologinės gyvulinės produkcijos gamybos buvo priimtos vėliau. Buvo nustatyti reikalavimai pašarams, ligų prevencijai, veterinarinei priežiūrai, gyvūnų apsaugai, bendriesiems veislininkystės principams, mėšlo ir srutų panaudojimui.

Šiuo reglamentu buvo griežtai uždrausta ekologiškos žemės ūkio ir gyvulininkystės produkcijos gamyboje naudoti genetiškai modifikuotus produktus. Buvo patvirtinta tvarka ekologiškos produkcijos importui iš trečiųjų šalių, kurių kontrolės sistemos ir reikalavimai produkcijos gamyba galėjo būti pripažinta lygiavertėmis, taikomomis Europos Bendrijos valstybėse narėse.

Reglamentas buvo daug kartų papildomas ir dėl to jis apėmė ekologinio ūkininkavimo veiklos reikalavimų bei standartų visumą Europos Bendrijos valstybėms narėms.

Aplinkosaugos specialistams nustačius, kad žemės ūkis yra didžiausias gamtos ir požeminio vandens nitratais ir fosfatais teršėjas, 1991 m. buvo priimta vadinamoji „nitratų“ direktyva Nr. 676/EEB, kuri griežtai reglamentavo aplinkos taršą nitratais⁶⁵.

1992 m. Mastrichto ir 1997 m. Amsterdamo sutartimis buvo patvirtinta, kad tausojantis vystymasis tampa vienu iš svarbiausių ES bet kokios ekonominės ir socialinės politikos prioritetų.

64 Council Regulation (EEC) No2092/91 of 24 June 1991 on organic production of agricultural products and indications referring thereto on agricultural products and foodstuffs (O J L 198, 22/07/1991, p. 1).

65 Council Directive 91/676/EEC of 12 December 1991 concerning the protection of waters against pollution caused by nitrates from agricultural sources (O J L 375, 31/12/1991, p. 1).

1992 metų bendrosios ES žemės ūkio politikos reforma buvo nutarta labiau paremti neintensyvų ūkininkavimą, o agroaplinkosauga tapo svarbia sudėtine bendrosios žemės ūkio politikos dalimi.

1992 m. buvo priimtas „Agroaplinkosaugos“ reglamentas nr. 2078/92/EEB, kuriame numatyta visokeriopai remti tausojančią žemės ūkio veiklą⁶⁶:

- skatinti tokį ūkininkavimą, kuris mažina žemės taršą ir prisideda prie pasiūlos ir paklausos balanso rinkoje gerinimo (mažinant paramą gamybai);
- augalininkystės ir gyvulininkystės ekstensifikavimas, įskaitant ariamosios žemės transformavimą į ekstensyvią pievą;
- žemės ūkio veiklą suderinti su landšafto, natūralių išteklių, dirvožemio ir biologinės įvairovės apsauga;
- deramai prižiūrėti žmonių apleistus ūkius, miškus ir gyvenamąsias vietas nuo gaisrų ir kitų stichijų rizikos;
- skatinti ilgalaikį žemės ūkio paskirties žemės nenaudojimą dėl aplinkosauginių priežasčių;
- panaudoti žemės ūkio paskirties žemę laisvalaikiui praleisti ir pramogoms organizuoti;
- kaimo gyventojų švietimu ir žemdirbių kvalifikacijos kėlimu paguoti aplinkos apsaugos reikalavimų įgyvendinimą, kaimų gyvenviečių išsaugojimą.

1992 m. bendrosios žemės ūkio politikos reforma buvo numatyta parama ūkininkams, kurie ne mažiau kaip penkerius metus savo ūkiuose taikys agroaplinkosaugos priemones.

Tausojančiajam ūkininkavimui papildomas finansavimas buvo numatytas Tarybos reglamentu nr. 1257/99/EB⁶⁷. Atskirais ES teisės aktais buvo numatytos priemonės, siekiant mažinti žemės ūkio gyvulių koncentraciją žemės ploto vienetu, paliekant dalį žemės pūdymuoti.

1993 m. pagal ES tausojančiosios žemdirbystės reikalavimus atitinkančius standartus buvo ūkininkaujama 174 000 ha žemės plote, o po penkerių

66 Council Regulation (EEC) No 2078/92 of 30 June 1992 on agricultural production methods compatible with the requirements of the protection of the environment and the maintenance of the countryside (O J L 215, 30/07/1992, p. 85).

67 Council Regulation (EC) No 1257/1999 of May 1999 on support for rural development from the European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF) and amending and repealing certain Regulations (O J L 160, 26/6/1999, p. 80).

metų toks ūkininkavimas apėmė 28 000 000 ha Europos Sąjungos valstybių narių žemės ploto.

Pagal ES 5-ąją Aplinkosaugos programą buvo numatyta iki 2000 m. tausojantį ūkininkavimą įdiegti 15 proc. visų ES valstybių narių žemės plote, o buvo įdiegta 20 proc. žemės plote.

Ekologiniai ūkiai negali naudoti arba gali tik labai ribotai naudoti mineralines trąšas ir pesticidus, o organinių trąšų leidžiama naudoti tik tiek, kad nebūtų viršijama 170 kg aktyvios azoto medžiagos vienam dirbamosios žemės hektarui per vienus metus. Išimtys yra taikomos tik kai kuriems preparatams nuo augalų grybinių ligų sukėlėjų (vario druskų fungicidai) ir preparatams nuo augalų kenkėjų vabzdžių (augalinės kilmės insekticidai). Ekologiškuose žemės ūkio ir maisto produktuose yra tikrinami pesticidų likučiai pagal Tarybos direktyvoje nr. 414/91/EEB numatytą tvarką⁶⁸.

Tausojančiosios veiklos Europos Sąjungos žemės ūkyje ir ekologinio ūkininkavimo skatinimas per trumpą laiką lėmė žymius ūkinės veiklos pokyčius. Nuo 1993 m. iki 1999 m. ekologine žemdirbyste užimtos žemės plotas Europos Sąjungos valstybėse padidėjo 4,7 karto ir siekė 3,3 mln. ha dirbamosios žemės.

1998 m. Europos Sąjungos valstybėse buvo 24,1 proc. visame pasaulyje ekologiškai žemdirbystei sertifikuoto žemės ploto. 1999 m. Austrijoje ekologiniu ūkininkavimu buvo užimta 8,5 proc. visos dirbamosios žemės, Italijoje – 6,5 proc., Danijoje – 5,5 proc. ir 5 proc. – Švedijoje. Sunkiau toks ūkininkavimas pritapo Europos Sąjungos valstybėse kandidatėse. Štai Čekijoje ekologiniu ūkininkavimu tuo metu buvo užimta tik 3,2 proc. žemės, Slovakijoje – 2,5 proc., o kitose valstybėse kandidatėse šiai itin perspektyviai ūkinei veiklai skirta dar mažiau dėmesio ir paramos.

ES statistikos duomenimis, nuo 1993 m. iki 1999 m. sertifikuotų ekologinių ūkių pagausėjo nuo 29 000 iki 120 000. 1,4 mln. ha sertifikuotą ES ekologinių ūkių žemę sudarė pievos ir pašarinių kultūrų laukai, 0,57 mln. ha – javų pasėlių, 0,33 mln. ha – sodų ir daržų kultūrų plotai.

1998 m. ES valstybėse narėse buvo 280 000 sertifikuotų melžiamųjų karvių, iš kurių buvo primelžta 1,1 mln. t pieno; 230 000 – kiaulių; 7 mln. – paukščių; 400 000 – avių ir ožkų. Tais pačiais metais ES valstybėse narėse

68 Council Directive 91/414/EEC of 15 July 1991 concerning the placing of plant protection products on the market. OJ L 230, 19.8.1991, p. 1–32.

buvo užregistruota 11 000 sertifikuotų žemės ūkio ir maisto produktų perdirbimo įmonių, arba 50 proc. daugiau nei 1997 m.

Tarybos reglamentu nr. 1804/99/EB⁶⁹ buvo numatyti kokybės standartai ekologiškai gyvulininkystės produkcijai, nes Tarybos reglamentas Nr. 2092/91/EEB buvo skirtas ekologiškai augalininkystės produkcijai.

Maisto produktai ES gali būti ženklinami kaip ekologiški produktai, jeigu jų sudėtyje yra bent 95 proc. ekologiškų žemės ūkio produktų.

Draudžiama naudoti genetiškai modifikuotus maisto produktus ekologiškų produktų gamyboje. Ekologiškais produktais galima ženklinti tik tą produkciją, į kurią genetiškai modifikuota produkcija pateko netyčia ir jos produkto sudėtyje yra ne daugiau kaip 0,9 proc.

Nuo 2010 m. liepos 1 d. visi fasuojamų ekologiškų produktų gamintojai privalo naudoti ES ekologiško produkto logotipą. Neprivaloma naudoti šio logotipo trečiųjų šalių ekologiškiems maisto produktams. Visais atvejais, kai naudojamas ES ekologiško produkto logotipas, privaloma nurodyti šio produkto sudedamųjų dalių kilmės vietas.

Visi šie reikalavimai buvo nustatyti 2007 m. birželio 28 d. priimtu Tarybos reglamentu (EB) nr. 834/2007⁷⁰ dėl ekologinės gamybos ir ekologiškų produktų ženklavimo. Šis reglamentas panaikino iki tol galiojusį Tarybos reglamentą (EEB) nr. 2092/91.

Šiuo naujuoju reglamentu buvo nustatytas ekologiškų produktų, realiųjų ES vidaus rinkoje, visų gamybos, kontrolės, platinimo bei ženklavimo etapų ir procesų teisinis pagrindimas.

Tarybos reglamentas (EB) nr. 834/2007 dėl ekologinės gamybos ir ekologiškų produktų ženklavimo yra taikomas šiems maisto produktų gamybos grandinėje vartojamiems produktams:

- gyviems ir neperdirbtiems produktams;
- perdirbtiems maisto produktams;
- pašarams;
- sėkloms ir kitai dauginamajai medžiagai;
- laukiniams augalams ir jūrų dumbliams;

69 Council Regulation (EC) No 1804/1999 of 19 July 1999 supplementing Regulation (EEC) No 2092/91 on organic production of agricultural products and indications referring thereto on agricultural products and foodstuffs to include livestock production. OJ L 223, 24.8.1999, p. 1–28.

70 Council Regulation (EC) No 834/2007 of 28 June 2007 on organic production and labeling of organic products and repealing Regulation (EEC) No 2092/91. OJ L 189, 20.7.2007, p. 1.

- laukinių gyvūnų medžioklės ir žvejybos produktams.

Ši Tarybos reglamentą papildė jo įgyvendinamasis Europos Komisijos 2008 m. rugsėjo 5 dienos reglamentas nr. 889/2008⁷¹ dėl ekologinės gamybos, ekologiškų produktų ženklavimo ir kontrolės taisyklių bei Europos Komisijos 2008 m. gruodžio 8 dienos reglamentas nr. 1235/2008⁷², kuriuo buvo nustatytos išsamios taisyklės dėl ekologiškų maisto produktų importo iš trečiųjų šalių.

Komisijos reglamentu nr. 889/2008 yra nustatoma visų augalininkystės ir gyvulininkystės produktų gamyba, ženklavimas bei kontrolė visuose gamybos proceso etapuose „nuo tvarto iki stalo“ (angl. *from the stable to the table*).

Šio reglamento prieduose pateikiamos techninės detalės, normos ir kitų įvairių reikalavimų charakteristikos:

- ekologiniam ūkininkavimui leistini naudoti produktai (trąšos, pesticidai ir kt.);
- minimalūs reikalavimai dirbamosios žemės plotams ir patalpų dydžiams, įskaitant ekologiškiems gyvūnams auginti pagal gyvūnų rūšis;
- leistinos priedų (premikų) normos pašaruose, pagalbinės perdirbimo priemonės;

Bendrijos logotipo reikalavimai ekologiškiems produktams.

Išvardyti priedai gali būti papildyti, atsižvelgiant į mokslo bei technologijų plėtros proceso naujoves. Kartu su ES teisės aktais numatytais reikalavimais ekologiniam ūkininkavimui būtina laikytis ir bendrųjų reikalavimų visam žemės ūkio gamybos ir produktų perdirbimo procesui, kaip Geros žemdirbystės praktikos kodekso ir kt.

Europos Sąjungoje priimti politiniai sprendimai bei jų įgyvendinamieji teisės aktai suteikė geresnes galimybes ūkininkams užsiimti ekologine žemdirbyste ir gyvulininkyste. Dėl to buvo didinami ekologinei žemdirbystei skiriami žemės plotai. Kaip skelbia Eurostato 2010 m. duomenys, visoje Europos Sąjungoje 2008 m. ekologinė žemdirbystė buvo kultivuojama 7,8 mln.

71 Commission Regulation (EC) No 889/2008 of September 2008 laying down detailed rules for the implementation of Council Regulation (EC) No 834/2007 of 28 June 2007 on organic production and labeling of organic products and repealing Regulation (EEC) No 2092/91 (OJ L 250, 18.9.2008)

72 Commission Regulation (EC) No 1235/2008 as regards the arrangements for the imports of organic products from third countries (OJ L 334, 12.12, 2008, p. 25)

ha žemės plotuose, arba 7 proc. daugiau nei 2007 m. ir 21 proc. daugiau negu 2005 m.⁷³

Tais metais Austrijoje ekologiinei žemdirbystei buvo skirta net 15,7 proc., Švedijoje – 9,9 proc., Italijoje – 8,9 proc. visos valstybėje esančios žemės ūkio paskirties žemės ploto. Iš visų ES valstybių narių labiausiai buvo išplėsti ekologinės žemdirbystės plotai per laikotarpį tarp 2005 ir 2008 m. Lenkijoje (+ 94 proc.), Lietuvoje (+ 89 proc.), Ispanijoje (+ 63 proc.), Belgijoje (+ 57 proc.).

Eurostato duomenimis, ES ekologine žemdirbyste ir gyvulininkyste vertėsi šeimos darbu grindžiami ūkiai, kurių vidutinis dydis 2008 m. tesiekė 37 ha žemės.

Pastarųjų metų organinio ūkininkavimo plėtros tendencijos kiekvienoje ES valstybėje narėje, Eurostato duomenis, pateikiami prieduose (žr. 1 priedas).

Klausimai

1. Kas yra tausojančioji žemdirbystė?
2. Kada tausojamasis vystymasis tampa ES prioritetu?
3. Kokios priežastys lėmė tausojančiosios žemdirbystės aktualumą?
4. Ką draudžiama naudoti ekologiškai ūkininkaujant?
5. Kur ir kada pradėjo vystytis ekologinis ūkininkavimas?
6. Kokios yra tausojančiojo ūkininkavimo nuostatos ES konstitucinėje teisėje?
7. Kokios yra 1992 m. „Agroaplinkosaugos“ reglamento pagrindinės nuostatos?

Literatūra

1. Bradley D., Christodoulou M., Caspari C., Di Luca P. Integrated Crop Management Systems in the EU: amended final report for European Commission, p. 12 <http://ec.europa.eu/environment/agriculture/pdf/icm_finalreport.pdf>, [žiūrėta 2011-09-29].

73 Organic farming. Organic area up by 21 % in the EU between 2005 and 2008. Eurostat. Newsrelease, 30/0210- 1 March 2010.

2. Lazauskas, P.; Pilipavičius, V. *Agroekologija*, <<http://www.lzuu.lt/nm/l-projektas/agroekologija/titlas.htm>>.
3. Lazauskas P., Ekologinis žemės ūkis, <<http://www.lzuu.lt/nm/l-projektas/ekologinisukis/titlas.htm>>.
4. Tirado, R. *Defining Ecological Farming*, <<http://www.greenpeace.org/international/Global/international/publications/agriculture/2011/Defining-Ecological-Farming-2009.pdf> > [žiūrėta 2011-09-29].

8. ES bendrosios žemės ūkio politikos formavimo, sprendimų priėmimo ir įgyvendinimo institucijos

ES bendrosios žemės ūkio politikos formavimo, sprendimų priėmimo bei jų įgyvendinimo (valdymo) procesuose lemiamas vaidmuo tenka valstybių narių nacionalinių vyriausybių atstovams, deleguotiems į ES Tarybą, ES tarnautojams iš Europos Komisijos Žemės ūkio generalinio direktorato ir organizuotos pilietinės visuomenės atstovams, susivienijusiems į žemdirbių interesams atstovaujančias organizacijas.

Bendrosios žemės ūkio politikos formavimo procesus taip pat gali veikti Europos Parlamento Žemės ūkio ir kaimo plėtros bei Žuvininkystės komitetai, ES Tarybos Specialusis žemės ūkio komitetas, Europos ekonomikos ir socialinis komitetas, Europos regionų komitetas bei kiti komitetai, taip pat darbo grupės, įsteigtos prie ES Tarybos.

S. Hixas nurodo, kad kuriant bendrąją žemės ūkio politiką, buvo numatyti įtakingiausi šios politikos veikėjai, sudarantys vadinamąjį „geležinį trikampį“, į kurį įeina Bendrijos valstybių narių žemės ūkio ministrai, Europos Komisijoje dirbantys ES tarnautojai ir Europos žemdirbių interesams atstovaujančių organizacijų atstovai⁷⁴.

Europos Komisija yra didžiausia ES institucija, kurioje dirba beveik 31 tūkstantis konkurso tvarka iš visų ES valstybių narių atrinktų eurotarnautojų⁷⁵. Komisija veikia kaip ES viršvalstybinio politikos formavimo bei priimtų sprendimų įgyvendinimo institucija ir yra nepriklausoma nuo nacionalinių vyriausybių. Jai tenka svarbus vaidmuo bendrosios žemės ūkio politikos formavimo bei įgyvendinimo procesuose.

Europos Komisija yra tarsi kelių nacionalinės valstybės institucijų hibridas ir dažnai charakterizuojama kaip ES valstybės tarnyba, nors iš tiesų ji turi daugiau valdžios galių nei bet kurios šalies atskira valstybės tarnyba. Pagal sutartis ir suformuotas politikas jai yra suteikta daugiau politikų formavimo ir sprendimų priėmimo iniciatyvos teisių nei bet kurios valstybės narės

74 Hix, S. *Europos Sąjungos politinė sistema*, Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 334.

75 Distribution of Staff by Statutory Links and Dgs, <http://ec.europa.eu/civil_service/docs/europa_sp2_bs_dist_staff_en.pdf> [žiūrėta 2011-09-30].

analogiškai valstybės tarnybai⁷⁶. Europos Komisija iš visų kitų ES institucijų išsiskiria tuo, kad ji yra suformuota, atrenkant tarnautojus atviro konkurso būdu ir tokiu būdu ji tampa labiau europinio valdymo institucija, mažiausiai veikiama valstybių narių nacionalinių vyriausybių.

Komisijai sutartimis yra nustatytos šios funkcijos:

- rengti naujų teisės aktų projektus, kuriuos perduoda Europos Parlamentui ir Tarybai svarstyti ir priimti;
- atsakyti už kasdienį ES valdymą, jos politikų įgyvendinimą, pradedant nuo ūkininkavimo ir maisto saugos iki vartotojų apsaugos;
- garantuoti, kad Tarybos ir Parlamento priimti teisės aktai būtų tinkamai įgyvendinami (padedant Teisingumo Teismui);
- atstovauti ES tarptautinėje arenoje, vedant derybas ir derinant susitarimus su kitomis pasaulio valstybėmis;
- tarpininko ir derybininko;
- bendrųjų reikalų iniciatoriaus.

Visos Komisijos tarnybos yra organizuotos į generalinius direktoratus, panašiai kaip nacionalinės valstybių tarnybos yra organizuotos į ministerijas. Be generalinių direktoratų, Komisijoje yra ir specialiųjų tarnybų. Skirtumas tarp specialiosios tarnybos ir generalinio direktorato yra tas, kad specialiosioms tarnyboms (Generalinis sekretoriatas, Juridinė tarnyba ir kt.) numatytos funkcijos yra skirtos Komisijos bendrajai politikai įgyvendinti, o generaliniai direktoratai – tam tikroms siauroms politikoms vykdyti.

Vienas iš didžiausių visoje Komisijoje yra Žemės ūkio ir kaimo plėtros generalinis direktoratas, kuriame, 2011 m. spalio 5 d. duomenimis, buvo 1083 konkurso būdu atrinktas ES tarnautojas⁷⁷. Tai penktas pagal dydį iš visų 27 generalinių direktoratų. Tiek daug eurotarnautojų šiai politikos sričiai prirėkė todėl, kad žemės ūkis buvo ta veiklos bei viešosios politikos sritis, kurioje visos Bendrijos valstybės narės nuo pačios bendrosios žemės ūkio politikos pradžios sutiko deleguoti daugiausia savo suvereniteto galių politikos formavimo bei įgyvendinimo procesuose, palyginti su kitomis viešųjų politikų sritimis, Europos Komisijai, kaip labiausiai iš visų ES institucijų atstovaujančiai Bendrijos interesams institucijai.

76 Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. *Europos Sąjungos oficialus leidinys*, C 115, 2008 05 09, p. 1–366.

77 Distribution of Staff by Statutory links and Dgs, <http://ec.europa.eu/civil_service/docs/europa_sp2_bs_dist_staff_en.pdf >[žiūrėta 2011-10-05].

Žemės ūkio ir kaimo plėtros generaliniame direktorate yra parengiami visi bendrajai žemės ūkio politikai formuoti ir įgyvendinti reikalingi teisės aktai, taip pat kontroliuojama, kaip Taryboje bei Europos Parlamente priimti teisės aktai yra įgyvendinami valstybėse narėse ir ES institucijose.

Tiems tikslams pasiekti Žemės ūkio ir kaimo plėtros **generalinis direktorius** turi keturis savo pavadotojus, specialų patarėją ir du padėjėjus.

Visi generalinio direktorato tarnautojai dirba paskirstyti į 15 direktoratų, atsakingų už siaurai specializuotas politikos sritis.

A direktoratas – Tarptautinių ryšių bei derybų direktoratas, į kurį įeina šie padaliniai:

- PPO (Pasaulio prekybos organizacijos);
- EBPO (išsivysčiusių šalių);
- Pietų Afrikos, Karibų šalių, FAO, G8 ir G20;

B direktoratas – Tarptautinių ryšių direktoratas, orientuotas į ryšius bei derybas su Europos kaimynystės politikos valstybėmis, ES plėtros procesu ir turi šiuos padalinius:

- Lotynų Amerikos, Azijos ir kitų EBPO šalių;
- ES plėtros;
- Europos kaimynystės politikos ir EFTA šalių.

C direktoratas – Ekonomikos ir žemės ūkio produktų rinkų, turintis šiuos struktūrinius padalinius:

- Horizontaliųjų reikalų, susietų su bendros rinkos organizavimu;
- Alyvuogių aliejaus ir sodininkystės bei daržininkystės produktų;
- Vyno, alkoholio, tabako, sėklų ir kanapių;
- Gyvulininkystės produktų;
- Grūdinių kultūrų, cukraus, gyvulių pašarų, pluoštinių augalų.

D direktoratas – Tiesioginės paramos ir rinkos priemonių valdymo, turintis šiuos struktūrinius padalinius:

- Tiesioginės paramos;
- Rinkos priemonių įgyvendinimo;
- Maisto ir pašarų teisės aktų;
- Žemės ūkio produktų rinkos skatinimo priemonių.

E direktoratas – I už kaimo plėtros programą atsakingas direktoratas, turintis šiuos padalinius:

- Belgijos, Prancūzijos, Liuksemburgo ir Nyderlandų;
- Kipro, Graikijos, Airijos, Jungtinės Karalystės;

- Danijos, Lietuvos, Lenkijos;
- Vengrijos, Italijos, Maltos.

F direktoratas – II už kaimo plėtros programas atsakingas direktoratas, turintis šiuos padalinius:

- Portugalijos ir Ispanijos;
- Estijos, Suomijos, Latvijos, Švedijos;
- Austrijos, Vokietijos, Slovėnijos;
- Bulgarijos, Čekijos, Rumunijos, Slovakijos.

G direktoratas – Kaimo plėtros horizontaliųjų aspektų politikos, turintis šiuos struktūrinius padalinius:

- Kaimo plėtros tęstinumo;
- Kaimo plėtros finansinio koordinavimo;
- Kaimo plėtros politikos stebėsenos;
- Priešstojiminės paramos žemės ūkiui ir kaimo plėtrai.

H direktoratas – Darnios plėtros ir žemės ūkio bei kaimo plėtros kokybės, turintis šiuos padalinius:

- Aplinkos, genetinių išteklių ir europinės inovacijų partnerystės;
- Žemės ūkio produktų kokybės politikos;
- Ekologinio ūkininkavimo;
- Bioenergijos, biomasės, miško ir klimato kaitos.

I direktoratas – Išteklių vadybos direktoratas, turintis šiuos struktūrinius padalinius:

- Biudžeto išteklių vadybos;
- Centrinės finansų kontrolės;
- Informacinių technologijų;
- Finansų tvarkymo informacinės sistemos;
- Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo valdymo;
- Personalo ir administracijos;
- Strateginio planavimo, vidaus kontrolės ir ryšių su Europos Audito Rūmais.

J direktoratas – Žemės ūkio išlaidų audito direktoratas, turintis šiuos struktūrinius padalinius:

- Horizontaliųjų klausimų dėl sąskaitų skaidrumo koordinavimo;
- Išlaidų rinkos priemonėms audito;
- Tiesioginės paramos audito;

- Kaimo plėtros priemonėms skirtų išlaidų audito;
- Finansinio audito.

K direktoratas – Ryšių su kitomis institucijomis, komunikacijos ir dokumentacijos, turintis šiuos padalinius:

- Vidinės ir išorinės komunikacijos;
- Dokumentų tvarkymo, asmens duomenų apsaugos;
- Ryšių su kitomis ES institucijomis ir žemdirbių nevyriausybinėmis organizacijomis.

L direktoratas – Ekonominės analizės, perspektyvų ir vertinimų direktoratas, turintis šiuos padalinius:

- Žemės ūkio politikos analizės ir jos perspektyvų;
- ES žemės ūkio ekonominės analizės;
- ES žemės ūkio sodybų mikroekonominės analizės;
- Žemės ūkyje taikomų priemonių įvertinimo studijų;
- Žemės ūkio prekybos politikos analizės.

M direktoratas – Žemės ūkio teisės aktų direktoratas, turintis šiuos padalinius:

- Žemės ūkio teisės aktų supaprastinamo;
- Konkurencijos;
- Žemės ūkio teisės aktų taikymo stebėsenos ir skundų dėl jų;
- Taikymo procedūrų koordinavimo.

Be minėtų Žemės ūkio ir kaimo plėtros generalinio direktorato struktūrinių padalinių, dar yra svarbi **Vidaus audito tarnyba**, tiesiogiai pavaldi Generaliniam direktoriui.

Žemės ūkio ir kaimo plėtros direktorate parengtus ES teisės aktų (reglamentų, direktyvų, sprendimų, strategijų, rezoliucijų, žaliųjų bei baltųjų knygų ir kt.) projektus Europos Komisija apsparsto savo kolegijos posėdyje ir perduoda tvirtinti Ministrų Tarybai bei Europos Parlamentui. Kartu šiuos teisės aktų projektus Europos Komisija siunčia ir patariamiesiems komitetams, t. y. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui bei Europos regionų komitetui.

Patariamieji komitetai savo nuomones apie Komisijos atsiųstus teisės aktų projektus perduoda Europos Parlamentui ir Ministrų Tarybai.

Komisija bei jos Žemės ūkio ir kaimo plėtros generalinis direktoratas vadovauja ir prižiūri, kad visa labai sudėtinga žemės ūkio ir kaimo plėtros politikos formavimo, sprendimų priėmimo bei priimtų sprendimų įgyvendini-

mo sistema gerai veiktu. Įgyvendinant bendrąją žemės ūkio politiką svarbus vaidmuo tenka nacionalinėms vyriausybėms bei jų žemės ūkio ministerijoms, intervencinėms agentūroms, muitinių tarnyboms, mokesčių inspekcijoms ir kitoms valstybių narių institucijoms.

ES Žemės ūkio ministrų taryba ir Europos Parlamentas, priimdami teisės aktą, nurodo Komisijai parengti to teisės akto įgyvendinimo priemones. Valstybių narių nacionalinių vyriausybių atstovai kartu su Komisijos nariais tariausi, kad teisės aktų įgyvendinimo priemonės būtų priimtinos visų valstybių narių administracijoms. Tuo tikslu sudaromi teisės aktų įgyvendinimo priežiūros komitetai (populiariai vadinami komitologijos komitetais dėl jų gausumo), kurių paskirtis – prižiūrėti, kaip Komisija įgyvendina ES Ministrų Tarybos ir Europos Parlamento priimtus teisės aktus, ir ginti valstybių narių interesus.

Bet kurioje demokratinėje valstybėje Parlamente priimtų teisės aktų įgyvendinimas yra pavedamas Vyriausybei, o Parlamentas tikrina, kaip Vyriausybei sekasi tai padaryti. Europos Sąjungoje Tarybos ir Parlamento priimtų teisės aktų įgyvendinimas buvo pavestas Komisijai, kuri tuo tikslu pradėjo steigti komitetus, vėliau pradėtas vadinti bendru vardu komitologijos komitetais. Pirmas komitologijos komitetas buvo įsteigtas 1961 m. siekiant palengvinti Komisijos veiklą, įgyvendinant prekybos žemės ūkio produktais priimtus teisės aktus.

2000 m. buvo 244 pavadinimų komitetai, o 2009 m. jų buvo net 269 (žr. 2 priedas).

Į komitologijos komitetą dažniausiai įeina po du kiekvienos valstybės narės viešojo sektoriaus atstovus ir po vieną ar du Komisijos atstovus. Komitetuose yra balsuojama dėl Komisijos pasiūlymų ir kiekviena valstybė turi tiek balsų, kiek jų turima Taryboje. Komisijos atstovui dažniausiai yra pavedamos komiteto pirmininko pareigos, bet pirmininkas neturi balsavimo teisės. Komisija teikia komitetams Sekretoriato paslaugas.

Valstybės narės, turėdamos savo atstovus kiekviename komitologijos komitete, prižiūri, kaip Komisija įgyvendina Tarybos ir Parlamento nustatytas taisykles ir tokiu būdu kontroliuoja ES vykdomąją valdžią. Komitologijos sistema buvo sukurta kaip valstybių narių kontrolės mechanizmas Europos Komisijai kontroliuoti.

Komitologijos procedūra yra reglamentuota 1999 m. birželio 28 d. Tarybos sprendimu nr. 1999/468/EB bei iš dalies jį pakeičiančiu 2006 m. liepos 17 d. Tarybos sprendimu nr. 2006/512/EB, kuriuo esamos (patariamoms, val-

dymo, reguliavimo ir apsaugos) procedūros buvo papildytos reguliavimo su tikrinimu procedūra⁷⁸.

Komiteto procedūros parinkimas atspindi galios tarp Tarybos ir Komisijos paskirstymą, nurodo galimybių ribas, kuriomis atitinkami komitetai gali tiesiogiai daryti įtaką Komisijos veiklai. Nuo taikomos komitologijos procedūros priklauso Komisijos veikimas komitetuose. Minėtos procedūros skirtingai riboja Komisijos laisvę. Todėl Komisija, Taryba ir Parlamentas varžosi dėl procedūros parinkimo komitetui.

Reguliavimo procedūra yra labiausiai Komisiją apribojanti procedūra, nes sprendimui Komisijoje priimti yra reikalinga valstybių narių kvalifikuotos daugumos balsų parama. Jei komitetas nepritaria, tai Europos Parlamentas informuoja Ministrų Tarybą ir per tris mėnesius kvalifikuota balsų dauguma Taryba gali atmesti pasiūlymą. Tada Komisija siūlo kitokį sprendimo variantą.

Patariamoji procedūra yra pati švelniausia Komisijos atžvilgiu ir patariamųjų komitologijos komitetų nuomonė gali būti Komisijos ignoruojama. Komitetas pareiškia savo nuomonę dėl Komisijos rengiamo priimto sprendimo, tačiau ši nuomonė Komisijai nėra privaloma. Jeigu Komisija ignoruoja komiteto nuomonę, ji būtinai su šia komiteto nuomone privalo supažindinti Tarybą ir Parlamentą, kai dokumentų projektai siunčiami šioms institucijoms.

Valdymo – komitetas pareiškia nepritarimą Komisijos sprendimui ir Ministrų Taryba per tris mėnesius gali pakeisti tokį Komisijos sprendimą kvalifikuota balsų dauguma.

Apsauginių priemonių – per nustatytą laiką valstybė narė pareiškia nuomonę apie sprendimą Tarybai, kuri per nustatytą laiką gali kvalifikuota balsų dauguma priimti kitokį sprendimą arba po kitokio Komisijos sprendimo patvirtinti, pataisyti ar atmesti sprendimą.

Dažniausiai yra naudojama reguliavimo procedūra, pagal kurią dirba apie 33 proc. visų komitologijos komitetų. Antra pagal dažnumą yra valdymo procedūra, o likę komitetai taiko kelias procedūras, atsižvelgiant į klausimą, dažniausiai naudojant patariamąsias ir valdymo procedūras.

78 COUNCIL DECISION of 17 July 2006 amending Decision 1999/468/EC laying down the procedures for the exercise of implementing powers conferred on the Commission. O J L 200/11, 22.7.2006

Tais atvejais, kai Komisija negali priimti sprendimo (taikant valdymo procedūrą – kvalifikuota komiteto narių dauguma balsuoja prieš, arba taikant reguliavimo procedūrą, įskaitant ir reguliavimą su tikrinimu – kvalifikuota dauguma nepritaria), klausimas perduodamas Tarybai. Tokių atvejų pasitaiko nedaug. 2006 m. taip atsitiko 6 kartus. 2007 m. panašių atvejų būta 17 (net 13 iš jų susiję su genetiškai modifikuotais organizmais). 2008 m. – 7 atvejai ir 5 iš jų susiję su genetiškai modifikuotais organizmais.

Beje, tie patys ir kiti teisės aktai dėl genetiškai modifikuotų organizmų labai dažnai „užstringa“ ir Taryboje. Dėl politiškai itin jautrių klausimų nesutariama ne tik Komisijoje, bet ir tarp atskirų valstybių narių.

Skirtingų klausimų sprendimas yra skirtingai svarbus valstybėms narėms, todėl ir komitologijos komitetų posėdžiai dažnai įgauna tarpvyriausybinių derybų pavidalą. Kai komitete svarstomi jautrūs klausimai, valstybių narių aktyvumas būna didesnis ir Komisijos atstovai tokiais atvejais paprastai nesiima aktyvių veiksmų, o veikia labiau kaip tarpininkas, ieškant bendro sprendimo.

Tarp Europos Parlamento ir Tarybos buvo pasiektas sutarimas dėl komitologijos komitetų veiklos skaidrumo. Tuo tikslu:

- Komisija privalo patvirtinti standartines komitologijos komiteto vidaus veiklos taisykles, kurios taptų pagrindu kiekvienam komitetui rengiant ir tvirtinant savas Taisykles;
- Komisija *Oficialiame žurnale* privalo skelbti komitologijos komitetų sąrašą ir pagrindinius komitetų įsteigimo motyvus;
- Komisija privalo nuolat skelbti komitologijos komitetų metinės veiklos ataskaitas;
- Visi Europos Parlamentui išsiųsti dokumentai turi būti visuomenei prieinami, todėl jie užregistruojami ir skelbiamos trumpos anotacijos.

Dauguma komitologijos komitetų rengia reguliarius posėdžius, turi griežtai fiksuotą narystę. Yra ir tokių komitetų, kurie formuojami kokiai nors vienai problemai išspręsti ir susitinka tik 1–2 kartus metuose.

Pagal Europos Komisijos 2010 m. pateiktą ataskaitą 28 bendrosios žemės ūkio politikos komitologijos komitetai surengė daugiausia savo posėdžių iš visų kitų ES viešosios politikos sričių komitetų (žr. 3 priedas)⁷⁹.

⁷⁹ Komisijos Ataskaita dėl 2009 m. komitetų darbo. SEK (20100806, Briuselis, 2010.7.2, KOM (2010) 354 galutinis, p. 4.

Bendrosios žemės ūkio politikos formavimo, sprendimų priėmimo bei jų įgyvendinimo „geležiniame trikampyje“ ES Tarybai priklauso itin svarbus vaidmuo, nes ją sudaro ES valstybių narių žemės ūkio ministrai ar jiems prilygstantys pareigūnai, kuriems talkina į Tarybos komitetus, darbo grupes ir pogrūpius deleguoti kiti žemesnio rango nacionalinių vyriausybių pareigūnai.

ES Taryba. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 16 straipsnyje nurodoma, kad Taryba bendrai su Europos Parlamentu vykdo teisėkūros ir biudžetines funkcijas. Ji taip pat vykdo Bendrijos politikos formavimo ir koordinavimo funkcijas laikydamosi Sutartyse nustatytų sąlygų⁸⁰.

Kai 1950 m. buvo steigiama Bendrija, daugelis jos steigėjų tikėjo, kad Tarybos kaip tarpvyriausybės institucijos vaidmuo sprendimų priėmimo procese ilgainiui mažės, daugiau valdžios galių perleidžiant Komisijai, t. y. Bendrijai atstovaujančiai institucijai. Vėlesnė įvykių eiga parodė, kad Tarybos galios nuolat buvo didinamos ir tik pastaraisiais metais vis daugiau galių suteikiama Komisijai bei Europos Parlamentui.

Pagrindinė ES bendrosios žemės ūkio politikos teisės aktų priėmimo institucija yra Žemės ūkio ministrų taryba, kuri renkasi maždaug kartą per mėnesį ir kai kada jos posėdžiai užtrunka net dvi dienas. Taip yra todėl, kad nacionalinės vyriausybės nebijo ir nevengia deleguoti vis didesnę dalį savo suvereniteto šioje viešosios politikos srityje ES institucijoms ir dėl to reikia priimti daug naujų teisės aktų.

Tuo tarpu Švietimo, kultūros ir jaunimo reikalų ES ministrų taryba dažniausiai posėdžiauja tik porą kartų metuose ir tai yra todėl, kad nėra ES šių sričių bendrųjų politikų, kad šias politikas daugiausia formuoja, priima sprendimus ir juos įgyvendina nacionalinės vyriausybės, nedeleguodamos savo suvereniteto šiose politikos srityse Europos Komisijai bei kitoms ES institucijoms.

ES Ministrų Tarybą sudaro po vieną kiekvienos valstybės narės ministro lygio atstovą, kuris gali prisiimti išipareigojimus savo valstybės narės vyriausybės vardu ir balsuoti jos vardu. Pagal tai, koks Tarybos darbotvarkėje svarstomas klausimas, joje atstovauja už tą klausimą ir veiklos sritį atsakingi nacionalinių vyriausybių ministrai ar ministrų rangui prilyginti pareigūnai. Jeigu svarstomi aplinkosaugos reikalai, tai Tarybą sudaro nacionalinių vy-

80 Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. *Europos Sąjungos oficialus leidinys*, C 115, 2008 05 09, p. 1–366.

riausybių aplinkos ministrai ar viceministrai, žemės ūkio reikalams svarstyti Taryboje renkasi žemės ūkio ministrai arba jų rango ir kompetencijos pareigūnai.

ES Ministrų Taryba vykdo šias pagrindines funkcijas:

- Teisės aktų priėmimo kartu su Europos Parlamentu ar viena;
- valstybių narių ekonominės politikos koordinavimo;
- kartu su Europos Parlamentu biudžeto tvirtinimo;
- ES vardu sudaro sutartis su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis;

Europos Tarybos posėdžiuose yra svarstomi ir priimami Komisijos parengti ES teisės aktų projektai. Taryba, išklausiusi Europos Parlamento ir prireikus Ekonomikos ir socialinių reikalų bei Regionų komitetų nuomos, gali savarankiškai priimti teisės aktus pagal specialią teisėkūros procedūrą arba pagal įprastą teisėkūros procedūrą, kai šia galia dalijasi su Europos Parlamentu.

Pagal rotacijos principą kas šeši mėnesiai nuolat keičiasi Europos Sąjungoje pirmininkaujanti valstybė, kuri pirmininkauja Tarybos posėdžiams bei Tarybos komitetams. Šis principas nustatytas Europos Bendrijų sutartyse.

Europos Tarybos posėdžiai dažnai vyksta pirmininkaujančios valstybės narės teritorijoje, bet pagal tai, kokios pareikštos iniciatyvos, gali vykti ir kitose valstybėse. Pirmininkaujančios valstybės keičiasi kas šeši mėnesiai – nuo sausio iki liepos ir nuo liepos iki gruodžio pabaigos.

Pirmininkaujanti valstybė narė likus septyniems mėnesiams iki jos kadencijos pradžios, prireikus pasikonsultavusi su prieš ją pirmininkaujančia ir po jos pirmininkausiančia valstybėmis narėmis, paskelbia datas, kada ji numato sušaukti Tarybos posėdžius, reikalingus Tarybai teisės aktų leidybos veiklai vykdyti arba veiklos sprendimams priimti. Tarybos būstinė yra Briuselyje. Balandžio, birželio ir spalio mėnesiais Tarybos posėdžiai vyksta Liuksemburge. Ypatingomis aplinkybėmis ir esant deramai pagrįstoms priežastims, Taryba gali vieningai nuspręsti, kad Tarybos posėdis vyks kitoje vietoje.

Tarybai talkina bendrosios žemės ūkio politikos teisės aktų priėmimo procese Specialusis žemės ūkio komitetas ir Nuolatinių atstovų komitetas, specialistų darbo grupės ir pogrupiai (žr. 4 priedas).

Specialusis žemės ūkio komitetas (angl. *Special Committee for Agriculture*) yra nuolat veikiantis Briuselyje Tarybai pavaldus komitetas, kurį sudaro valstybių narių žemės ūkio ministerijų deleguoti atstovai. Šiame komitete

apsvarstomi ir suderinami visi iš Europos Komisijos gauti bendrosios žemės ūkio politikos teisės aktų projektai, prieš jiems patenkant į Tarybos posėdžių darbotvarkes.

Nuolatinių atstovų komitete (angl. *Committee of Permanent Representatives I – COREPER I*), kuris irgi yra nuolat veikiantis Briuselyje ir sudarytas iš valstybių narių atitinkamų ministerijų deleguotų atstovų, yra apsvarstomi žuvininkystės, maisto produktų, veterinarijos ir fitosanitarijos politikos klausimai, prieš juos pateikiant svarstyti Ministrų Tarybos posėdžiuose

Tiek Specialusis žemės ūkio komitetas, tiek Nuolatinių atstovų komitetas paprastai posėdžiauja kartą per savaitę. Prieš svarstant Specialiajame žemės ūkio komitete arba Nuolatinių atstovų komitete, klausimai būna apsvarstomi vienoje iš bendrosios žemės ūkio politikos darbo grupių, kurios būna labai siaurai specializuotos ir taip pat esti sudarytos iš valstybių narių nacionalinių ministerijų deleguotų atstovų.

Darbo grupės. Greta formaliai įsteigtų komitetų, kurių veikla yra numatyta sutartimis ar kitais ES teisės aktais, sukuriami ir kiti struktūriniai dariniai neatidėliotiniams reikalams spręsti. Dažnai tokie laikini komitetai yra vadinami darbo grupėmis. Darbo grupės steigia ir jų darbą koordinuoja Nuolatinių atstovų komitetas arba Specialusis žemės ūkio komitetas. Į jas deleguojami ES valstybių narių kompetentingi valstybės tarnautojai ir bent vienas Europos Komisijos atstovas. Kai svarstomi ypač sudėtingi ir siauros specifikos klausimai, į darbo grupes yra kviečiami mokslininkai. Nėra nustatytų taisyklių, kurios reglamentuotų darbo grupių sudėtį. Dažniausiai valstybei narei vienoje darbo grupėje atstovauja vienas ar du specialistai iš valstybės tarnybos arba rečiau iš nevalstybinio sektoriaus, bet gali būti pakviesta po keturis penkis atstovus, jeigu to reikia pagal nagrinėjamų klausimų specifiką (pvz., regionų, savivaldos, finansų, aplinkosaugos tarpusavyje susiję klausimai).

Darbo grupės nagrinėja tuos klausimus, kurie vėliau yra svarstomi Nuolatinių atstovų komitete arba Specialiajame žemės ūkio komitete ir Ministrų Taryboje. Tokių darbo grupių itin pagausėjo pastaraisiais metais ir jos dažnai vadinamos aukščiausio lygio darbinėmis grupėmis. Jos posėdžiauja pagal reikalą, bet dažniausiai posėdžiai rengiami kas trys savaitės, kad Tarybos Sekretoriatas turėtų laiko parengti ir išsiuntinėti nacionalinėms vyriausybėms posėdžių darbotvarkes ir protokolus.

Komitetų ir darbo grupių, kurios talkina Tarybai ir Nuolatinių atstovų komitetui arba Specialiajam žemės ūkio komitetui teisės aktų priėmimo procese, 2008 m. buvo iki 400⁸¹.

Jų posėdžiams dažniausiai pirmininkauja ES pirmininkaujančios valstybės narės atstovai arba Europos Komisijos deleguotas atstovas. Baigus darbą, t. y. išanalizavus Komisijos pasiūlymą, nusiunčiama ataskaita Nuolatinių atstovų komitetui arba Specialiajam žemės ūkio komitetui dėl teisės akto priėmimo. Per dieną vidutiniškai įvyksta iki 20 įvairių darbo grupių posėdžių.

Apie 70 proc. atvejų bendras sutarimas svarstomais bendrosios žemės ūkio politikos klausimais tarp valstybių narių nacionalinių ministerijų atstovų yra pasiekiamas jau bendrosios žemės ūkio politikos darbo grupėse. Dar apie 20 proc. toks sutarimas pasiekiamas Specialiajame žemės ūkio komitete arba Nuolatinių atstovų komitete ir apie 10 proc. pačių sunkiausiai tarp nacionalinių vyriausybių derinamų bendrosios žemės ūkio politikos klausimų tenka spręsti Ministrų Tarybos posėdžiuose.

Preliminari Ministrų Tarybos posėdžio darbotvarkė suskirstoma į A ir B dalis. Klausimai, kuriems Taryba gali pritarti be diskusijos, įtraukiami į A dalį, bet tai neatima galimybės bet kuriam Tarybos nariui arba Komisijai pareikšti savo nuomonės tuo metu, kai šie klausimai yra patvirtinami.

Taryba patvirtina darbotvarkę kiekvieno posėdžio pradžioje. Norint, kad į darbotvarkę būtų įtrauktas preliminarioje darbotvarkėje nenumatytas klausimas, reikalingas vieningai priimtas Tarybos sprendimas. Tokiu būdu įtraukti klausimai gali būti pateikiami balsuoti, jei buvo įvykdyti visi Sutartyse numatyti procedūriniai reikalavimai.

Dažniausiai be atitinkamos srities ministro į Tarybos posėdžius kartu su juo atvyksta 5–6 tos valstybės narės ekspertai, kiti komandos nariai. ES Taryba apmoka ministro ir penkių delegacijos narių kelionės išlaidas. Kai yra svarstomi itin konfidencialūs klausimai, gali būti apribotas nacionalinės delegacijos narių kiekis Tarybos posėdyje. Pirmininkaujančiojo pasiūlymu delegacija gali būti apribota „Ministras plius du“ arba „Ministras plius vienas“ arba itin konfidencialiais atvejais „Ministras ir Komisija“. Įprastai posėdis prasideda 10 valandą ir baigiasi tos pačios dienos 18–19 valandą. Taip yra todėl, kad ministrai, vykdami į Tarybos posėdžius iš savo nuolatinių atstovų Specialiajame žemės ūkio komitete arba Nuolatinių atstovų komitete, puikiai

81 Council of the European Union, List of Council preparatory bodies <<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/08/st11/st11301.en08.pdf>> [žiūrėta 2010-01-17].

žino į posėdžių darbotvarkes įtrauktų svarstyti bendrosios žemės ūkio politikos teisės aktų projektų turinį ir tuos klausimus, dėl kurių nepavyko galutinai susitarti Tarybos komitetuose bei darbo grupėse nacionalinių vyriausybių deleguotiems atstovams.

Interesų grupės bendrosios žemės ūkio politikos formavimo procese.

Svarbus vaidmuo bendrosios žemės ūkio politikos formavimo procese tenka ir trečiajam „geležinio trikampio“ dalyviui – ES organizuotos pilietinės visuomenės interesų grupėms, kurios vienija žemdirbių atstovus.

ES lygmeniu veikiančius žemės ūkio interesų grupių atstovus galima suskirstyti į tris pagrindines grupes – privataus sektoriaus atstovus, nevyriausybinės organizacijas (skėtines eurokonfederacijas, euroasociacijas ir pan.), konsultacines įmones ir specialistus, teikiančius konsultacijas.

Iš visų Europoje veikiančių žemdirbių interesų grupių susivienijimų savo įtakingumu išsiskiria ES žemės ūkio organizacijų komitetas (angl. *Committee of Professional Agricultural Organizations – COPA*) ir ES žemės ūkio kooperatyvų generalinė konfederacija (angl. *General Confederation of Agricultural Cooperatives – COGECA*), kurios samdo bendrą sekretoriatą ir disponuoja nemažais finansiniais ištekliais.

ES žemės ūkio organizacijų komitetas ir ES žemės ūkio kooperatyvų generalinė konfederacija teoretikų ir praktikų sutartinai pripažįstami kaip bene įtakingiausi žemdirbių interesų grupių atstovai, galintys samdyti kvalifikuotus lobistus (teisėninkus, ekonomistus, žemės ūkio specialistus). Šios dvi žemdirbių interesų grupių asociacijos šiuo metu vienija 70 žemės ūkio savivaldos organizacijų iš visų 27 ES valstybių narių. Tokių organizacijų jungtinis sekretoriatas organizuoja daugiau kaip 40 šakinių darbo grupių veiklą ir deleguoja savo atstovus į Europos Komisijos konsultacinius komitetus⁸².

ES lygmeniu veikia ir kitos žemės ūkio bei miškų ūkio darbuotojų interesams atstovaujanti pilietinės visuomenės organizacijos:

- Europos žemės savininkų asociacija (ELO);
- Europos kaimiškasis aljansas (ERA);
- Europos jaunųjų ūkininkų taryba (CEJA);
- Europos ūkių ir kaimo turizmo federacija (EuroGites);
- Europos miškų savininkų konfederacija (CEPF);

82 Šukytė, Ž. *Atstovavimas nacionaliniams interesams formuojant ir įgyvendinant Europos Sąjungos bendrąją žemės ūkio politiką: Lietuvos atvejo analizė*. Daktaro disertacija, Kaunas, 2011, p.136.

- Partnerystės grupė kaimiškajai Europai (PREPARE);
- Europos LEADER sąjunga kaimo plėtrai (ELARD).

Europos žemės ūkio organizacijų komiteto ir Europos Žemės ūkio kooperatyvų generalinės konfederacijos euroasociacijai priklauso šios Lietuvos žemdirbių interesams atstovaujantios organizacijos:

- Kooperacijos kelias – (angl. *Lithuanian Association of Agricultural Cooperatives*), kurios būstinė yra Kaune, K. Donelaičio g. 2;
- Lietuvos Respublikos žemės ūkio rūmai – (angl. *Chamber of Agriculture of the Republic Lithuania*), kurių būstinė yra Kaune, K. Donelaičio g. 2;
- Lietuvos ūkininkų sąjunga – (angl. *Lithuanian Farmer's Union*), kurios būstinė yra Kaune, K. Donelaičio g. 2;
- Lietuvos žemės ūkio bendrovių asociacija – LŽŪBA (angl. *Lithuanian Association of Agricultural Companies*), kurios būstinė yra Vilniuje, Tiltu g. 35/4–6.

Europos žemės savininkų organizacijai (angl. *European Landowners organization – ELO*) priklauso šios Lietuvos žemdirbių ir miško savininkų organizacijos:

- Lietuvos miško savininkų asociacija (angl. *Forest Owners Association of Lithuania*), kurios būstinė yra Vilniuje, Kalvarijų g. 131–312;
- Lietuvos šeimos ūkininkų sąjunga (angl. *Lithuanian Family Farmers Union*), kurios būstinė yra Kaune, K. Donelaičio g. 2;
- Lietuvos žemės savininkų sąjunga (angl. *Lithuanian Landowners Union*), kurios būstinė yra Kaune, K. Donelaičio g. 2.

Lietuvos ir kitų valstybių narių žemdirbių interesų grupių dalyvavimas tokiose skėtinėse Europos žemdirbių vienijančiose organizacijose suteikia daugiau galimybių jiems dalyvauti ES bendrosios žemės ūkio politikos formavimo procese ir daryti realią įtaką Europos Komisijai, Tarybai, Europos Parlamentui, negu joms atskirai derantis dėl visiems naudingų ir palankių sprendimų.

Be to, nacionalinės žemdirbių interesų grupės savo tikslų siekia ir per nacionalines institucijas bei jų atstovus, kurie daro įtaką ES valstybių narių nacionalinei pozicijai atitinkamais bendrosios žemės ūkio politikos formavimo, sprendimų priėmimo bei įgyvendinimo klausimais.

Visa ES bendroji žemės ūkio politikos istorija akivaizdžiai įrodo, kad iš visų trijų „geležinio trikampio“ dalyvių, formuojančių ir įgyvendinančių šią

politiką, bene labiausiai iki pastarojo laiko buvo veikiami ES valstybių narių nacionalinių vyriausybių.

Pastaraisiais metais sutartimis vis daugiau galių bendrosios žemės ūkio politikos procese suteikiama Europos Komisijai ir žemdirbių interesams atstovaujančioms organizacijoms. Taip pat istoriškai susiklostė, kad bendrosios žemės ūkio politikos formavimo, sprendimų priėmimo bei įgyvendinimo procesams didelę įtaką daro tokios valstybės kaip Prancūzija ir Vokietija, kurių tarpusavio susitarimai ir politinės iniciatyvos suteikė impulsą šiai politikai susiformuoti ir plėtotis.

Klausimai

1. Koks yra Europos Komisijos vaidmuo bendrosios žemės ūkio politikos formavimo, sprendimų priėmimo ir jų įgyvendinimo procese?
2. Kokia veikla pasižymi ES Ministrų Taryba bendrosios žemės ūkio politikos formavimo, sprendimų priėmimo ir jų įgyvendinimo procese?
3. Koks yra ES interesų grupės bendrosios žemės ūkio politikos formavimo, sprendimų priėmimo ir jų įgyvendinimo procese?
4. Koks yra Specialiojo žemės ūkio komiteto vaidmuo bendrosios žemės ūkio politikos formavimo, sprendimų priėmimo ir jų įgyvendinimo procese?
5. Koks yra ES tarybos komitetų vaidmuo bendrosios žemės ūkio politikos formavimo, sprendimų priėmimo ir jų įgyvendinimo procese?
6. Koks yra komitologijos komitetų vaidmuo bendrosios žemės ūkio politikos įgyvendinimo procese?

Literatūra

1. *Europos Sąjungos bendroji žemės ūkio politika*. Vilnius, 2011.
2. Paulikas V.; Trimakas, R. *ES institucijos ir valdymas*. Vilnius, 2011. Tracy, M. *Žemės ūkio politika Europos Sąjungoje*. Briuselis, Vilnius: Diemedis, 1998.

PRIEDAI

1 priedas.

Ekologiniam ūkininkavimui skirtos žemės plotas ES valstybėse narėse 2008 m. ir jos procentinis padidėjimas, palyginti su 2007 metais.

Sudaryta pagal: Area under organic farming increased by 7,4 % between 2007 and 2008 in the EU-27. EUROSTAT, statistics in focus 10/2010⁸³

Valstybė	Ekologinės žemės ha 2008 m.	Proc. daugiau nei 2007 m.
Ispanija	1 317 539	33,3
Italija	1 002 414	- 12,9
Vokietija	907 786	4,9
Jungtinė Karalystė	726 381	10,0
Prancūzija	583 799	4,8
Austrija	447 678	0,6
Čekijos Respublika	320 311	9,1
Graikija	317 824	13,6
Lenkija	313 944	8,5
Švedija	336 439	9,1
Portugalija	233 475	0
Suomija	150 374	1,1
Danija	150 104	8,7
Slovakija	140 755	19,4
Rumunija	140 132	6,6
Latvija	161 624	9,1
Vengrija	122 817	15,0

83 Area under organic farming increased by 7,4 % between 2007 and 2008 in the EU-27. EUROSTAT, statistics in focus 10/2010

Lietuva	122 200	1,5
Estija	87 346	9,8
Nyderlandai	50 434	7,3
Belgija	36 153	10,8
Bulgarija	16 663	22,1
Slovėnija	29 836	1,8
Airija	42 816	4,1
Liuksemburgas	3 535	5,0
Kipras	2 323	0
Malta	20	0
IŠ VISO ES	7 764 722	7,4
Norvegija	52 248	6,9

2 priedas.

Europos Komisijai talkinančių bendrosios žemės ūkio politikos įgyvendinimo procese komitologijos komitetų sąrašas pagal 2008 m. Komitologijos registro duomenis.

Sudaryta pagal: Komisijos Ataskaita dėl 2009 m. komitetų darbo. SEK (20100806, Briuselis, 2010.7.2, KOM (2010) 354 galutinis, p. 4⁸⁴.

Šis komitetas panaikintas 2008-06-30

Pavadinimas:

(C04200) Aromatintų vyno gėrimų vykdomasis komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EEC) No 1601/91 of 10 June 1991 laying down general rules on the definition, description and presentation of aromatized wines, aromatized wine- based drinks and aromatized wine-product cocktails

Pavadinimas:

(C04000) Bendrijos ūkių apskaitos duomenų tinklo komitetas (FADN)

Pagrindinis teisės aktas:

Regulation No 79/65/EEC of the Council of 15 June 1965 setting up a network for the collection of accountancy data on the incomes and business operation of agricultural holdings in the European Economic Community

Pavadinimas:

(C35000) Bendro žemės ūkio rinkų organizavimo vadybos komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 1234/2007 of 22 October 2007 establishing a common organisation of agricultural markets and on specific provisions for certain agricultural products (Single CMO Regulation)

84 Komisijos Ataskaita dėl 2009 m. komitetų darbo, KOM(2010)354 galutinis, Briuselis, 2010-07-02, <http://ec.europa.eu/transparency/regcomitology/docs/COMM_PDF_COM_2010_0354_F_LT_RAPPORT_ANNX.pdf> [žiūrėta 2010-05-04].

Pavadinimas:

(C04100) Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondo komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Regulation (EEC) No 729/70 of the Council of 21 April 1970 on the financing of the common agricultural policy

Šis komitetas panaikintas 2007-12-31

Pavadinimas:

(C06400) Garantuotų tradicinių gaminių nuolatinis komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 509/2006 of 20 March 2006 on agricultural products and foodstuffs as traditional specialities guaranteed

Pavadinimas:

(C26500) Kaimo plėtros komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 1698/2005 of 20 September 2005 on support for rural development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD)

Council Regulation (EC) No 1085/2006 of 17 July 2006 establishing an Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA)

Pavadinimas:

(C04600) Jautienos ir veršienos vadybos komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 1254/1999 of 17 May 1999 on the common organisation of the market in beef and veal

Šis komitetas panaikintas 2008-07-01

Pavadinimas:

(C04700) Grūdų vadybos komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 1784/2003 of 29 September 2003 on the common organisation of the market in cereals

Šis komitetas panaikintas 2008-06-30

Pavadinimas:

(C05000) Vaisių ir daržovių vadybos komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 2200/96 of 28 October 1996 on the common organization of the market in fruit and vegetables

Šis komitetas panaikintas 2008-01-01

Pavadinimas:

(C05300) Pieno ir pieno produktų vadybos komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 1255/1999 of 17 May 1999 on the common organisation of the market in milk and milk products

Šis komitetas panaikintas 2008-07-01

Pavadinimas:

(C05600) Kiaulienos vadybos komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Regulation (EEC) No 2759/75 of the Council of 29 October 1975 on the common organization of the market in pigmeat

Šis komitetas panaikintas 2008-07-01

Pavadinimas:

(C05700) Paukštienos ir kiaušinių vadybos komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Regulation (EEC) No 2771/75 of the Council of 29 October 1975 on the common organization of the market in eggs

Pavadinimas:

(C05800) Produktų, pagamintų iš vaisių ir daržovių, vadybos komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 2201/96 of 28 October 1996 on the common organization of the markets in processed fruit and vegetable products

Šis komitetas panaikintas 2008-01-01

Pavadinimas:

(C05900) Tabako žaliavos vadybos komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EEC) No 2075/92 of 30 June 1992 on the common organization of the market in raw tobacco

Šis komitetas panaikintas 2008-07-01

Pavadinimas:

(C06100) Avienos ir ožkienos vadybos komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 2529/2001 of 19 December 2001 on the common organisation of the market in sheepmeat and goatmeat

Šis komitetas panaikintas 2008-06-01

Pavadinimas:

(C06300) Vyno vadybos komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 1493/1999 of 17 May 1999 on the common organisation of the market in wine

Šis komitetas panaikintas 2008-08-01

Pavadinimas:

(C05100) Kanapių vadybos komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 1952/2005 of 23 November 2005 concerning the common organisation of the market in hops

Šis komitetas panaikintas 2008-07-01

Pavadinimas:

(C06700) Miškų nuolatinis komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

89/367/EEC: Council Decision of 29 May 1989 setting up a Standing Forestry Committee

Pavadinimas:

(C06500) Nuolatinis ekologinio ūkininkavimo komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EEC) No 2092/91 of 24 June 1991 on organic production of agricultural products and indications referring thereto on agricultural products and foodstuffs (Until 2009)

Council Regulation (EC) No 834/2007 of 28 June 2007 on organic production and labelling of organic products

Pavadinimas:

(C06600) Saugomų geografinių nuorodų ir saugomų kilmės vietos nuorodų nuolatinis komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 510/2006 of 20 March 2006 on the protection of geographical indications and designations of origin for agricultural products and foodstuffs

Pavadinimas:

(C04300) Spiritinių gėrimų komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Regulation (EC) No 110/2008 of the European Parliament and of the Council of 15 January 2008 on the definition, description, presentation, labelling and the protection of geographical indications of spirit drinks and repealing Council Regulation (EEC) No 1576/89

Pavadinimas:

(C04800) Tiesioginių išmokų vadybos komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 1782/2003 of 29 September 2003 establishing common rules for direct support schemes under the common agricultural policy and establishing certain support schemes for farmers

Pavadinimas:

(C36500) Vyno klausimų reguliavimo komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 479/2008 on the common organisation of the market in wine, amending Regulations (EC) No 1493/1999, (EC) No 1782/2003, (EC) No 1290/2005, (EC) No 3/2008 and repealing Regulations (EEC) No 2392/86 and (EC) No 1493/1999

Pavadinimas:

(C26300) Žemės ūkio fondų komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 1290/2005 of 21 June 2005 on the financing of the common agricultural policy

Pavadinimas:

(C03900) Žemės ūkio genetinių išteklių išsaugojimo, apibūdinimo, kaupimo ir naudojimo komitetas

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 870/2004 of 24 April 2004 establishing a Community programme on the conservation, characterisation, collection and utilisation of genetic resources in agriculture

Pavadinimas:

(C03800) Žemės ūkio struktūrų ir kaimo plėtros komitetas (STAR)

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 1085/2006 of 17 July 2006 establishing an Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA)

Council Regulation (EC) No 1083/2006 of 11 July 2006 laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund and the Cohesion Fund

Pavadinimas:

(C16100) Žuvininkystės ir akvakultūros sektoriaus komitetas (CFAS)

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 2371/2002 of 20 December 2002 on the conservation and sustainable exploitation of fisheries resources under the Common Fisheries Policy

Pavadinimas:

(C16000) Žuvininkystės produktų vadybos komitetas (MCFP)

Pagrindinis teisės aktas:

Council Regulation (EC) No 104/2000 of 17 December 1999 on the common organisation of the markets in fishery and aquaculture products

3 priedas.

Bendras Europos Komisijos komitologijos komitetų skaičius ir surengtų posėdžių skaičius per metus.

Sudarytas pagal: Komisijos Ataskaita dėl 2009 m. komitetų darbo. SEK (20100806, Briuselis, 2010.7.2, KOM (2010) 354 galutinis, p. 4⁸⁵.

Eil. nr.	Viešosios politikos sritis ir jos sutrumpinimas	Komitetų	Posėdžių
1.	Žemės ūkis ir kaimo plėtra (AGRI)	28	226
2.	Kovos su sukčiavimu tarnyba (OLAF)	1	3
3.	Biudžetas (BUDG)	2	5
4.	Švietimas ir kultūra (EAC)	7	14
5.	Užimtumo, socialinių reikalų ir lygių galimybių (EMPL)	5	4
6.	Plėtros (ELARG)	3	6
7.	Įmonių ir pramonės (ENTR)	34	57
8.	Aplinkos (ENV)	35	57
9.	EuropeAid (AIDCO)	8	38
10.	Išorės santykių (RELEX)	3	4
11.	Žuvininkystės ir jūrų reikalų (MARE)	4	15
12.	Sveikatos ir vartotojų reikalų (SANCO)	17	123
13.	Humanitarinės pagalbos (ECHO)	1	6
14.	Informacinių technologijų (DIGIT)	1	3
15.	Informacinės visuomenės ir žiniasklaidos (INFSO)	9	28

85 Komisijos ataskaita dėl 2009 m. komitetų darbo, KOM(2010)354 galutinis, Briuselis, 2010 0702, p. 4, <http://ec.europa.eu/transparency/regcomitology/docs/COMM_PDF_COM_2010_0354_F_LT_RAPPORT_ANNX.pdf> [žiūrėta 2010-05-04].

16.	Vidaus rinkos (MARKT)	13	42
17.	Teisingumo, laisvės ir saugumo (JLS)	24	37
18.	Regioninės politikos (REGIO)	1	9
19.	Mokslinių tyrimų (RTD)	6	62
20.	Statistikos (ESTAT)	9	16
21.	Mokesčių ir maitų sąjungos (TAXUD)	10	114
22.	Prekybos (TRADE)	12	24
23.	Transporto ir energetikos (TREN)	36	60
	IŠ VISO	269	953

4 priedas.

ES bendrosios žemės ūkio politikos formavimo ir sprendimų priėmimo procese dalyvaujantys Tarybos komitetai, darbo grupės ir pogrupiai.

Sudarytas pagal: List of Council preparatory bodies. Council of the European Union, POLGEN 7, 5688/1/11 REV 1, Brussels, 1 February 2011⁸⁶.

1. Nuolatinių atstovų komitetas (angl. *Committee of Permanent Representatives – COREPER*), įsteigtas, remiantis EB sutarties 207 straipsniu.
2. Specialusis žemės ūkio komitetas (angl. *Special Committee for Agriculture*), įsteigtas Žemės ūkio ministrų tarybos sprendimu;
3. Aukšto lygio žemės ūkio grupė (angl. *High Level group on Agriculture*), kurioje posėdžiauja žemės ūkio ministrų pavaduotojai;
4. Kaimo plėtros ir žemės ūkio struktūrų grupė (angl. *Working Party on Agricultural Structures and Rural Development*), kuriai yra pavaldūs pogrupiai:
 - 4.1. Žemės ūkio ir aplinkos (angl. *Agriculture and Environment*);
 - 4.2. Kaimo plėtros (angl. *Rural Development*);
 - 4.3. Žemės ūkio struktūrų (angl. *Agricultural Structures*);
 - 4.4. Egėjo salų (angl. *Aegen Islands*);
5. Horizontaliųjų žemės ūkio klausimų darbo grupė (angl. *Working Party on Horizontal Agricultural Questions*), kuriai yra pavaldūs pogrupiai:
 - 5.1. Bendrosios žemės ūkio politikos supaprastinimo grupė (angl. *Simplification of the CAP*);
 - 5.2. Kontrolės stiprinimo grupė (angl. *Strengthening of Control*);
6. Žemės ūkio produktų rinkos skatinimo grupė (angl. *Working Party on the Promotion of Agricultural Products*).
7. Žemės ūkio genetinių išteklių darbo grupė (angl. *Working Party on Genetic Resources in Agriculture*);
8. Maisto produktų kokybės darbo grupė (angl. *Working Party on Foodstuff Quality*); jai pavaldūs pogrupiai:
 - 8.1. Ekologinio ūkininkavimo (angl. *Organic Farming*);

⁸⁶ List of Council preparatory bodies. Council of the European Union, POLGEN 7, 5688/1/11 REV 1, Brussels, 1 February 2011.

- 8.2. Geografinių indikacijų ir kilmės nustatymo (angl. *Geographical Indications and Designations of Origin*);
- 8.3. Specifinių charakteristikų sertifikatų (angl. *Certificates of Specific Character*);
9. Gyvūninės kilmės produktų darbo grupė (angl. *Working Party on Animal Products*); jai pavaldūs pogrupiai:
 - 9.1. Jautienos ir veršienos (angl. *Beef and Veal*);
 - 9.2. Avienos ir ožkienos (angl. *Sheepmeat and Goatmeat*);
 - 9.3. Kiaulienos (angl. *Pigmeat*);
 - 9.4. Paukštienos ir kiaušinių (angl. *Eggs and Poultry*);
 - 9.5. Pieno ir pieno produktų (angl. *Milk and Milk Products*);
 - 9.6. Medaus ir bitininkystės (angl. *Beekeeping and Honey*);
10. Javų kultūrų darbo grupė (angl. *Working Party on Arable Crops*); jai pavaldūs pogrupiai:
 - 10.1. Grūdų (angl. *Cereals*);
 - 10.2. Aliejinių kultūrų (angl. *Oilseeds*);
 - 10.3. Ryžių (angl. *Rice*);
 - 10.4. Baltyminių kultūrų (angl. *Protein Crops*);
 - 10.5. Džiovinėtų pašarų (angl. *Dried Fodder*);
 - 10.6. Sėklų (angl. *Seeds*);
11. Cukraus ir izogliukozės darbo grupė (angl. *Working Party on Sugar and Isoglucose*);
12. Daržovių ir vaisių darbo grupė (angl. *Working Party on Fruit and Vegetables*); jai pavaldūs pogrupiai:
 - 12.1. Bananų (angl. *Bananas*);
 - 12.2. Šviežių vaisių ir daržovių (angl. *Fresh Fruit and Vegetables*);
 - 12.3. Apdirbtų vaisių ir daržovių (angl. *Processed Fruit and Vegetables*);
 - 12.4. Bulvių (angl. *Potatoes*);
13. Alyvų aliejaus darbo grupė (angl. *Working Party on Olive Oil*);
14. Vyno ir alkoholio darbo grupė (angl. *Working Party on Wines and Alcohol*); jai pavaldūs pogrupiai:
 - 14.1. Vyno (angl. *Wines*);
 - 14.2. Aromatizuotų vynų (angl. *Aromatised Wines*);
 - 14.3. Spirituotų gėrimų (angl. *Spirit drinks*);
 - 14.4. Alkoholio (angl. *Alcohol*);
 - 14.5. Tarptautinės vyno organizacijos (angl. *OIV*);

15. Specialių augalinių produktų darbo grupė (angl. *Working Party on Special Plant Products*); jai pavaldūs darbo pogrupiai:
 - 15.1. Gėlininkystės (angl. *Floriculture*);
 - 15.2. Kanapių (angl. *Hops*);
 - 15.3. Tabako (angl. *Tobacco*);
 - 15.4. Pluoštinių augalų (*Textile Fibres*);
16. Pirmame priede neišvardytų produktų darbo grupė (angl. *Working Party on Products not listed in Annex I*);
17. Žemės ūkio finansinių klausimų darbo grupė (angl. *Working Party on Financial Agricultural Questions*); jai pavaldūs darbo pogrupiai:
 - 17.1. Agromonetarinių klausimų (angl. *Agri-monetary questions*);
 - 17.2. Žemės ūkio finansų (angl. *AGRIFIN*);
18. Miškininkystės darbo grupė (angl. *Working Party on Forestry*);
19. Žemės ūkio klausimų darbo grupė (angl. *Working Party on Agricultural Questions*); jai pavaldūs darbo pogrupiai:
 - 19.1. Perdirbtų žemės ūkio produktų ženklinimo (angl. *Labelling of Processed Agricultural Products*);
 - 19.2. Maisto produktų (angl. *Feedingstuffs*);
 - 19.3. Sėklų ir dauginamosios medžiagos (angl. *Seeds and Propagating Materials*);
 - 19.4. Kenksmingų organizmų (angl. *Harmful Organisms*);
 - 19.5. Pesticidų likučių (angl. *Pesticide Residues*);
 - 19.6. Pesticidų ir augalų apsaugos produktų (angl. *Pesticides/Plant Protection Products*);
 - 19.7. Augalų dauginotojų teisių (angl. *Plant Breeder Rights*);
 - 19.8. Genetiškai modifikuotų organizmų (angl. *GMO*);
20. Vyriausiųjų augalų apsaugos pareigūnų darbo grupė (angl. *Working Party of Chief Plant Health Officers*);
21. Augalų apsaugos darbo grupė (angl. *Working Party on Plant Health*); jai pavaldūs darbo pogrupiai:
 - 21.1. Apsaugos ir inspekcijos (angl. *Protection and Inspection*);
 - 21.2. Dauginimo ir sodinamosios medžiagos (angl. *Propagating and Planting Materials*);
 - 21.3. Rusendalio grupė (angl. *Roosendal Group*);
22. Vyriausiųjų veterinarijos pareigūnų darbo grupė (angl. *Working Party of Chief Veterinary Officers*);

23. Veterinarijos ekspertų darbo grupė (angl. *Working Party of Veterinary Experts*); jai pavaldūs darbo pogrupiai:
 - 23.1. Viešosios sveikatos (angl. *Public Health*);
 - 23.2. Gyvūnų sveikatos (angl. *Animal Health*);
 - 23.3. Gyvūnų gerovės (angl. *Animal Welfare*);
 - 23.4. Gyvulininkystės (angl. *Animal Husbandry*);
 - 23.5. Žuvininkystės produktų (angl. *Fishery Products*);
 - 23.6. Potsdamo grupė (angl. *Potsdam Group*);
24. Koordinuojanti darbo grupė (angl. *Coordination Working Party*); jai pavaldūs darbo pogrupiai:
 - 24.1. Su FAO;
 - 24.2. Su OECD;
25. Maisto kodekso darbo grupė (angl. *Codex Alimentarius Working Party*);
26. Žuvininkystės užsienio politikos darbo grupė (angl. *Working Party on External Fisheries Policy*);
27. Žuvininkystės vidaus politikos darbo grupė (angl. *Working Party on Internal Fisheries Policy*);
28. Žuvininkystės departamentų generalinių direktorių darbo grupė (angl. *Working Party of Directors-General of Fisheries Departments*);
29. Genetiškai modifikuotų organizmų klausimų *ad hoc* darbo grupė (angl. *Ad hoc Working Party on Genetically Modified Organisms*).

Literatūra

Knygos, straipsniai, elektroniniai leidiniai

1. Brian, J. *Agriculture and EU Environmental Law*. Ashgate Publishing Group, 2009.
2. Bradley, D.; Christodoulou, M.; Caspari, C.; Di Luca, P. *Integrated Crop Management Systems in the EU: amended final report for European Commission*, p. 12 <http://ec.europa.eu/environment/agriculture/pdf/icm_finalreport.pdf> [žiūrėta 2011-09-29].
3. Cereals, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/june/tradoc_120315.pdf> [žiūrėta 2007-02-06].
4. *Dairy and dairy products*, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/june/tradoc_120318.pdf> [žiūrėta 2007-02-06].
5. Daniliauskas, Jonas. Mūsų žemės reforma. *Lietuvos žemėtvarkos istorijos chrestomatija*. Sudar. Pranas Aleknavičius, Vilnius: Indija, 2008.
6. *Enlargement and Agriculture: Successfully integrating the new Member States into the CAP*. Commission of the European Communities. Brussels, 30 January, 2002.
7. *European School Milk Scheme, 2008*, <http://ec.europa.eu/agriculture/markets/milk/schoolmilk/index_en.htm> [žiūrėta 2011-07-05].
8. Food and Agriculture Organization. 2010. The state of Food Insecurity in the World. 2010, UN Department of Economics and Social Affairs Division for Sustainable Development <<http://www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/index.htm>> [žiūrėta 2011-05-30].
9. Fruit and vegetables, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/june/tradoc_120334.pdf> [žiūrėta 2007-02-06].
10. Hix, S. *Europos Sąjungos politinė sistema*. Vilnius: Eugrimas, 2006.
11. Jurcewicz, A. *Wspólna polityka rolna. Zagadnienia prawne*. Warszawa: Lexis-Nexis, 2004.
12. Kelch, D.; Normile, M. A. *CAP Reform of 2003 – 2004*. USDA, 2004, <<http://www.ers.usda.gov/publications/WRS0407/wrs0407.pdf>> [žiūrėta 2011-05-19].
13. Kniūraitė, Vida. 1922 m. Žemės reforma Lietuvoje. *Lietuvos žemėtvarkos istorijos chrestomatija*. Sudar. Pranas Aleknavičius. Vilnius: Indija, 2008.
14. Lazauskas, P.; Pilipavičius, V. *Agroekologija*. <<http://www.lzuu.lt/nm/l-projektas/agroekologija/titlas.htm>> [žiūrėta 2011-05-20].
15. Lazauskas, P. *Ekologinis žemės ūkis*. <<http://www.lzuu.lt/nm/l-projektas/ekologinisukis/titlas.htm>> [žiūrėta 2011-05-20].

16. Leader+, Introduction, <http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/index_en.htm> [žiūrėta 2007-03-12].
17. „Leader“ metodas: pagrindai. Europos Komisija, <http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/pdf/library/methodology/leader_approach_lt.pdf> [žiūrėta 2007-03-12].
18. Lietuvos rytas. 1992, nr. 57.
19. McGiffen, S. P. *The European Union: a critical guide*. London: Pluto Press, 2001.
20. Nugent, N. *The Government and Politics of the European Union*. Durham: Duke University Press, 2003.
21. Paulikas, V.; Lazdinis, I. Darni visuomenė – saugus žmogus. *Lietuvos katalikų mokslų akademijos suvažiavimo darbai*, 2006, nr. XX.
22. Povilaitis, Bronius. *Lietuvos žemės ūkis 1918–1940*. Vilnius: Tėvynės sargas, 1997.
23. *Respublika*. 1992, nr. 247 (891).
24. Rosemary, F. *The common agricultural policy : continuity and change*. Oxford : Clarendon Press, 1997.
25. Rosener, W. *Valstiečiai Europos istorijoje*. Vilnius: Baltos lankos, 2000.
26. Shucksmith, M.; Thomson, K. J.; Roberts, D. *The CAP and the Regions. The Territorial impact of the Common Agricultural Policy*. CABI Publishing, 2005.
27. Sugar, <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/june/tradoc_120339.pdf> [žiūrėta 2007-02-06].
28. Šukytė, Živilė. *Atstovavimas nacionaliniams interesams formuojant ir įgyvendinant Europos Sąjungos Bendrąją žemės ūkio politiką: Lietuvos atvejo analizė*. Daktaro disertacija, Kaunas, 2011.
29. Tracy, Michael. *Žemės ūkio politika Europos Sąjungoje*. Briuselis, Vilnius: Die-medis, 1998.
30. Treinys, M. (sudaryt.) *Kaimas lūžio metais: Lietuvos žemdirbių sąjūdžio idėjų ir veiksmų dvidešimtmetis*. Lietuvos žemės ūkio universitetas, 2008.
31. Tirado, R. *Defining Ecological Farming*, <<http://www.greenpeace.org/international/Global/international/publications/agriculture/2011/Defining-Ecological-Farming-2009.pdf>> [žiūrėta 2011-09-29].
32. Vasinauskas, P. 1957 06 19 laiškas LSSR žemės ūkio ministro pavaduotojui Juozapavičiui. MTAA. LR AT stenogramos, t. 13.
33. Vasinauskas, P. Apsėkim visus laukus. Atviras laiškas Lietuvos žemdirbiams. *Tiesa*. 1992 02 25, nr. 24 (14777).
34. Visuotinė lietuvių enciklopedija. 2006, t. X.

Statistika

1. EUROSTAT database 2011.
2. Eurostat, statistics in focus 10/2010
3. Eurostat 2010. Agricultural statistics: Main results – 2008 – 2009, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/publication?p_product_code=KS-ED-10-001> [žiūrėta 2011-07-05].
4. Organic farming. Organic area up by 21 proc. in the EU between 2005 and 2008. Eurostat. Newsrelease, 30/0210- 1 March 2010.
5. Eurostatas 2009 – <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/publications/eurostat_yearbook> [žiūrėta 2010-03-22].
6. 2010 žemės ūkio surašymas, Lietuvos statistikos departamentas, <<http://www.stat.gov.lt/uploads/docs/Paseliai.xls>> [žiūrėta 2010-07-06].
7. Lietuvos statistikos metraštis 2004.

ES teisės aktai

1. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija. Europos Sąjungos oficialus leidinys, C 115, 2008 05 09.
2. *Interinstitutional agreement between the European Parliament, the Council and the Commission on budgetary discipline and improvement of the budgetary procedure. Brussels, 6 May, 1999.*
3. Council Regulation (EEC) No2092/91 of 24 June 1991 on organic production of agricultural products and indications referring thereto on agricultural products and foodstuffs (O J L 198, 22/07/1991).
4. Council Directive 91/676/EEC of 12 December 1991 concerning the protection of waters against pollution caused by nitrates from agricultural sources (O J L 375, 31/12/1991).
5. Council Regulation (EEC) No 2078/92 of 30 June 1992 on agricultural production methods compatible with the requirements of the protection of the environment and the maintenance of the countryside (O J L 215, 30/07/1992) Council Regulation (EC) No 1257/1999 of May 1999 on support for rural development from the European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (EAGGF) and amending and repealing certain Regulations (O J L 160, 26/6/1999).
6. Council Directive 91/414/EEC of 15 July 1991 concerning the placing of plant protection products on the market. O J L 230, 19.8.1991.
7. Council Regulation (EC) No 1804/1999 of 19 July 1999 supplementing Regulation (EEC) No 2092/91 on organic production of agricultural products and

- indications referring thereto on agricultural products and foodstuffs to include livestock production. OJ L 223, 24.8.1999.
8. Council Regulation (EC) No 834/2007 of 28 June 2007 on organic production and labeling of organic products and repealing Regulation (EEC) No 2092/91. OJ L 189, 20.7.2007.
 9. Commission Regulation (EC) No 889/2008 of September 2008 laying down detailed rules for the implementation of Council Regulation (EC) No 834/2007 of 28 June 2007 on organic production and labeling of organic products and repealing Regulation (EEC) No 2092/91 (OJ L 250, 18.9.2008).
 10. Commission Regulation (EC) No 1235/2008 as regards the arrangements for the imports of organic products from third countries (OJ L 334, 12.12, 2008, p.25)
 11. Council Decision of 17 July 2006 amending Decision 1999/468/EC laying down the procedures for the exercise of implementing powers conferred on the Commission. O J L 200/11, 22.7.2006.
 12. Tarybos reglamentas Nr. 1493/99 dėl bendro vyno rinkos organizavimo.
 13. Tarybos reglamentas Nr. 1251/99 dėl tam tikrų lauko kultūrų augintojų paramos sistemos sukūrimo.
 14. Tarybos reglamentas Nr. 1234/2007, nustatantis bendrą žemės ūkio rinkų organizavimą ir konkrečias tam tikriems žemės ūkio produktams taikomas nuostatas (Bendras bendro žemės ūkio rinkų organizavimo reglamentas).
 15. Tarybos reglamentas Nr. 2658/87 dėl tarifų ir statistinės nomenklatūros bei dėl Bendrojo muitų tarifo.
 16. Tarybos reglamentas Nr. 318/2006 dėl bendro cukraus sektoriaus rinkų organizavimo.
 17. Tarybos reglamentas Nr. 320/2006, nustatantis laikiną Bendrijos cukraus pramonės restruktūrizavimo schemą ir iš dalies keičiantis Reglamentą (EB) nr. 1290/2005 dėl bendrosios žemės ūkio politikos finansavimo.
 18. Tarybos reglamentas Nr. 319/2006, iš dalies keičiantis Reglamentą (EB) nr. 1782/2003, nustatantį bendrąsias tiesioginės paramos schemų pagal bendrą žemės ūkio politiką taisykles ir nustatantį tam tikras paramos schemas ūkininkams.
 19. Tarybos reglamentas Nr. 1782/2003, nustatantis bendrąsias tiesioginės paramos schemų pagal bendrąją žemės ūkio politiką taisykles ir nustatantis tam tikras paramos schemas ūkininkams bei iš dalies keičiantis Reglamentus (EEB) nr. 2019/93, (EB) nr. 1452/2001, (EB) nr. 1453/2001, (EB) nr. 1454/2001, (EB) nr. 1868/94, (EB) nr. 1251/1999, (EB) nr. 1254/1999, (EB) nr. 1673/2000, (EEB) nr. 2358/71 ir (EB) nr. 2529/2001.

20. Tarybos reglamento dėl vaisių ir daržovių sektoriaus reguliavimo projektas <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2007/com2007_0017lt01.pdf> [žiūrėta 2007-02-12].
21. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament accomplishing a sustainable agricultural model for Europe through the reformed CAP – sugar sector reform, (COM(2004)499).
22. Komisijos Ataskaita dėl 2009 m. komitetų darbo. SEK (20100806, Briuselis, 2010.7.2, KOM (2010) 354 galutinis.
23. List of Council preparatory bodies. Council of the European Union, POLGEN 7, 5688/1/11 REV 1, Brussels, 1 February 2011.
24. Europos Komisijos ataskaita Europos Parlamentui ir Tarybai dėl padėties rinkoje raida ir su tuo susijusios sklاندau laipsniško pieno kvotų sistemos panaikinimo sąlygos, KOM(2010) 727 galutinis.
25. Komisijos sprendimas dėl Bendrijos pagalbos pagal vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programą galutinio paskirstymo valstybėms narėms K(2009) 5514 galutinis, <http://ec.europa.eu/agriculture/fruit-and-vegetables/school-fruit-scheme/documents/com09_5514_lt.pdf> [žiūrėta 2011-07-06].
26. Commission notice to the member states of 14 april 2000 laying down guidelines for the community initiative for rural development (leader+), <http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/pdf/library/methodology/139_en.pdf> [žiūrėta 2006-02-12].

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės. Lietuvos žemės ūkio ministerija, 2007 <http://www.zum.documents/politikos_portretai/_LRDP_2008-11-07.pdf> [žiūrėta 2011-04-18].
2. Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo pakeitimo įstatymas. 2004 m. liepos 15 d. Nr. IX-2406.
3. Nacionalinė darnaus vystymosi strategija. LRV 2003 m. rugsėjo 11 d. nutarimas nr. 1160.

ES pranešimai spaudai

1. Pranešimas spaudai. Pienas mokykloms – naująja programa skatinamas pieno vartojimas ir sveikesnės mitybos įpročiai, 2008, EU Press reases IP/08/1131.
2. Pranešimas spaudai. Komisija džiaugiasi, kad pasiektas politinis susitarimas dėl vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programos, kurios vertė – 90 mln. EUR per metus, 2008, EU Press realeses IP/08/1739.

3. Pranešimas spaudai. Žemės ūkis. Bendrosios žemės ūkio politikos patikrinimas padės ūkininkams įveikti naujus iššūkius, 2008, Press releases IP/08/1749.
4. Pranešimas spaudai, BŽŪP reforma. Reformavus vaisių ir daržovių sektorių, jis taps konkurencingesnis, gamintojai bus apsaugoti nuo krizių, išaugs vartojimas, pagerės aplinkos apsauga ir taisyklės taps paprastesnės, 2007, Press Releases RAPID, IP/07/75.
5. Pranešimas spaudai, BŽŪP reforma. Reformavus vaisių ir daržovių sektorių, jis taps konkurencingesnis, gamintojai bus apsaugoti nuo krizių, išaugs vartojimas, pagerės aplinkos apsauga ir taisyklės taps paprastesnės, 2007, Press Release RAPID, IP/07/75.
6. Pranešimas spaudai, Cukraus sektoriaus reforma. Komisijos narė Fischer Boel ragina dėti tolesnes pastangas restruktūrizuojant ES cukraus pramonę, 2006, Press Releases RAPID, IP/06/1591.
7. Pranešimas spaudai. EU sugar sector: Facts and figures, 2004, Press Releases RAPID, MEMO/04/177.

Paulikas, Vygandas; Kazėnas, Gediminas

Pa395

EUROPOS SĄJUNGOS BENDROJI ŽEMĖS ŪKIO POLITIKA. Vadovėlis. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidyba, 2012. 174 p.

ISBN 978-9955-19-427-9

Vadovėlis supažindina su Europos Sąjungos bendrąja žemės ūkio politika, jos atsiradimo aplinkybėmis. Pirmoje dalyje apžvelgiamos vidinės ir tarptautinės aplinkybės, lėmusios žemės ūkio sektoriaus įtraukimą į kuriamos Europos Sąjungos projektą. Tai atsispindi bendrosios žemės ūkio politikos tiksluose, įtvirtintuose Romos sutartyje, ir susiformavusiuose nuostatuose. Antroje dalyje aptariamos bendrosios žemės ūkio politikos reformos. Trečia dalis skirta žemės ūkio rinkų reguliavimo mechanizmams pristatyti. Ketvirtoje dalyje apžvelgiama kaimo plėtros politikos raida ES, pristatomi kaimo plėtros modeliai. Penkta dalis supažindina su pagrindinėmis kaimo plėtros priemonėmis, taikomomis bendrojoje žemės ūkio politikoje. Šeštoje dalyje pristatomos Lietuvos kaimo plėtros priemonės. Septinta dalis skirta tausojančiajam ūkininkavimui aptarti. Aštuntoje dalyje pasakojama apie bendrosios žemės ūkio politikos įgyvendinimo institucinę struktūrą, pagrindines institucijas ir jų kompetencijas įgyvendinant bendrąją žemės ūkio politiką.

UDK 338.43(4)(075.8)

Vygandas Paulikas
Gediminas Kazėnas

**EUROPOS SĄJUNGOS
BENDROJI ŽEMĖS ŪKIO POLITIKA**

Vadovėlis

Redaktorė *Ramutė Pinkevičienė*
Maketavo *Aušrinė Ilekytė*

SL 585. 2012 05 13. 8,65 leidyb. apsk. l.

Tiražas 200 egz. Užsakymas 15897.

Išleido Mykolo Romerio universitetas,

Ateities g. 20, Vilnius

Puslapis internete www.mruni.eu

El. paštas leidyba@mruni.eu

Parengė spaudai UAB „Baltijos kopija“,

Kareivių g. 13b, Vilnius

Puslapis internete www.kopija.lt

El. paštas info@kopija.lt

Spausdino UAB „Vitaė Litera“,

Kurpių g. 5–3, Kaunas

Puslapis internete www.bpg.lt

El. paštas info@bpg.lt